

Instituto Nacional de Transparencia, Acceso a la Información y Protección de Datos Personales

Instituto Estatal de Transparencia, Acceso a la Información Pública y Protección de Datos Personales

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL
U SÁASKUNTA'AL YÉETEL
U TS'AABAL OJÉELTBIL U
MEYAJ JALA'ACH YÉETEL
MOLA'AYILO'OB

Directorio

INAI

Instituto Nacional de Transparencia, Acceso a la Información y Protección de Datos Personales

Francisco Javier Acuña Llamas
Comisionado Presidente

Oscar Mauricio Guerra Ford
Comisionado

Blanca Lilia Ibarra
Comisionada

María Patricia Kurczyn Villalobos
Comisionada

Rosendoevgueni Monterrey Chepov
Comisionado

Josefina Román Vergara
Comisionada

Joel Salas Suárez
Comisionado

Insurgentes Sur 3211, colonia Insurgentes Cuicuilco,
Alcaldía Coyoacán, C. P. 04530, Ciudad de México.

Inaip Yucatán

Instituto Estatal de Transparencia, Acceso a la Información Pública y Protección de Datos Personales

Aldrin Martín Briceño Conrado
Comisionado Presidente

María Eugenia Sansores Ruz
Comisionada

Carlos Fernando Pavón Durán
Comisionado

Avenida Colón 185 x 10 y 12, colonia García Ginerés,
C. P. 97070, Mérida, Yucatán

En colaboración con:

Juntos transformemos
Yucatán
GOBIERNO ESTATAL 2018 - 2024

INDEMAYA
INSTITUTO PARA EL DESARROLLO
DE LA CULTURA MAYA
DEL ESTADO DE YUCATÁN

Ejemplar de distribución gratuita

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL
U SÁASKUNTA'AL YÉETEL
U TS'AABAL OJÉELTBIL U
MEYAJ JALA'ACH YÉETEL
MOLA'AYILO'OB

Juntos transformemos
Yucatán
GOBIERNO ESTATAL 2018 - 2024

INDEMAYA
INSTITUTO PARA EL DESARROLLO
DE LA CULTURA MAYA
DEL ESPÍRITU DE YUCATÁN

OFICIO No.: DG/0455/2019
ASUNTO: El que se indica
CD. 0079.01
CLASIFICACIÓN: PB
FECHA: 07 de Noviembre de 2019

**MTRO. ALDRÍN MARTÍN BRICEÑO CONRADO
COMISIONADO PRESIDENTE DEL INSTITUTO ESTATAL DE TRANSPARENCIA,
ACCESO A LA INFORMACIÓN PÚBLICA Y PROTECCIÓN DE DATOS PERSONALES.
P R E S E N T E:**

Por este conducto tengo a bien hacer de su conocimiento que se realizó la revisión de la traducción del español a la Lengua Maya de la Ley General de Transparencia y Acceso a la Información Pública por parte de este Instituto, revisión realizada por la Mtra. María Gilda Segovia Chab del departamento de Atención Jurídica y Derechos indígenas, quien es intérprete de la Lengua Maya al español y viceversa debidamente certificada para el desempeño de dicha función.

Por lo antes señalado me permito remitirle la Ley en mención para los fines correspondientes.

Sin otro particular y agradeciendo la atención que sirva dar al presente reciba un cordial saludo.

ATENTAMENTE

DR. ERIC EBER VILLANUEVA MUKUL
DIRECTOR GENERAL

OFICIALÍA DE PARTES

08 NOV 2019

C.c.p. Archivo.

"2019, Año de la Lengua Maya en el Estado de Yucatán"

PRESENTADO POR: C.P. Álvaro Carrión
CON: 1 FOLIOS. ANEXOS, TOTAL HOJAS 1
FECHA: 7/6 RECIBIDO POR: Adriana Grages

Calle 66 No. 532 x 63 y 65
Col. Centro
C.P. 97000 Mérida, Yuc. México

T +52 (999) 928 72
indemaya.gob.mx

ÍNDICE

PRESENTACIÓN	9
YÁAX JO'OL TS'ÍIB U MEYAJIL LE A'ALMAJ T'AANA'	15
Yáax Jaats U Biilal le A'almaj T'aana'	17
Ka'a Jaats Tí' u Chuunilo'ob Meyaj	23
Óox Jaats Tí' le jala'achilo'ob unaj u sáaskuntiko'ob u meyajó'ob	27
KA'A JO'OL TS'ÍIB MÁAXO'OB KU KANÁANTIK U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL OJÉELTBIL MEYAJ	31
Yáax Jaats Tí' u chiikuil ti' internet tu'ux ku ts'aabal ojéetbil u meyaj jala'acho'ob yéetel u kanáanta'al balo'ob yan u yil yéetel máako'ob wáaj Sistema Nacional de Transparencia, Acceso a la Información yéetel Protección de Datos Personales	33
Ka'a Jaats Tí' le jala'achilo'ob unaj u sáaskuntiko'ob meyaj	39
Óox Jaats Tí' u Múuch'kabilo'ob u Sáaskunta'al Meyaj	45
Kan Jaats Tí' u kúuchilo'ob u sáaskunta'al meyaj	49
Jo' Jaats Tí' u múuch'kabil Consejo Consultivo ti' le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyaj	51
ÓOX JO'OL TS'ÍIB PLATAFORMA NACIONAL TÍ' TRANSPARENCIA	53
Junab Jaats Tí' u chiikuil Plataforma Nacional ti' Transparencia	55
KAN JO'OL TS'ÍIB U TUUKULIL U SÁASKUNTA'AL MEYAJ YÉETEL U TS'AABAL OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH	57

Yáax Jaats

Tí' u meyajil u péektsilta'al u sáaskunta'al meyaj yéetel u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj

59

Ka'a Jaats

Tí' u sáaskunta'al meyaj je'ex unaje'

63

Óox Jaats

Yo'olal u cha'aba'al tumen jala'ach u táakpajal káajnalob'ob ichil u meyaj

65

JO' JO'OL TS'ÍIB

U TS'AABAL OJÉLTBIL MEYAJ

67

Yáax Jaats

Tí' u chuunilo'ob meyaj

69

Ka'a Jaats

Tí' le ba'alo'ob unaj u beeta'al utí'al u sáaskunta'al meyaj

73

Óox jaats

Tí' le ba'alo'ob unaj u beeta'al utí'al u sáaskunta'al meyaj utí'al chen wáaj jaytúul jala'achó'ob

83

Kan Jaats

Tí' le meyaj unaj u beetik le máako'obo' wáaj le múuch'kabilo'ob meyaj ku k'amiko'ob yéetel ku meyajtiko'ob u taak'in kaaj wáaj ku meyaj'ob tu k'aaba' jala'ach

97

Jo' Jaats

Tí' le ba'axo'ob unaj u sáaskunta'al yo'olal bix u meyajta'al u beetal koorriente

99

Wak Jaats

Tí' u xak'alta'al bix u sáaskunta'al meyaj

101

Uk Jaatsil

Tí' u takpoolil yo'olal ma' u sáaskunta'al meyaj

103

JO' JO'OL TS'ÍIB

U TS'AABAL OJÉLTBIL MEYAJ

107

Yáax Jaats

Tí' le ba'axo'ob ku meyajta'al utí'al u ta'akal wáaj u ts'aabal ojéeltbil u chíikulilo'ob meyaj

109

Ka'a Jaats

Yo'olal u nu'ukulil meyaj ku ta'akal

113

Óox Jaats

Tí' le chíikulilo'ob meyaj ma' unaj u ye'esali'

115

UK JO'OL TS'ÍIB

U JEEJELÁAS CHÍIKULILO'OB TÍ'AL U TS'AABAL OJÉELTBIL MEYAJ **117**

Yáax Jaats

Tí' bix u béeytal u k'áatchita'al u meyaj jala'acho'ob **119**

Ka'a Jaats

Tí' u bo'olil yo'olal u ts'aabal ojéeltbil meyaj **125**

WAXAK JO'OL TS'ÍIB

TÍ' LE TAKPOOLO'OB YO'OLAL MA' U TS'AABAL OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH **127**

Yáax Jaats

Tí' u Taakpoolil revisión tu táan le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj **129**

Ka'a Jaats

Tí' u Takpoolil Inkonformidad tu táan le noj Mola'ayilo' **137**

Óox Jaats

Tí' u k'áata'al uti'al u meyajta'al u takpoolil Revisión **144**

Kan Jaats

Tí' u takpoolil Revisión ku beeta'al yo'olal u jets' oolalil noj lu'um **147**

Jo' Jaats

Tí' u Takpoolil Revisión ku Meyajta'al tumen u noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación **149**

Wak Jaats

Tí' u beeta'al meyaj **151**

Uk Jaats

Ti u tuukulilo'ob wáaj kriterios meyaj **153**

BOLOM JO'OL TS'ÍIB

TSOLILO'OB UTI'AL U YU'UBAL T'AAN YÉETEL BO'OL SI'IPILO'OB **155**

Yáax Jaats

Yo'olal Tsolilo'ob uti'al u yúbal t'aan **157**

Ka'a Jaats

Yo'olal bo'ol si'ipilo'ob **159**

Jaats ts'íib chéen tí'al jun súutukil **165**

INTRODUCCIÓN

QUE TODOS SE LEVANTEN,
QUE NADIE SE QUEDE ATRÁS, QUE NO SEAMOS
NI UNO NI DOS DE NOSOTROS
SINO TODOS.

POPOL VUH

En el año 2016 la ONU, a través de su asamblea general, resolvió declarar al 2019 como el año internacional de las lenguas indígenas, siendo esta una medida para concientizar a la comunidad mundial de la importancia de preservar, fomentar y revitalizar las lenguas originarias.

Atendiendo a lo anterior, el Congreso del Estado de Yucatán hizo lo propio y declaró al 2019 como año de la lengua maya en el estado de Yucatán. Este hecho jurídico resalta y nos concientiza respecto a la representatividad de la comunidad maya hablante en el Estado, y en todo el País, ya que es la segunda lengua indígena más hablada en todo el territorio nacional.

Tenemos la responsabilidad y la obligación de reconocer a la comunidad maya hablante y brindarles las herramientas para que ejerzan sus derechos en igualdad de circunstancias, ya que estamos obligados a garantizar el ejercicio de los derechos humanos de acceso a la información y de protección de datos personales para todos los habitantes por igual.

Sin duda este derecho humano facilitará el ejercicio de otros derechos, ya que la información permitirá a la comunidad maya hablante allegarse de mayores elementos en su lengua que favorecerá la toma de mejores decisiones y, en esa medida, mejorar su calidad de vida.

La traducción de la presente ley permitirá a la comunidad maya hablante conocer sus derechos, entender el valor y la pertinencia de estos, y los vinculará con los medios de defensa para hacerlos valer; circunstancia que permitirá ejercer de manera efectiva su derecho humano de acceso a la información pública.

Igualmente es importante apuntar que esta traducción, además de su versión escrita, fue realizada en una versión en audio con la finalidad de llegar un mayor número de maya hablantes en la Península.

La lengua maya en Yucatán, más que un legado histórico, es un patrimonio vivo y actual de nuestra cultura peninsular.

Atentamente

Aldrin Martin Briceño Conrado, Comisionado Presidente
María Eugenia Sansores Ruz, Comisionada
Carlos Fernando Pavón Duran, Comisionado

PRESENTACIÓN

En México, los pueblos originarios son una pieza fundamental del mosaico de culturas y tradiciones que han contribuido a la construcción de nuestro país. El artículo 2 constitucional así lo ha reconocido.

La Nación mexicana tiene una composición pluricultural sustentada originalmente en los pueblos que descienden de poblaciones que habitaban en el territorio actual del país al iniciarse la colonización y que conservan sus propias instituciones sociales, económicas, culturales y políticas, o parte de ellas.

Según datos del Instituto Nacional de Estadística, Geografía e Informática, México es uno de los países con más diversidad lingüística en el mundo, pues en su territorio se hablan al menos 68 lenguas indígenas. Más de 7 millones de personas mayores de 3 años de edad, se comunican a través de una lengua indígena, siendo las más habladas el Náhuatl, el Maya y Tzeltal; y dentro de las entidades con mayor porcentaje de hablantes de lenguas indígenas son Oaxaca, Chiapas y Yucatán.

La reforma constitucional en materia de Derechos Humanos de 2011 dispone en el artículo 1, tercer párrafo de la Carta Magna que todas las autoridades, en el ámbito de sus competencias, tienen la obligación de promover, respetar, proteger y garantizar los derechos humanos de conformidad con los principios de universalidad, interdependencia, indivisibilidad y progresividad.

Atenta a dichos principios, la Ley General de Transparencia y Acceso a la Información Pública establece en su artículo 13 que los sujetos obligados buscarán, en todo momento, que la información generada tenga un lenguaje sencillo para cualquier persona y se procurará, en la medida de lo posible, su accesibilidad y traducción a lenguas indígenas.

Por ello, la publicación de la Ley General de Transparencia y Acceso a la Información Pública en una de las lenguas indígenas más importantes en México, como lo es el maya, constituye un ejemplo para que, tanto el sector público, sociedad civil y academia, a lo largo y ancho del país, actuemos reconociendo y respetando nuestra condición pluricultural.

Artículo 2, segundo párrafo de la Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos.
http://infosen.senado.gob.mx/sfsp/gaceta/64/1/2019-08-21-1/assets/documentos/Dict_Segunda_Lenguas_Indigenas.pdf
<http://www.cuentame.inegi.org.mx/monografias/informacion/yuc/poblacion/diversidad.aspx?tema=me&e=31>

Más aún, si tomamos en cuenta que la Asamblea General de las Naciones Unidas proclamó al 2019, como el “Año Internacional de las Lenguas Indígenas”; en la cual, se destacó que es de la mayor relevancia el promover y proteger las lenguas indígenas y mejorar la vida de quienes las hablan, con énfasis en que el derecho de una persona a utilizar el idioma de su preferencia es un requisito previo para la libertad de pensamiento, de opinión y de expresión.

La publicación de este instrumento jurídico fortalecerá el derecho de acceso a la información, pues consolidará su valor instrumental para el ejercicio de otros derechos que mejoren la calidad de vida de las personas; como una acción alineada a las metas de los objetivos de desarrollo sostenible de la Agenda 2030, a fin que, como se señala en su numeral 10.2, se potencie y promueva la inclusión social, económica y política de todos los mexicanos independientemente de su origen, etnia o cualquier otra condición, así como garantizar la igualdad de oportunidades promoviendo legislaciones adecuadas al respecto.

Sin duda, publicaciones como ésta, representa el compromiso de las instituciones públicas en México no sólo en la planeación, sino en la ejecución de políticas y prácticas inclusivas con las comunidades indígenas, que inicien con el respeto al derecho de acceso a la información en su propia lengua.

Ahora, para los sujetos obligados y Organismos Garantes queda el reto y compromiso, de velar por el derecho de los pueblos indígenas a solicitar información pública en su lengua materna, y seremos vigilantes de que las instituciones brinden su respuesta en la propia lengua indígena solicitada.

Atentamente

Francisco Javier Acuña Llamas, Comisionado Presidente
Oscar Mauricio Guerra Ford, Comisionado
Blanca Lilia Ibarra Cadena, Comisionada
María Patricia Kurczyn Villalobos, Comisionada
Rosendoevgueni Monterrey Chepov, Comisionado
Josefina Román Vergara, Comisionada
Joel Salas Suárez, Comisionado

<http://www.unesco.org/new/es/lima/work-areas/unidad-informacion-publica/office-news/2019-por-que-un-ano-de-las-lenguas-indigenas/>

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB.

TS'ÍIB KU MEYAJTA'AL

Túumben a'almaj t'aan ts'aab ojéeltbil tu chíikulil Diario Oficial ti' u noj lu'umil México tu kan k'iinilo'ob u wináalil mayo tu ja'abil 2015.

Tu tséelil yan u chíikulil meyaj tu'ux ku ya'alik: Estados Unidos Mexicanos, u noj ja'alachil le noj lu'uma'.

ENRIQUE PEÑA NIETO, u noj Jala'achil u noj Lu'umil México, ku ts'a'ik ojéetbil ti' u kajnáalilo'obe':

U noj múuch'kabil U noj Congreso'il k-noj Lu'ume', ku ts'a'ik ka in wojéelt le:

JETS' T'AANIL

"U NOJ MÚUCH'KABIL CONGRESO TI' U NOJ LU'UMIL MÉXICO'E', KU JETS'IK:

Junab Jaats Ts'íib. - Ku ts'aabal ojéeltbil u noj A'almaj T'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéeltbil u Meyaj jala'acho'ob yéetel mola'ayilo'ob

NOJ A'ALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB.

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL
OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB

YÁAX JO'OL TS'ÍIB

U MEYAJIL LE A'ALMAJ
T'AANA'

Yáax Jaats

U Biilal le A'almaj T'aana'

Jaats Ts'íib (Art.1). Le A'almaj T'aana' uti'al tuláakal máak yéetel uti'al u chiimpóolta'al ichil le noj Lu'umila', ku meyaj tu yo'olal ba'ax jest'a'an tu wakp'éel jaats ts'íibil , ti' u noj A'almaj T'aanil u noj Lu'umil México, le je'ela' ku t'aan yo'olal u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob yéetel mola'ayilo'ob.

Ti' yan ichil u meyajile', u jets'ik u chuunil u meyaj yéetel ba'ax unaj u beeta'al ti'al u béeykunta'al ka chiimpol'ta'ak u páajtalil u ts'aabal k'ajóoltbil u nu'ukulilo'ob yéetel bix u meyaj jeejeláas jala'acho'ob, mola'ayilo'ob ku meyaj o'ob tu juunalo'ob, u múuch'kabilo'ob politiko'ob yéetel u láak' mola'ayilo'ob ku meyaj o'ob yéetel u taak'in kaaj, beeyxan jeejeláas kajnáalo'ob, múuch'kabil meyjulilo'ob wáaj sindicatos ku meyaj o'ob tu k'aba' jala'ach.

Jaats Ts'íib (Art.2). Ba'ax ku kaxáantik le a'almaj t'aanila'.

I. U ts'aabal u yojéelt u meyaj le noj mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob ka sáaskunta'ak meyaj yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj tu noj lu'umil México yéetel ti' le jeejeláas xoot lu'umilo'obo'.

II. U je'ets'el u chuunilo'ob meyaj yan u béeykuntiko'ob ka chiimpol'ta'ak u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj.

III. U je'ets'el ba'ax k'a'abet u beeta'al yéetel bix kun meyajta'al keetel uti'al tuláakal, ikil u chiimpol'ta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj, le je'ela' yéetel núukbesajo'ob ma' talamo'obi';

IV. U je'ets'el ba'ax takpoolilo'ob yéetel bix kun ts'aabil le takpoolo'ob ken loobilta'ak ba'ax jets'a'an ichil u noj Almaj T'aanil u noj Lu'umil México tumen le noj Mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj.

V. U je'ets'el u chuunilo'ob meyaj yéetel ba'ax unaj u ts'aabal ojéeltbil yéetel u péektsilta'al ti' kajnáalo'ob.

VI. U je'ets'el bix kun meyaj tu beel yéetel je'ex unaj u beetik u chiikuilil Sistema Nacional de Transparencia, Acceso a la Información Pública yéetel protección de Datos Personales, beeyxan u ts'aabal u chuunilo'ob ti'al ka béeyak u múul meyaj le ja'alachilo'ob yano'ob ichil le je'ela'.

VII. U péektsilta'al, u meyajta'al yéetel u chiikbesa'al u nojbe'enil u saaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil ba'alo'ob ikil u meyaj le jala'cho'obo', u xaxta'al ka taakpajak kajnáalo'ob, beeyxan u ts'aabal ojéeltbil bix úuchik u xupiko'ob u taak'in kaaj ichil u meyaj'ob, le je'eloba' yéetel jump'éeel meyaj tuukulta'an uti'al u ts'aabal ojéetbil bix u meyaj'ob le ken k'a'abetchajak, ka anak u ye'esajil ba'ax ku ts'a'iko'ob ojéeltbil, ka na'atpajak, unaj túumbentako'ob, chúuka'ano'ob, noja'an yéetel ti' le nu'ukulilo'ob yan ti'al u ts'aabal, yéetel ka chiimpolta'ak bix u kuxtal máak, bix u biskubaj kajnáalo'ob, bix u meyaj'ob yéetel u miatsil ti' le xoot lu'umilo'.

VIII. U béeykunta'al ka taakpajak kajnáalo'ob ikil u mok't'anta'al meyaj ti'al u nojbe'enil u kaajalo'ob, uti'al u mu'uk'ankunsa'al u taakpajal kaaj, beeyxan

IX. U je'ets'el u jeejeláas meyajilo'ob ti'al ka béeyak u chiimpolta'al le bo'ol si'ip'ilo'ob yéetel takpoolilo'ob unaj je'ets'el wáaj u meyajta'al.

IX. U je'ets'el u jeejeláas meyajilo'ob ti'al ka béeyak u chiimpolta'al le bo'ol si'ip'ilo'ob yéetel takpoolilo'ob unaj je'ets'el wáaj u meyajta'al.

Jaats Ts'ib (Art.3). Uti'al u chiimpolta'al le A'almaj T'aanila', ku na'atpajal yo'olal:

I. U ja'atsal meyaj: U mak'anta'al yéetel u k'e'exel kúuchilo'ob, uti'al ma' u ya'abtal yéetel u talamkunsa'al meyaj, le ken k'a'abetchajak, ikil u béeykunta'al u keetil meyaj yéetel u chiimpolta'al u páajtalil wiiniko'ob yanti'ob jump'éeel diskapasidad.

II. Kúuchilo'ob meyaj: Mola'ayilo'ob yéetel kúuchilo'ob tu'ux je'el u béeytal u yantal nu'ukulilo'ob meyaj. Uti'al jala'achobe' je'e bix jets'a'an ichil le a'almaj t'aano'ob ku ya'alik bix kun bin u meyaj le mola'ayilo'obo';

III. Nojjo'olpóopil wáaj Comisionado: Tulakal máaxo'ob ku jo'olintiko'ob u noj Mola'ayil u Saaskuntal Meyaj tu noj Lu'umil México yéetel le Mola'ayo'ob ku meyaj'ob tu yo'olal le je'elo' ichil le xoot lu'umilo'obo' beeyxan Distrito Federal;

IV. U Múuch'kabil u Sáaskunta'al Meyaj: leti'e' múuch'kabil ku ya'alik u jaats ts'ibil 43 ti' le A'almaj T'aana';

V. U Múuch'kabil Consejo Nacional: U múuchkabil uti'al u sáasilkunta'a meyaj, u k'atchi'ta'al u meyaj jala'acho'ob tumen kajnáalo'ob yéetel u kanáanta'al tuláakal ba'ax yan u yil yéetel máak tumen le mola'ayo'obo' je'e bix jets'a'an ichil u jaats ts'íibil 32 ti' le A'almaj T'aana'.

VI. Tsoolilo'ob Meyaj Ts'aba'an K'ajóotbil: u tsoolilo'ob meyaj ts'aba'an ojéeltbil ti' kajnáalo'ob tu chíikulo'ob internet, le je'elo'oba' ku béeytal u ch'a'abal, u jeel meyajta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil tumen je'e máaxake', le chíikulo'oba' k'aabet u chíimpóoltiko'ob le je'ela':

a) Ma' talam u xak'alta'alo'ob: Le nu'ukulilo'ob meyaj ts'aba'an k'ajóoltbile', uti'al tuláakal máak yéetel uti'al le ba'ax kun k'a'abetchajal.

b) Ti'al le meyaj jets'a'ano'ob: Ichil le je'ela' ti' ts'íibta'an tu beel le ba'axo'ob unaj u yantal ti', yéetel ku chíikbesik uti'al ba'ax kun k'a'abetchajal.

c) Xma' bo'olil: Ku k'u'ubul yéetel ma' unaj u bo'ol máak yo'olal le je'elo'oba'

d) Ma' u pech'óoltal mix máak: Le tsoolilo'ob meyaj ti' yano'ob uti'al tuláakal máak, yéetel ma' k'aabet u ts'íibtik u k'aaba' máak ken xak'alta'ak.

e) No'ojan yaniko'ob: Ku túumbenkunsalo'ob mantats, yéetel je'e bix u bin u meyajta'alo'ob.

f) Mantats yaniko'ob tu kúuchil: Ku kanáantalo'ob ikil u máan k'iino'ob, uti'al le je'elo', le ku líik'sa'alo'ob ti'al u meyajta'al tu paach k'iino'obe' ku ja'atsalo'ob ti'al ka béeyak u xak'alta'alo'ob tu beel.

g) Yáax chíikulo'ob meyaj: Ku ts'aabal ojéetbil tumen máax beetej yéetel jatsa'ano'ob tu beel ti'al u na'atalo'ob.

h) Ku béeytal u xo'okol tumen jeejeláas nu'ukulilo'ob: Unaj u beta'alo'ob ti'al ka béeyak u xo'okol yéetel u meyajtalo'ob tumen jeejeláas nu'ukulilo'ob electrónico'ob chen ch'a'abil, wáaj ma' talamilo'ob.

i) Ti' chíikulo'ob ma' talam u xak'alta'alo'ob: Le jeejeláas chíikulo'ob meyajje' yan u beeta'alo'ob je'ex unaje' yéetel le

ba'axo'ob k'aabet u yantal ti'ob ken ts'abak ojéetbilo'obe', ti'al u liik'salo'ob ti' u nu'ukulilo'ob digital, uti'al le je'elo' yan u ts'aabal ojéetbil bix unaj u ch'a'bal wáaj u beeta'al, le je'ela' ma' talami' yéetel ma' tu k'áatal mix ba'al uti'al u béeytal u k'u'ubul

j) Jáalk'abil u meyajta'al: Ku béeytal u meyajta'alo'ob, chen unaj u ya'alal máax beetej wáaj tu'ux u taal le meyajto'.

VII. Ju'unilo'ob Meyaj: Le múuch' ts'iibilo'ob, ju'unilo'ob, xookilo'ob, xaak'alilo'ob, ts'o'oksaj meyajilo'ob, bisaj t'aanilo'ob, payalt'aano'ob, mok't'aanilo'ob, ichil u láak ju'unilo'ob wáaj ts'iibilo'ob beetano'ob ikil u meyaj u mola'ayilo'ob jala'ach, u meyjulilo'ob, ti' le je'ela' ma' tu xo'okol máax beetej wáaj ba'ax k'iin beta'abij. Le ju'unilo'obo' je'el u béeytal u yantalo'ob ti' u jeejeláas chiikulilo'ob meyaj, ts'iibtano'ob, ti'al u yu'ubal, u cha'antal, elektroniko, informatiko wáaj olografiko.

VIII. Xoot' Lu'umo'ob: Le ti'e' xoot lu'umilo'ob yano'ob tu noj lu'umil México, Aguascalientes, Baja California, Baja California Sur, Campeche, Coahuila de Zaragoza, Colima, Chiapas, Chihuahua, Durango, Guanajuato, Guerrero, Hidalgo, Jalisco, México, Michoacán, Morelos, Nayarit, Nuevo León, Oaxaca, Puebla, Querétaro, Quintana Roo, San Luis Potosí, Sinaloa, Sonora, Tabasco, Tamaulipas, Tlaxcala, Veracruz, Yucatán, Zacatecas yéetel el Distrito Federal;

IX. Nu'ukulilo'ob meyaj: U tsoolil ju'unilo'ob meyaj tu'ux mu'uch'a'an u jeejeláas ju'unilo'ob meyaj, le je'elo'oba' tsola'ano'ob yo'olal jump'éeelili' ba'ax o'olal wáaj jump'éeelili' meyaj ti' yano'ob ichil le jeejeláas meyajto'ob ku beeta'al tumen le mola'ayo'obo';

X. Nu'ukulilo'ob ti'al tuláakalo'ob: U jeejeláas bix unaj u yantal u tsoolilo'ob meyaj le mola'ayilo'obo', je'e bix kun k'a'abetchajal ti'al u meyajta'alo'ob tu beel, ti' u chiikulilo'ob digital yéetel ti'al ka béeyak u xak'alta'alo'ob tumen kajnáalo'ob beeyxan ma' talam u ch'a'abal.

XI. Nu'ukulilo'ob ma' talamo'obi': Leti' u jeejeláas bix je'el u béeytal u xak'alta'al meyaj tumen máaxo'ob k'áatchi'tik jala'ach, le je'ela' ma' talami', je'ex le ku meyaj uti'al máako'ob mina'an ti'ob discapacidad, mix u láak'alamilo'ob ti'al u xak'alta'al ti' le ts'iibtano'ob yéetel le u láak' bix je'el u yantal u nu'ukulilo'ob meyaj.

XII. Meyajil ti'al tuláakal máak: Leti'e' meyajil ma'alob yéetel k'a'anan u yojéelta'al tumen ku yáantik kajnáalo'ob, tumen ma' chen uti'al juntúul máaki', le u ts'aabal ojéeltbil le meyajta', ma'alo'ob ti'al u yojéelta'al le meyaj ku beeta'al tumen jala'acho'ob;

XIII. Mola'ayil: Leti'e noj mola'ayil u saaskunta'al, u ts'aabal ojéeltbil meyaj yéetel u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob;

XIV. Noj A'almaj T'aan: u noj a'almaj t'aanil u saaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil u meyaj noj Molayilo'ob tu Noj lu'umil México.

XV. A'almaj T'aan: U noj a'almaj t'aanil u saaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'ach.

XVI. Mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u saaskunta'al meyaj: Le ti'e ku meyajo'ob tu juunalo'ob yéetel ku kanántiko'ob u meyajil u ts'aabal ojéeltbil meyaj yéetel u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob, ichil le ba'ax ku jets'ik u jaats ts'iibil 6°, 116, xookil VIII yéetel 122, tu ts'iibil C, (YÁAX CHUUNIL, xookil V, ts'iibil ñ) ti' u noj A'almaj T'aanil u noj Lu'umil México.

XVII. U Chiikulil Plataforma Nacional: U chiikulil Plataforma Nacional de Transparencia ku t'aan tu jaats ts'iibil 49 ti' le a'almaj t'aanila';

XVIII. U meyjulilo'ob jala'ach: Máaxo'ob ku ya'alal ti' u yáax tsoo-lil ti' u jaats ts'iib 108 ti' u noj A'almaj T'aanil u noj Lu'umil México yéetel tu jaatsilo'ob u noj A'almaj T'aanil xoot lu'umilo'ob yéetel méek'tan kaajilo'ob beeyxan ti' u a'almaj t'aanil u meyaj u jala'achil Distrito Federal;

XIX. Sistema Nacional: U chiikulil ti' internet tu'ux ku ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob yéetel u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob wáaj Sistema Nacional de Transparencia, Acceso a la Información yéetel Protección de Datos Personales.

XX. U kúuchil u saaskunta'al meyaj: Leti'e' kúuchil ku ya'alik u jaats ts'iib 45 ti' le a'almaj t'aana', yéetel.

XXI. Ju'unil tu'ux ku ta'akal balo'ob yan u yil yéetel máak: U ju'unil meyaj wáaj u much' ju'unilo'ob meyaj ti'al u ts'aabal ojéeltbil ba'alo'ob, tu'ux ku tse'elel wáaj ku ta'akal ba'alo'ob k'a'abet u kanáanta'al.

Jaats Ts'iib (Art. 4). U páajtalil wíinik ti'al u ts'aabal u yojéelt u bix u meyaj jala'acho'ob, ku chiimpoltik ka béeyak u k'áatchi'tik, u xak'altik, u ts'a'ik ojéeltbil, u kaxtik yéetel u k'amik ba'alo'ob yo'olal u meyaj jala'acho'ob.

Tuláakal le ba'alo'ob ku beeta'al, ku ch'a'abal yéetel ku meyajta'al tumen jala'achilo'obe', uti'al u ts'abal ojéeltbil ti' kaajnalob ka béeyak u xak'altiko'ob xma' talamil ti' je'e máaxake', je'el bix jets'a'an ti' le a'almaj t'aanila', ti' mok'

T'aanilo'ob ichil noj lu'umo'ob tu'ux ku táakpajal u noj Lu'umil México, noj a'almaj t'aan yéetel u a'almaj t'aanil xoot lu'umo'ob, beeyxan ti' a'almaj t'aano'ob uti'alo'ob; chen ku páajtal u tse'elel wáaj u ta'akal ti' jayp'éeel k'iino'obe', ti'al u kanáanta'al ba'alo'ob ti' kaajnalob yéetel u jets' ólalil k-noj lu'um je'e bix ku ya'alik le a'almaj t'aanila'.

Jaats Ts'íib (Art. 5). Ma' tu béeytal u ta'akal wáaj u tse'elel le ba'alo'ob yan u yil yéetel u loobilta'al u páajtalil wiiniko'ob, wáaj ti' kajnáalo'ob yóok'ol kaab, je'ex ku jets'el ichil u a'almaj t'aanilo'ob k-noj Lu'uma' wáa le mok' t'aanil beeta'ab ichil noj lu'umilo'ob tu'ux ku táakpajal u noj lu'umil México.

Mixmáak kun p'is óolta'al tumen aj p'is óolo'ob le ken u jets' le páajtalil yan ti', uti'al sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj, mix táan u béeytal u tse'elel wáaj ma' u cha'abal u jets'ik le páajtalilo'oba' ti' jeejelas peksililo'ob.

Jaats Ts'íib (Art.6). Le jala'achobo' yan u béeykuntiko'ob u ts'aabal ojéeltbil ti' tuláakal kajnáalo'obe', u chíikulilo'ob yéetel u nu'ukulilo'ob u meyaj mola'ayilo'ob, jala'achilo'ob, u yóox jats' u meyaj jala'ach Ejecutivo, Legislativo yéetel Judicial, mola'ayilo'ob ku meyaj'ob tu juunalob, u múuch'kabilo'ob politiko'ob, u meyajil fideikomisos yéetel fondos públicos, beeyxan tuláakal máaxo'ob ku meyaj'ob yéetel u taak'in kaaj wáaj ku meyaj'ob tu k'aaba' jala'ach, je'ex much'kabil máako'ob wáaj u múuch'kabil meyjulilo'ob, tuláakal le je'eloba' leti'e' ku meyaj'ob yéetel u jalachilo'ob k-noj Lu'um, Xoot' Lu'umilo'ob yéetel méek'tan kaajilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 7). U páajtalil u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob wáaj u ta'akal wa'aj ba'ax ichil u chíikulilo'ob yéetel u nu'ukulilo'ob meyajje', yan u béeykunta'alo'ob je'e bix u jets'ik u noj A'almaj T'aanil u noj Nu'umil México, u mok' t'aanilo'ob noj lu'umilo'ob tu'ux ku takpajal u Noj Lu'umil México yéetel le a'almaj t'aana'.

Uti'al u je'ets'el yéetel u na'atpajal le a'almaj t'aana', unaj u kanáanta'al mantats ka ts'aabak ojéeltbil tuláakal le ba'ax yan u yil yéetel u meyaj jala'acho'ob je'ex ku jets'ik u noj A'almaj T'aanil u noj Lu'umil México, ti' le mok' t'aanilo'ob noj lu'umo'ob tu'ux ku táakpajal u noj lu'umil México, beeyxan ti' le jets' t'aanilo'ob yéetel bo'olsi'ip'ilo'ob ku je'ets'el tumen u mola'ayilo'ob noj lu'um yéetel xoot lu'umo'ob ku meyaj'ob tu yo'olal le je'ela', k'a'abet u kaxta'al u kanáanta'al kajnáalo'ob mantats.

Uti'al u na'atpajal le a'almaj t'aana', yan u ch'a'achi'ta'al ba'ax ku ya'alik, bix u meyaj yéetel ba'ax ku tuklik le jeejeláas mola'ayilo'ob yano'ob ti' le k-noj lu'uma' yéetel le u láak' noj lu'umilo'obo', yo'olal u sáaskunta'al meyaj.

Ka'a Jaats Ti' u Chuunilo'ob Meyaj

Yáax Tsoolil

Ti' u chuunilo'ob meyaj mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj.

Jaasts Ts'íib (Art.8). Le jeejeláas mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyajé', unaj u béeykuntiko'ob u meyajó'ob yéetel le chuunilo'ob meyajá':

I. U jaajilil meyaj: U chuunil meyaj ku ts'a'ik u páajtalil u kanáanta'al kajnáalo'ob, tumen ku béeykuntik u k'ajóolta'al le meyaj ku beeta'al ti' le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj, je'ex ku jets'ik a'almaj t'aan yéetel ku chiimpoltik u yila'al ka chiikbesa'ak u no'ojanil yéetel u ma'alobil le meyaj ku beetiko'ob.

II. U meyajó'ob tu beel: U kanáantiko'ob yéetel u béeykuntiko'ob ka chiimpolta'ak u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'ach je'ex unaj u beeta'al.

III. Xma' chiinil tu yo'olal mix máak: Jump'éeel bix unaj u meyaj le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob uti'al ma' u mukul t'aano'ob yéetel u yáantiko'ob chéen jun jaats le ken anak takpolo'ob yéetel xan, ma' u chinikuba'ob yo'olal jun túul chen tumen beey u tuukultiko'ob kex ma' beey u ya'alik a'almaj t'aan.

IV. U meyaj tu juun: Jump'éeel bix unaj u meyaj le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'obe', leti'e' ma' u cha'abal u k'é'exel u meyajilo'ob wáaj le ba'ax ken u beeto'ob tumen jala'ach, mola'ayil wáaj tumen kajnáal.

V. U chiimpoltiko'ob a'almaj t'aan: Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'obe' unaj u meyajó'ob ichil le ba'axo'ob ku jets'ik a'almaj t'aanilo'ob.

VI. U ts'aabal ojéeltbil meyaj: tuláakal le ba'ax yan u yil yéetel u meyaj jala'acho'obe' unaj u ts'aabal ojéeltbil, tu beel, ichil le k'iino'ob unaj u beeta'al yéetel chúuka'an, le je'ela' k'a'abet u yúuchul ichil le ba'axo'ob

jets'a'ano'ob ti'al u nojbe'enil kajnáalo'ob.

VII. Ti'al le ba'axo'ob jets'a'an: U meyaj le jeejeláas jala'acho'ob unaj u sáaskuntiko'ob u meyajjo'ob je'ex ku jets'ik a'alma'j t'aanilo'ob, le je'ela' ti'al u meyajta'al, u ts'o'oksa'al takpolo'ob, yéetel ma' u yoksa'al le ba'axo'ob ku tuklik u jo'olpóopilo'ob.

VIII. U meyajjo'ob yéetel ba'ax u kanmo'ob: U meyjulilo'ob jala'ach ku meyajjo'ob ichil le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al u meyaj jala'acho'obe', unaj u ye'esiko'ob tuláakal ba'ax u kanmo'ob yéetel u xokmo'ob, ti'al le meyaj ku beetiko'ob je'ex unaje', ka béeyak u beetko'ob ma'alob le meyaj ts'aba'an tí'obo', yéetel.

IX. U sáaskunta'al u meyaj: le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al u meyaj jala'acho'obe', unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil u meyajjo'ob, yéetel le ba'axo'ob ku beetko'ob ti'al u béeykuntiko'ob le je'ela'.

Ka'a Tsoolil

Ti' u chuunilo'ob u meyajil u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil u meyajjala'acho'ob

Jaats Ts'íib (Art. 9). Ti'al u meyajta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil le a'alma'j t'aanila', le a'alma'j t'aanil yan u yil yéetel k-noj lu'um, xoot lu'umilo'ob yéetel u láak' a'alma'j t'aanilo'ob yan ba'al u yilo'ob yéetel u sáaskunta'al meyajje', le mola'ayilo'ob yéetel jala'achilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al u meyaj jala'acho'obe' unaj u chiimpoltiko'ob le ba'axo'ob ku ya'alik le tsoolila'.

Jaats Ts'íib (Art.10). U meyaj le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskuntal meyaj u jets'iko'ob ba'ax k'a'abet u beeta'al u ti'al u ts'aabal ojéeltbil u meyajjala'acho'ob ti' tuláakal máako'ob ichil keetil meyaj uti'al tuláakalo'ob.

Mix máak kun pech'óoltal mix tun loobilta'al u páajtalil uti'al u k'aatchi'tik yéeel u ts'aabal u yojéelt u meyajjala'acho'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 11). Tuláakal u chiikulilo'ob yéetel u nu'ukulilo'ob meyaj jala'acho'obe', unaj u ts'aabal ojéeltbil, chúuka'an, ma' talam u meyajta'ali' yéetel ichil le k'iino'ob unaj u beeta'al, k'aabet xan u chiimpoltiko'ob ba'ax jest'a'an uti'al ma' u ts'a'iko'ob ojéeltbil wáaj ba'ax meyaj, le je'ela' ichil le ba'axo'ob k'a'abet ti'al u nojbe'enil kaajnáalo'ob.

Jaats Ts'íib (Art.12). Tuláakal le ba'axo'ob ku beeta'al, ku ch'a'abal, ku

xak'alta'al yéetel ku meyajta'al tumen jala'acho'ob yéetel mola'ayilo'obe', ti yan ti'al ka xak'alta'ak tumen je'e máaxake', ti'al le je'elo' unaj u beeta'al u meyaj le jeejeláas chiikulilo'ob, meyaj'ob yéetel u láak' ba'alo'ob je'e bix u jets'ik u a'almaj t'aanil k-noj lu'um , u a'almaj t'aanil xoot lu'umilo'ob, ichil u láak' a'almaj t'aanilo'ob yan ba'al u yilo'ob yéetel u sáaskunta'al u meyaj jalacho'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 13). U beeta'al, u ts'aabal ojéeltbil yéetel u k'u'ubul le ba'alo'ob yan u yil yéetel u meyaj jala'acho'obe', unaj ma' talam u xak'alta'ali', tu k'ab tuláakal máak, je'el u béeytal u ye'esal u jaajilil, ichil le k'iino'ob jets'a'an uti'al u ts'aabal ojéetbil yéetel ka u chiimpóolto'ob u p'áajtalil kaajnal'ob uti'al u ts'aabal u yojéelto'ob u meyaj jala'acho'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 13). U beeta'al, u ts'aabal ojéeltbil yéetel u k'u'ubul le ba'alo'ob yan u yil yéetel u meyaj jala'acho'obe', unaj ma' talam u xak'alta'ali', tu k'ab tuláakal máak, je'el u béeytal u ye'esal u jaajilil, ichil le k'iino'ob jets'a'an uti'al u ts'aabal ojéetbil yéetel ka u chiimpóolto'ob u p'áajtalil kaajnal'ob uti'al u ts'aabal u yojéelto'ob u meyaj jala'acho'ob.

Le mola'ayo'ob yéetel jala'achilo'obe' mantats' yan u kaxtiko'ob u na'atpajal tu beel tumen je'e máaxake' le chiikulilo'ob yéetel u nu'ukulilo'ob meyaj jala'ach, le je'elo'oba' ma' talamo'obi' yéetel u sutk'esa'al ichil máasewáal t'aan wáaj ku ka'abetchajal.

Jaats Ts'íib (Art.14). Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje', unaj u k'exiko'ob je'e ba'axak ma' no'ojan yaniki' ti'al u béeykunta'al u chiimpol'ta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj.

Jaats ts'íib (Art.15). Tuláakal máako'obe' yanti'ob u páajtalil u yojéeltiko'ob u meyaj jala'acho'ob, uti'al le je'elo' mixmáak kun pech'oolta'al, yo'olal wáaj ba'ax.

Jaats Ts'íib (Art. 16). Ikil u chiimpol'ta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'ache', ma' unaj u k'áatchita'al ti' le kajnáal tu beeta' le k'áatchi'o', ba'ax ti'al le ba'ax ku k'áatiko', mix unaj u k'áata'al wáaj, ba'ax ti' kajnáalo'ob yan ti'ob jump'eel diskapasidad.

Jaats Ts'íib (Art.17). U chiimpol'ta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'obe', xma' bo'olil, yéetel chen unaj u bo'ol máake' le ken u k'áat ka k'u'ubuk ti' u láak' nu'ukulilo'ob yan u bo'olil .

Ma' tu toojoltik mix ba'al le ken ja'atsak meyaj u ti'al u yáanta'al máaxo'ob yan diskapasidad ti'ob le ken u jets'o'ob u páajtalilo'ob uti'al u k'áatchi'tiko'ob u meyaj jala'acho'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 18). Jala'acho'obe' unaj u ts'íibtiko'ob ti' ju'uno'obe', tu-láakal le ba'axo'ob yan u yil yéetel u meyajo'ob.

Jaats Ts'íib. (Art.19). Ku ya'alale' le ba'axo'ob ku k'áata'al ti'ob yan u yantal wáaj ku t'aan yo'olal le meyajil ku beetiko'ob jets'a'an ti' le a'alma'j t'aanilo'ob yan u yil yéetel le jala'achilo'ob.

Ti' le sútukilo'ob tu'ux ma' tu beeto'ob wáaj ma' tu núuko'ob le ba'ax ku k'áata'al yo'olal u meyajo'obe', unaj u núukiko'ob ba'axten ma' táan u k'ubiko'ob le ba'ax ku k'ata'al ti'obo'.

Jaats Ts'íib (Art.20). Ikil ma' u núuka'al wáaj ma' u k'u'ubul le ba'ax ku k'áata'ale', le jala'achilo' unaj u ye'esik le ba'ax ku k'áata'al, ti' yan ichil le jayp'éel ba'axo'ob tu'ux ku ya'alik a'alma'j t'aan ma' u núuka'al, wáaj u chiikbesik tu beel le ba'ax ku k'áata'al ti'o' mina'an ichil u meyaj.

Jaats Ts'íib (Art.21). Tuláakal meyaj yan u yil yéetel u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaje', unaj u núuka'al wáaj u tso'olol ti' chiikulo'ob ma' talamilo'ob yéetel ichil le ba'axo'ob ku jets'ik a'alma'j t'aan.

Jaats ts'íib (Art. 22). Ikil u k'áata'al, u k'u'ubul yéetel u ts'aabal ojéeltbil le ba'axo'ob yan u yil yéetel u meyajo'obe', yan u béeykunta'al chiikulo'ob ti'al u xak'alta'al tumen je'e máaxake', je'e bix jets'a'an tu Yáax jaats ts'íib ti' u noj A'alma'j T'aanil u noj Lu'umil México.

Óox Jaats

Ti' le jala'achilo'ob unaj u saaskuntiko'ob u meyajob

Jaats Ts'ib (Art.23). Ku ya'alal jala'achilo'ob unaj u saaskuntiko'ob yéetel u ts'a'iko'ob ojéeltbil u meyajé' yéetel u kanáantiko'ob ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob, le ku meyajtiko'ob juunalo'ob, je'e máaxak jala'ach, mola'ayil wáaj múuch'kabil ti'al u jala'achil Ejecutivo, Legislativo wáaj Judicial, múuchkabilo'ob ku meyajob tu juunalo'ob, kúuchilo'ob, yéetel u múuch'kabilo'ob politiko'ob, múuch'kabil meyjulilo'ob, kajnáalo'ob yéetel u jala'achil méek'tan kaajo'ob.

Jaats ts'ib (Art. 24). Ti'al u béeykunta'al le ba'axo'ob ku ya'alik le a'alma'j t'aanila', le mola'ayilo'ob yéetel jala'achobe' yan u béeykuntiko'ob le je'eloba', je'ex unaj u beetiko'ob, yéetel u meyajob:

- I. U múuch'kintiko'ob u múuch'kabil wáaj u komite'il u saaskunta'al meyaj yéetel u kúuchil u saaskunta'al meyaj yéetel u kanáantiko'ob ka meyajnako'ob tu beel je'ex ku ya'alik u jets' t'aanil meyaj;
- II. U jets'iko'ob máaxo'ob kun jo'olintik u kúuchil u saaskunta'al meyaj, le je'eloba' yan u chiimpoltiko'ob u jo'olpópil le jala'achila' yéetel unaj u yantal ti'ob u páajtalil yéetel u xookil ti'al u meyajob ti' le kúuchila'.
- III. U béeykuntik u ka'ansa'al yéetel u yáanta'al le máaxo'ob yano'ob ti' u múuch'kabilo'ob wáaj komite'il yéetel u kúuchilo'ob u saaskunta'al meyaj jala'ach.
- IV. U meyajtiko'ob yéetel u béeykuntiko'ob ka anak u tsoolil u ju'unilo'ob u meyaj yéetel bix u bin u takiko'ob le ju'unobob', je'ex ku jets'ik a'alma'j t'aan;
- V. U péektsilta'al u beeta'al, u ts'ibta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil u chiikulilo'ob yéetel u nu'ukulilo'ob meyaj ti' nu'ukulilo'ob saasil yéetel ma' talamil u na'ata'alo'ob;
- VI. U kanáanta'al yéetel u liik'sa'al u chiikulilo'ob yéetel u nu'ukulilo'ob meyaj ma' unaj u xak'alta'al wáaj u ts'aabal ojéeltbil.

VII. U ts'aabal u yojéelt ti' mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meya-je' yo'olal le ba'axo'ob ku beetiko'ob uti'al u chiimpol'ta'al a'almaj t'aanilo'ob tu yo'olal u sáaskuntal meyaj, ichil le ba'axo'ob ku jets'iko'ob;

VIII. U núuka'al le ba'ax ku k'áata'al, ku xak'alta'al yéetel ku ya'alal ti'ob ka u meyajto'ob yo'olal u sáaskunta'al u ts'aabal ojéeltbil meyaj tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj yéetel ti' u chiikulil Sistema Nacional;

IX. U péeksilta'al u meyajta'al nu'ukulilo'ob je'ex komputadora ti'al u sáaskunta'al yéetel u béeykunta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj yéetel u k'ajólta'al le je'elo'oba';

X. U chiimpóoltiko'ob ba'ax jets'a'an tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj;

XI. U ts'aabal ojéeltbil yéetel u túumbenkunsa'al u chiikulilo'ob meyaj yan u yil yéetel u sáaskunta'al meyaj;

XII. U ts'aabal ojéetbil meyaj yéetel ba'alo'ob k'a'anantako'ob ti'al kajnáalo'ob.

XIII. U meyajta'al le ba'axo'ob ku k'áata'al tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, yéetel.

XIV. Le u láak' kun chiikbesa'al tumen u a'almaj t'aanilo'ob u sáaskuntal meyaj.

Jaats Ts'iib (Art. 25). Jala'achilo'obe' leti'ob unaj u sáaskuntiko'ob, u béeykuntiko'ob yéetel u chiimpoltiko'ob le ba'axo'ob jets'a'an ti' le a'almaj t'aanil k-noj lu'uma', yéetel u a'almaj t'aanil xoot lu'umo'obo', je'e bix u jest'milobe'.

Jaatsil Ts'iib (Art.26). Le múuch'kabilo'ob ti'al u kanáanta'al taak'in ku k'aabatik fedeikomiso yéetel u chiikulilo'ob u taak'in kaaje' ku k'aaba'tik fondo público, ilano'ob bey mola'ayilo'ob ku meyajto'ob tu juunalo'obe' unaj u chiimpoltiko'ob le ba'axo'ob ku jets'ik le a'almaj t'aanilo'ob ku ya'alik le jaats ts'iibil 25, ti' u kúuchilo'ob yéetel u múuch'kabilo'ob wáaj u komite'il ti'al u sáaskunta'al u meyajto'ob. Tu yo'olal le múuch'kabilo'ob ti'al u kanáanta'al taak'in ku k'abatik fedeikomiso yéetel u taak'in kaaj ku k'aaba'tik fondo público, wáaj mina'anti'ob u chiikulilo'ob u meyajto'ob, tumen ma' ilano'ob bey mola'ayilo'ob ku meyajto'ob tu juunalo'obe', beeyxan mok't'aanilo'ob meyaj yéetel u láak' mok't'aanilo'ob, yan u béeykuntiko'ob le ba'axo'ob ku jets'ik le a'almaj t'aanila' tumen máax ilik yéetel ku ts'a'ik u páajtalil u meyajto'ob.

VII. U ts'aabal u yojéelt ti' mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meya-je' yo'olal le ba'axo'ob ku beetiko'ob uti'al u chiimpol'ta'al a'almaj t'aanilo'ob tu

yo'olal u saaskuntal meyaj, ichil le ba'axo'ob ku jets'iko'ob;

VIII. U núuka'al le ba'ax ku k'áata'al, ku xak'alta'al yéetel ku ya'alal ti'ob ka u meyajto'ob yo'olal u saaskunta'al u ts'aabal ojéeltbil meyaj tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u saaskunta'al meyaj yéetel ti' u chiikulil Sistema Nacional;

IX. U péeksilta'al u meyajta'al nu'ukulilo'ob je'ex komputadora ti'al u saaskunta'al yéetel u béeykunta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj yéetel u k'ajóolta'al le je'elo'oba';

X. U chiimpóoltiko'ob ba'ax jets'a'an tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u saaskunta'al meyaj;

XI. U ts'aabal ojéeltbil yéetel u túumbenkunsa'al u chiikulilo'ob meyaj yan u yil yéetel u saaskunta'al meyaj;

XII. U ts'aabal ojéetbil meyaj yéetel ba'alo'ob k'a'anantako'ob ti'al kajnáalo'ob.

XIII. U meyajta'al le ba'axo'ob ku k'áata'al tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u saaskunta'al meyaj, yéetel.

XIV. Le u láak' kun chiikbesa'al tumen u a'almaj t'aanilo'ob u saaskuntal meyaj.

Jaats Ts'iib (Art. 25). Jala'achilo'obe' leti'ob unaj u saaskuntiko'ob, u béeykuntiko'ob yéetel u chiimpoltiko'ob le ba'axo'ob jets'a'an ti' le a'almaj t'aanil k-noj lu'uma', yéetel u a'almaj t'aanil xoot lu'umo'obo', je'e bix u jest'milobe'.

Jaatsil Ts'iib (Art.26). Le múuch'kabilo'ob ti'al u kanáanta'al taak'in ku k'aabatik fedeikomiso yéetel u chiikulilo'ob u taak'in kaaje' ku k'aaba'tik fondo público, ilano'ob bey mola'ayilo'ob ku meyajto'ob tu juunalo'obe' unaj u chiimpoltiko'ob le ba'axo'ob ku jets'ik le a'almaj t'aanilo'ob ku ya'alik le jaats ts'iibil 25, ti' u kúuchilo'ob yéetel u múuch'kabilo'ob wáaj u komite'il ti'al u saaskunta'al u meyajto'ob. Tu yo'olal le múuch'kabilo'ob ti'al u kanáanta'al taak'in ku k'aabatik fedeikomiso yéetel u taak'in kaaj ku k'aaba'tik fondo público, wáaj mina'anti'ob u chiikulilo'ob u meyajto'ob, tumen ma' ilano'ob bey mola'ayilo'ob ku meyajto'ob tu juunalo'obe', beeyxan mok't'aanilo'ob meyaj yéetel u láak' mok't'aanilo'ob, yan u béeykuntiko'ob le ba'axo'ob ku jets'ik le a'almaj t'aanila' tumen máax ilik yéetel ku ts'a'ik u páajtalil u meyajto'ob.

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL
OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB

KA'A JO'OL TS'ÍB

MÁAXO'OB KU
KANÁANTIK U
SÁASKUNTA'AL
YÉETEL U TS'AABAL
OJÉELTBIL MEYAJ

Yáax Jaats

Tí u chíikuilil tí internet tu'ux ku ts'aabal ojéetbil u meyajjala'acho'ob yéetel u kanáanta'al balo'ob yan u yil yéetel máako'ob wáaj Sistema Nacional de Transparencia, Acceso a la Información yéetel Protección de Datos Personales

Jaats Ts'íib (Art. 27). Le jaatsila' ku kaxtik u kanáanta'al, u mu'uch'ul yéetel meyajta'al u chíikuilil tí internet tu'ux ku ts'aabal ojéetbil u meyajjala'acho'ob yéetel u kanáanta'al balo'ob yan u yil yéetel máako'ob wáaj Sistema Nacional de Transparencia, Acceso a la Información yéetel Protección de Datos Personales, beeyxan u ts'a'ik u chuunil u múul meyaj ichil máaxo'ob meyajtik.

Jaats Ts'íib (Art.28). U chíikuilil Sistema Nacionalé' ku múch'kuba'a yéetel le máaxo'ob ku meyaj'ob tí le je'ela', u nu'ukulilo'ob meyaj, u a'almaj t'aanilo'ob yéetel jets' t'aanilo'ob tí'al u táakmuk'ta'al, u ts'aabal ojéeltbil u meyajil jala'achilo'ob tu noj lu'umil México. Ku kaxtik xan u meyajtik yéetel u kanáantik u múul meyaj tí'al u sáaskunta'al ba'alo'ob, u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'obe', beeyxan u péektsilta'al u jets' t'aanilo'ob je'ex ku ya'alik u a'almaj t'aanil u meyaj.

Jaats Ts'íib (Art.29). U chíikuilil Sistema Nacional yan u much'kinta'al ichil u múul meyajil jeejeláas mola'ayilo'ob, yéetel le meyaj ku beetko'ob yéetel u láak' ba'alo'ob tí'al u péekts'ilta'al le u sáaskunta'al meyaj tí le k-noj lu'uma', ichil u yóox jaats jala'acho'ob. Le múul meyajila' yan u béeykuntik u yantal nu'ukulilo'ob yéetel chíikulilo'ob meyaj , u kanáanta'al le je'eloba', beeyxan u meyajta'alo'ob tí'al ka béeyak u p'í'isil wáaj no'ojan yaniko'ob, u péektsilta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob yéetel u péektsilta'al beeyxan u sáaskunta'al bix u meyaj'obe', tí'al u yila'al wáaj táan u meyaj'ob tu beel yéetel je'ex unaje'.

Jaats Ts'íib (Art. 30). Tí yano'ob tí u chíikuilil Sistema Nacional:

I. Le Noj mola'ayila';

II. Mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umo'obo';

III. U mola'ayil Auditoria Superior ti' le k-noj lu'uma';

IV. U mola'ayil Archivo General ti' le k-noj lu'uma', yéetel

V. U mola'ayil Instituto Nacional de Estadística y Geografía.

Jaats Ts'íib - (Art. 31). U chíikuilil Sistema Nacionale' ti' yan ichil u meyajé':

I. U ts'a'ík u páajtalil, u chuunil meyaj u nu'ukulilo'ob, u chíikulilo'ob, u ye'esajil bix kun yúuchul meyaj yéetel bix kun yila'al wáaj beeta'ab je'ex unaje', ka béeyak u p'i'isil, u ti'al u chíimpóolta'al ba'ax ku ya'alik a'alma'j t'aan.

II. U béeykuntik yéetel u beetik jeejeláas meyajilo'ob ti'al ka béeyak u táakpajal ichil keetil páajtalilo'ob maxo'ob je'el u loobilta'alo'obe' ken u jets'o'ob u páajtalil u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj;

III. U meyajta'al yéetel u je'ets'el jeejeláas meyajjo'ob ichil le k-noj lu'uma', le je'ela' uti'al u péeksilta'al, u xo'okol, u xak'alta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil ba'alo'ob yo'olal u sáaskunta'al, u ts'aabal ojéeltbil meyaj beeyxan u ye'esa'al bix u meyaj jala'acho'ob ti' tuláakal le k-noj lu'uma'.

IV. U je'ets'el u chuunilo'ob meyaj ti'al u ts'aabal ojéeltbil le jeejeláas chíikulilo'ob yan u ts'a'iko'ob u páajtalil ti' le jala'achilo'ob yéetel mola'ayilo'obe', ti'al u béeykunto'ob u meyajil u ts'aabal k'ajóoltbil u meyajjo'ob.

V. U béeykunta'al u beeta'al, u péeksilta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil ichil jala'acho'obe', u chíikulilo'ob ti'al meyajta'al yéetel u kanáanta'al u júunilo'ob yéetel u chíikulilo'ob meyaj jala'acho'ob, le je'elo'oba' ti'al u béeytal u séeb kaxta'al le meyajjo' je'ex ku jets'ik u a'alma'j t'aanilo'ob u sáaskunta'al meyaj.

VI. U je'ets'el u chuunil u meyaj u chíikuilil Plataforma Nacional ti' Transparencia'e', je'e bix ku jets'ik le a'alma'j t'aanila';

VII. U ts'aabal u jets' t'aanilo'ob ti'al u ch'a'abal u yoochel ti' u chíikulilo'ob yéetel u nu'ukulilo'ob meyaj mola'ayilo'ob, beeyxan u meyajta'al túumben nu'ukulilo'ob teknologiko'ob yéetel u ja'ats'al meyaj le je'elo'oba' ti'al u kanáanta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj.

VIII. U beeta'al yéetel u meyajta'al jeejeláas jets' t'aanilo'ob ti'al u meyajta'al, u túumbenkunsa'al, u tso'olol, u ta'akal, u ts'aabal ojéeltbil, u kanáanta'al yéetel u cha'abal u xak'alta'al le meyajilo'ob je'ex ku jets'ik u a'almaj t'aanilo'ob u sáaskunta'al meyaj;

IX. U péeksilta'al u táakpajal kajnáalo'ob ti' chíikulilo'ob beetano'ob ti'al le je'elo' yéetel ku béeykuntiko'ob u meyajta'al, u beeta'al yéetel u p'i'isil le jets' t'aanilo'ob ti'al le meyajila'.

X. U je'ets'el jeejeláas e'esajilo'ob ti'al u ma'alobkinta'al meyaj, u túumbenkunsa'al yéetel u ka'ansa'al bix unaj u beetik u meyaj u meyjulilo'ob jala'acho'ob ku meyajjo'ob ichil kuchilo'ob tu'ux ku sáaskunta'al meyaj, u ts'aabal ojéeltbil yéetel u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob;

XI. U ts'aabal ojéeltbil jets' t'aanilo'ob yéetel ts'o'oksaj meyajilo'ob ti'al u meyaj tu beel u chíikuilil Sistema Nacional;

XII. U béeykunsa'al, u beeta'al yéetel u p'i'isil bix u meyaj u chíikuilil Programa Nacional de Transparencia yéetel Acceso a la Información;

XIII. U péeksilta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob ti' tuláakal u noj lu'umil México;

XIV. U péeksilta'al u ma'alo'ob múul meyaj le jeejeláas mola'ayilo'ob u much'muba'ob ichil u chíikuilil Sistema Nacional yéetel u kanáanta'al le meyaj jets'a'an ti'al le je'ela'.

XV. Le u láak' meyajjo'ob ku je'ets'el ti' le a'almaj t'aanila'.

Ikil u meyajta'al u jets' t'aanilo'ob meyaj ku ya'alik u xookil IV yan u táakpajal, kex juntúul ti' le yano'ob ichil u múuch'kabil Sistema Nacional, beeyxan juntúul máax yan ti' u múuch'kabil Consejo Nacional de Armonización Contable, jets'a'an ti' u jaats ts'iibil 6 ti' u noj a'almaj t'aanil Contabilidad Gubernamental, yan u yantal u páajtalil u t'aan yéetel u ya'alik wáaj ba'ax yo'olal le meyajilo', le je'elo'oba' yan u xak'alta'alo'ob, ba'ale' ma' jach k'a'abet u chíimpolta'alo'ob. Le ken ts'o'okok u je'ets'el le chíikulilo'ob meyaj tumen u múuch'kabil Consejo Nacional, le je'elo'oba' k'a'abet u chíimpolta'alo'ob tumen le jala'achilo'ob unaj u sáaskuntiko'ob u meyaj.

Jaats Ts'iib (Art. 32). U chíikuilil Sistema Nacionale' yan u yantal ti' jump'eel múuch'kabil Consejo Nacional, ti' le je'ela' yan u táakpajlo'ob máaxo'ob yano'ob ti' le yáaxo', yéetel yan u jo'olinta'al tumen u noj jo'olpóopil le noj mola'ayilo'. Le Mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje' yan u táakbesa'alo'ob tumen u jo'olpóopilo'ob wáaj mina'an le je'elo'oba' yan

U ts'aabal juntúul jo'olpóopolil le je'ela' ku je'ets'el tumen u noj múuch'kabil jo'olpóopilo'ob ti' le mola'ayila'.

Le máaxo'ob yano'ob ichil le je'ela' yan u táakbesa'alo'ob tumen u jo'olpóopilo'ob wáaj máax ku bin tu k'aaba', le je'ela' unaj u beetik u meyajil jo'olpóop wáaj jump'éel noj meyajil ichil le mola'ayil ku ts'a'ik u páajtalil u t'aan.

Jaats Ts'íib (Art.33). U múuch'kabil Consejo Nationale', yo'olal le meyaj ku beetiko', je'el u béeytal u payalt'antik, kajnáalo'ob, mola'ayilo'ob, máaxo'ob ku táakbesikuba'ob tu k'aaba' jalacho'ob yéetel kajnáalo'ob ti'al u múuch'táambalilo'ob u múuch'kabil Sistema Nacional. Ti' le je'ela' le jala'achilo'obo' yan u yantal u páajtalil u k'áatko'ob ka payalt'antako'ob ti'al le múuch'táambalo'obo.

Jaats Ts'íib (Art.34). U múuch'kabil Consejo Nationale' yan u béeytal u meyaj ti' u nój múuch'kabil yéetel ti' jaatsilo'ob meyaj. U noj múuch'kabil jo'olpóopilo'ob unaj u much'kuba'a kex juntéen ichil 6 wináalo'ob yéetel u payalt'aanil u noj jo'olpóopil wáaj u táanchumukil yéetel juntúul ti' le máaxo'ob yano'ob ichilo'. Le máax payalt'aantike' unaj u beetik u ts'íibil tu'ux ku je'ets'el le meyaj yan ti'al beetbil. Utí'al u yúuchul u múuch'tambalilo'ob Consejo Nationale' unaj u yantal u táanchumukil yéetel juntúul ti' le máaxo'ob yano'ob ichil le múuch'kabila'. Utí'al u je'ets'el wáaj ba'axe' unaj u yéeya'al tumen maanal táanchumuk ti' tuláakal le yano'obo'.

Ti' u jala'achil ti' u múuch'kabil Consejo Nationale' yan u yantal u páajtalil u béeykuntik ka meyajnak tu beel yéetel je'ex unaje' u múuch'kabil Sistema Nacional.

Jaats Ts'íib (Art.35). Le máaxo'ob yano'ob ti' u múuch'kabil Consejo Nationale' yan u yantal ti'ob u páajtalil u beetko'ob jets' t'aanilo'ob yéetel mok't'aanilo'ob ichil, le je'eloba' ti'al u ma'alobkinsa'al u meyaj Sistema Nacional.

Jaats Ts'íib (Art. 36). U múuch'kabil Sistema Nationale' yan u meyaj yéetel juntúul Noj K'abil, le je'ela' ts'aba'an tumen u noj múuch'kabil jo'olpóopilo'ob noj Mola'ay yéetel yan u beetik le meyajilo'oba':

- I. U yilik yéetel u kanáantik ka chiimpóolta'ak u mok't'aanilo'ob yéetel u jets't'aanilo'ob meyaj u múuch'kabil Consejo Nacional yéetel ti' u noj Jo'olpopil.
- II. Mantats u ts'a'ik ojéeltbil ti' u múuch'kabil Consejo Nacional yéetel ti' u noj jo'olpóopil le je'ela', le meyaj'ob ku beetiko'.
- III. U kanáantik ka beeta'ak le meyaj'ob, e'esajilo'ob, péektsililo'ob yé-

tel áantajilo'ob jets'a'an k'a'abet u beeta'al tumen u múuch'kabil Consejo Nacional;

IV. U beetik yéetel u ts'a'ik ojéeltbil u meyaj'ob Consejo Nacional, yéetel

V. U meyaj yéetel le máaxo'ob yano'ob ti' u múuch'kabil Sistema Nacional, ti'al u peksilta'al yéetel u béeykunta'al u ma'alobil meyaj ichilo'ob.

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB

Ka'a Jaats'

Ti' le jala'achilo'ob unaj u sáaskuntiko'ob meyaj

Jaats Ts'íib (Art 37). Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob ka sáaskunta'ak meyajé', u k'ajolo'ob u meyajó'ob, ku meyajó'ob tu juunalo'ob, mixmáak ku ya'alik ti'ob ba'ax ken u beeto'ob yéetel ma' chen juntúul máax jo'olintiki', yan u páajtalilo'ob yéetel baló'ob ku ti'alintiko'ob, no'ojan u meyajó'ob, tu kúuchilo'ob, yan ti'ob u páajtalil u ya'aliko'ob bix kun meyajta'al u taak'in yéetel bix kun meyaj u kúuchilo'ob, leti'ob beeykuntik ka chiimpóoltak u páajtalil u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob yéetel u kanánta'al ba'al yan u yil yéetel máako'ob, je'ex jets'a'ano'ob ti' u chuunilo'ob meyaj u jaats ts'íibil 6°, ti' u noj a'almaj t'aanil u noj lu'umil México, beeyxan le ba'ax ku ya'alik le a'almaj t'aanilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskuntal meyaj.

Ti' u Noj a'almaj t'aanil le k-noj lu'uma' yéetel ti' u a'almaj t'aanil xoot lu'umilo'obe', yan u je'ets'el tuláakal le ba'ax yan u yil yéetel u meyaj le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u ts'aabal ojéetbil u meyaj jala'acho'ob, je'ex máaxo'ob yéetel buka'aj kun xantal u jo'olpópilo'ob, ba'ax kun k'áatbil ti'ob, bix kun yéeyalo'ob, ba'ax kun yúuchul ken p'áatak ma' tu páajtal u yiliko'ob jump'eel ba'al, ken u p'aat u meyajó'ob, ken u k'áato'ob k'iino'ob waaj lisensia, máax kun p'áatal tu kúuchil wáaj minano'ob, je'ex ku jets'ik le jaatsil meyajá'.

Jaats Ts'íib. (Art. 38). U múuch'kabil Congreso de la Unión, u congreso'ilo'ob ti le xoot lu'umo'obo' yéetel u múuch'kabil Asamblea Legislativa ti' u xoot lu'umil Distrito Federale', uti'al u kanántiko'ob u jo'olinta'al ma' chen tumen juntúul jo'olpopil yéetel ka béeyak u meyajó'ob tu juunalo'ob le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u ts'aabal ojéetbil u meyaj jala'acho'obe', k'aabet u yiliko'ob u yantal u xookil impar yéetel ti' le je'elo'oba' yan u ya'alal ti'ob komisionado wáaj noj jo'olpóp.

Le ken yéeyako'obe' yan u kanántiko'ob u yéeya'al máaxo'ob u kanmo'ob yéetel meyajnaja'anob yo'olal u sáaskunta'al, u ts'aabal ojéeltbil meyaj yéetel u kanánta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob, beeyxan u béeykuntiko'ob u keetil meyaj ichil ko'olelo'ob yéetel xiibo'ob. U xaaniil kun yantal le jo'olpópilo'obo' ma' tu máan ti' 7 ja'abo'ob yéetel le je'ela' yan u yúuchul jun

un túulil, yéetel ti'al u kanáana'al u meyajo'ob tu juunalo'ob.

Ut'al u yéeya'al u nojjo'olpóopilo'ob ti' le mola'ayilo'obo' unaj u sáaskunta'al bix kun yéeybilo'ob yéetel u ch'a'abal u táakpajal kajnáalo'ob.

Jaats Ts'iib (Art.39). Le komisionados wáaj noj jo'opóopilo'obe' chen je'el u luk'sa'alo'ob ti' u kúuchilo'ob meyaje', yo'olal wáaj ba'ax jest'a'an ti' u kan t'aanil u noj A'alma'j T'aanil u noj Lu'umil México yéetel je'el u béeytal u p'is óoltalo'ob yo'olal u meyajo'ob.

Jaats ts'iib (Art.40). Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyaje' yan u yantal ti'ob u páajtalilo'ob yéetel u nu'ukulilo'ob ti'al u béeykuntiko'ob u meyajo'ob je'ex unaje'.

U múuch'kabil Congreso de la Unión, u Congreso'ilo'ob ti' le xoot lu'umo'obo' yéetel u múuch'kabil asamblea legislativa ti' u xoot lu'umil Distrito Federal, yan u béeykuntiko'ob ka anak le taak'in k'a'abet ut'al u meyajo'ob tu beel le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyaj, je'ex ku jets'ik le a'alma'j t'aanila', le a'alma'j t'aanilo'ob k-noj lu'um yéetel ti'al le xoot lu'umo'obo', beeyxan u a'alma'j t'aaniloob ti'al u kanáanta'al yéetel u meyta'al taak'in tumen mola'ayilo'ob.

Jaats Ts'iib (Art.41). Le noj Mola'ayilo' je'e bix jets'a'an ichil noj a'alma'j t'aana' yéetel le jaats ts'iibil 42 ti' le a'alma'j t'aana', yan u yantal ichil u meyajo'ob, le je'elo'oba':

I. U na'atik, ichil le meyaj unaj u beetiko', ba'ax ku ya'alik le a'alma'j t'aana';

II. U k'ajóoltik yéetel u meyajtik le takpoolilo'ob ku beeta'alo' tumen kajnáalo'ob tu yo'olal le ba'ax núuka'al ti'ob tumen jala'achilo'ob, ichil le ba'axo'ob ku jets'ik u Ijaatsil ti' u waxak jo'ol ts'iibil le a'alma'j t'aanila'.

III. U k'ajóoltik yéetel u meyajtik le takpoolilo'ob yo'olal ma' uts' u yilik kajnáalo'ob le ba'ax núuka'ab wáaj je'ets' tumen le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umo'ob, le ken u jets'o'ob ma' tu béeytal u k'u'ubul ba'ax ku k'áata'al, wáaj min'a'an wáaj tu ya'alal ma' tu k'u'ubul je'ex ku ya'alik u II jaatsil, ti' u 8 jo'ol ts'iibil ti' le a'alma'j t'aana';

IV. U Ch'a'aik chen tujuunal ut'al u k'ajóoltik yéetel u jets'ik bix kuns'o'oksa'al le takpoolilo'ob wáaj le ken k'áata'ak tumen le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umo'obo', le je'elo'oba' ken k'a'abetchajak je'ex ku jets'ik u jaatsil III ti' u 8 jo'ol ts'iibil ti' le a'alma'j t'aanila'.

V. U jo'olintik yéetel u kanántik u ma'alob meyaj u chiikulil Sistema Nacional de Transparencia;

VI. U ts'a'ik takpool, le ken a'alak tumen maanal ti' u táanchumukil u noj jo'olpóopilo'obe', utiál u xak'alta'al ken je'ets'ek a'alma'j t'aanilo'ob noj lu'um, xoot lu'umilo'ob wáaj ti' u xoot lu'umil Distrito Federal beeyxan le mok't'aano'ob ichil noj lu'umilo'ob beeta'ab tumen u jala'achil k-noj lu'um yéetel chiimpoltano'ob tumen u noj múuch'kabil Senado de la República, le je'ela' ken u loobito'ob u páajtalilo'ob u ts'aabal ojéeltbil meyaj;

VII. U péeksiltik, le ken a'alak tumen maanal ti' u táanchumukil u noj jo'olpóopilo'obe', le ba'atebil kun yúuchul, je'ex ku jets'ik u jaats ts'íib 105, tu yáax xookil, tu ts'íibil I, ti' u noj A'alma'j T'aanil u noj Lu'umil México;

VIII. U je'ets'ik yéetel u meyajtik le bo'ol si'ipilo'ob, tsol t'aanilo'ob ichil u láak' ba'axo'ob je'ex ku ya'alik le a'alma'j t'aana';

IX. U beetik mok't'aanilo'ob meyaj ichil le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umo'obo', beeyxan yéetel jala'acho'ob, le je'elo'oba' uti'al u kanáantal u béeykunta'al le a'alma'j t'aanila' yéetel u péeksilta'al jump'éeel ma'alob meyajil yo'olal le je'ela';

X. U beetik yéetel u ts'a'ik ojéeltbil u ye'esajil meyaj ja'ab man ja'ab, yéetel u p'i'isil le ba'alo'ob beeta'ab ti'al u sáaskunta'al meyaj ti le k-noj lu'uma', yéetel le u láak' meyaj ku beetko'ob, le je'ela' k'aabet u ts'aabal ojéeltbil ti' u múuch'kabil Cámara de Senadores, ichil u ka'ajo'lajun k'iinilo'ob ti' u wináalil enero, yéetel yan u ts'aabal ojéeltbil ti' tuláakal kaajnáalo'ob, beeyxan

XI. Le u láak' ba'alo'ob ku je'ets'el ichil le a'alma'j t'aanila' yéetel u láak' a'alma'j t'aanilo'ob tu yo'olal u sáaskunta'al u meyaj jala'acho'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 42). Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje', yan u yantal ichil u meyajobe':

I. U meyajtiko'ob yéetel u na'atiko'ob le jaats ts'íibilo'ob yan ba'al u yil yéetelo'ob, jets'ano'ob ichil le a'alma'j t'aana' beeyxan ti' u Noj A'alma'j T'aanil u Noj Lu'umil México;

II. U k'ajóoltiko'ob yéetel u ts'o'oksiko'ob takpoolilo'ob ku beeta'al tumen kajnáalo'ob tu yóok'ol núukajo'ob wáaj ts'o'oksaj meyaj ku beetik le jala'achilo'ob ti' le xoot lu'umo'obo', ichil le ba'ax ku jets'ik u yáax jaatsil u waxak jo'ol ts'íibil ti' le a'alma'j t'aana';

III. U ts'a'iko'ob u bo'ol si'ip'ilil uti'al u chiimpoolta'al ba'ax ku jets'iko'ob;

IV. U k'aatiko'ob ti' noj mola'ayil ka u xak'alt' le takpoolilo'ob yan ba'al u yil yéetel u meyajjo'ob wáaj tumen bey ku k'a'abetchajal ka beeta'ak;

V. U péektsiltiko'ob yéetel u ts'a'iko'ob k'ajóoltbil u páajtalil u k'ajóolta'al u meyajjala'acho'ob;

VI. U péektsiltik'ob le u sáaskunta'al u meyajjala'acho'ob ti' u mola'ayilo'ob xook.

VII. U ka'ansiko'ob u meyjulilo'ob jala'ach yéetel u yáanta'al jala'achilo'ob yo'lal u meyajil ti'al u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil u meyajjo'ob;

VIII. U jets'iko'ob meyajilo'ob ti'al u sáaskunta'al meyaj, uti'al le je'ela' unaj u chíimpolta'al bix u kuxtal, u miatsil yéetel bix u náajal kaajnáalo'ob.

IX. U jorom ts'íibtiko'ob mok't'aanilo'ob, yéetel jala'achilo'ob ku béeykuntiko'ob u ts'aabal ojéeltbil meyaj ichil u jets' t'aanilo'ob ti'al u béeykunta'al le je'ela'.

X. U joronts'íibtiko'ob mok't'aanilo'ob meyaj yéetel mola'ayilo'ob mina'an ba'al u yil yéetel jala'acho'ob beeyxan múuch'kabilo'ob kajnáalo'obe', le ken ila'ak u meyajjo'ob wáaj le ba'ax ku beetiko'ob' yan ba'al u yil yéetel kaaj wáaj yéetel kajnáalo'ob.

XI. U joronts'íibtiko'ob mok't'aanilo'ob meyaj yéetel u láak' mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje', le je'ela' ti'al u ma'alobkintiko'ob u meyajjo'ob.

XII. U péektsiltiko'ob u keetil u je'ets'el páajtalilo'ob tumen kaajnáalo'ob;

XIII. U múul meyajjo'ob yéetel jala'achilo'ob uti'al u kanáantal ken ts'abak ojéetbil u meyajjala'acho'ob wáaj ken ts'abak takpoolo'obe' unaj u beeta'al ichil máasewáal t'aano'ob, ti' nu'ukulilo'ob ma' talam u meyajta'ali' yéetel je'el u béeytal u meyajta'alo'ob ich máasewáal t'aan, yéetel u béeykunta'al u ja'atsal meyaj uti'al u kanáanta'al máaxo'ob yanti'ob jump'éeel diskapasidad;

XIV. U béeykuntiko'ob u páajtalil le maxo'ob je'el u loobilta'alo'obe', uti'al ka béeyak u jets'iko'ob u páajtalilo'ob u sáaskunta'al ti'ob u meyajjala'acho'ob yéetel mola'ayilo'ob ichil keetil meyaj;

XV. Je'e bix ku k'a'abetchajal, u ts'aiko'ob takpoolo'ob le ken ila'ak ma'taan u chíimpolta'al le a'almaj t'aanilo'ob jets'a'ano'ob tumen u kongreso'il xoot' lu'umo'ob yéetel u Asamblea Legislativa ti' u xoot lu'umil Distrito Federal, ken u loobilo'ob u páajtalil u yojéelta'al u meyajjala'acho'ob yéetel u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob.

XVI. U beetiko'ob yéetel u ts'a'iko'ob ojéeltbile', e'esajilo'ob yéete xaak'alilo'ob ti'al u péektsilta'al u kanik máako'ob ba'alo'ob yo'olal u ts'aabal ojéeltbil meyaj.

XVII. U ts'a'iko'ob u yojéelt ti' le jala'achilo' le tu'ux ma' núuka'ab wáaj ma' beeta'ab le jeejeláas meyajilo'ob ku jets'ik le a'almaj t'aana' yéetel u láak' jets' t'aanilo'ob tu yo'olal le je'ela'.

XVIII. U Jets'iko'ob yéetel u yiliko'ob ka chiimpoolta'ak je'ex jets'a'an, le bo'ol si'ipilo'ob ku ya'alik le a'almaj t'aana';

XIX. U péektsiltiko'ob u táakpajalo'ob yéetel u múul meyaj'o'ob yéetel mola'ayilo'ob táanxel noj lu'umo'obe', uti'al u xak'alta'al ka anak ma'alob meyajil ti'al u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob.

XX. Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajje', ichil le jeejeláas meyaj ku beetiko'ob jest'a'an ichil le a'almaj t'aana', unaj u péektsiltiko'ob u chuunilo'ob u sáasil meyaj jala'ach, u ts'aabal ojéeltbil meyaj, u táakpajal kajnáalo'ob u meyajta'al túumben nu'ukbesajo'ob teknológiko'ob;

XXI. Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajje', je'el u béeytal u jets'iko'ob ka u ya'alo'ob ti' jala'achilo'obe' bix je'el u ma'alobkinsiko'ob u meyajtiko'ob yéetel u p'isko'ob u ma'alobil yéetel u sáasilil meyaj jala'ach, uti'al u béeykuntiko'ob u no'ojanil le je'ela', yéetel

XXII. Le u láak' meyaj'o'ob ku jets'ik le a'almaj t'aanila' yéetel le u láak' jets' t'aanilo'ob ti'al le je'ela'.

Óox Jaats

Ti' u Múuch'kabilo'ob u Sáaskunta'al Meyaj

Jaats Ts'íib (Art.43). Ichil le jeejeláas jala'achilo'obo' wáaj mola'ayilo'obe' yan u beeta'al u múuch'kabil wáaj u komite'il u sáaskunta'al meyaj, uti'al u múuch'kinta'al le je'ela' ma' tu béeytal u yantal a ka'a katúulil máako'ob, k'a'abet impar.

Le múuch'kabila' yan u jets'ik u meyajé' ichil u yéeyaj maanal táanchumuk ti' tuláakal le máaxo'ob yano'ob ichil le múuch'kabilo'. Wáaj keetel ku p'áatal le yéeyajo', le máax jo'olintiko' le ti' ken u jets' bix kun p'áatal. Ti' u múuch'táambalo'obe' je'el u béeytal u táakpajal le máaxo'ob ku k'a'abetchajal, le je'elo'oba' chen ku béeytal u t'aano'ob ba'ale' ma' tu béeytal u yéeyajo'ob.

Le máaxo'ob yano'ob ti' u múuch'kabil wáaj u komité'il u sáaskunta'al meyajé' ma' tu béeytal jo'olintkuba'ob ichilo'ob, mix u béeytal u yantal ka'atúul wáaj óoxtul ti' jump'éel kúuchil. Le ken úuchuk le je'ela', u jo'olpóopil le mola'ayilo' yan u jets'ik máax kun p'áatal u beet le meyajó'.

Le máaxo'ob yano'ob ti' u múuch'kabil wáaj u komiteil u sáaskunta'al meyajé' yan u béeytal u xak'altiko'ob u nu'ukulilo'ob meyaj ti'al u jets'iko'ob wáaj k'aabet u ta'akal wáaj ba'ax je'ex ku ya'alik u jets' t'aanilo'ob ti'al le jala'achilo'ob yéetel ti'al u kanáanta'al u nu'ukulilo'ob meyaj.

U mola'ayilo'ob Centro de Investigación y Seguridad Nacional; Centro Nacional de Planeación, Análisis e Información para el Combate a la Delincuencia; Centro Federal de Protección a Personas; Dirección de Coordinación de Inteligencia de la Comisión Nacional de Seguridad; Subprocuraduría Especializada en Investigación de Delincuencia Organizada; Unidad de Inteligencia Financiera; Estado Mayor Presidencial, Estado Mayor de la Defensa Nacional, Estado Mayor General de la Armada, Autoridad Investigadora de la Comisión Federal de Competencia Económica yéetel u Comisión Instituto Federal de Telecomunicaciones wáaj u kúuchilo'ob u kanáanta'al meyaj ku bin tu k'aaba'ob, le je'elo'oba' ma' tu jo'olinta'alo'ob tumen múuch'kabil wáaj

U komite'ilo'ob u sáaskunta'al meyaj ku ya'alik le jaats ts'íibila', yéetel u meyaj unaj u beetiko' unaj u kanáanta'al tumen le máax jo'olintik le kúuchilo'oba'.

U ja'atsal, u luk's'al bix ja'atsa'an, yéetel u xak'alta'al le jeejeláas nu'ukulilo'ob meyaj ku beeta'al tumen u mola'ayilo'ob xaak'alil yéetel na'at meyajje', le je'elo'oba' yan u beeta'alo'ob je'ex ku ye'esik le a'almaj t'aana' yéetel ti' le chiikulilo'ob meyaj wáaj protokolos uti'al u kanáanta'al yéetel u liik'salo'ob.

Jaats Ts'íib (Art.44). Ichil le ba'alo'ob unaj u beetik u múuchkabil wáaj u komite'il u sáaskunta'al meyajje' yan u yantal le meyajilo'oba':

I. U je'ets'ik, u meyajtik yéetel u yilik bix u beeta'al le jeejeláas meyajilo'ob ku je'ets'el tumen a'almaj t'aanilo'ob yéetel u láak' ba'alo'ob ti'al u béeykunta'al u ts'o'oksa'al yéetel u núuka'al k'áatchi'ob yo'olal u meyaj jala'acho'ob;

II. U jaajkuntik, u k'e'exel yéetel u luk'sa'al le tu'ux ku je'ets'el u chowak kinsa'al u súutukil ti'al u núuka'al, u ya'alal wáaj ma' tu béeytal u ts'aabal wáaj mina'an le ba'ax ku k'áata'al ti' le jeejeláas kúuchilo'ob ti'al u sáaskunta'al u meyaj jala'acho'ob;

III. U k'áatiko'ob, wáaj ku k'a'abetchajal, ti' le jeejeláas kúuchilo'ob meyaj jala'achilo'ob ka u ts'a'ob ojéeltbil je'e bix jets'a'an ichil u jets' t'aanilo'ob a'almaj t'aane', u chiikulilo'ob meyaj jala'achilo'ob yéetel le ba'alo'ob unaj u beetiko'ob ti'al u meyajjo'ob tu beel yéetel u ya'aliko'ob yéetel u ye'esiko'ob xan ba'axten ma' tu beeto'ob.

IV. U jets'ko'ob meyajjo'ob ti'al u séeb ts'aabal ojéeltbil meyaj yéetel u chiimpolta'al le páajtalila';

V. U péektsiltiko'ob u ka'ansa'al yéetel u túumbenkunsa'al ka'ansajilo'ob ti' u meyjulilo'ob jala'ach, yéetel ti' máaxo'ob ku meyajjo'ob tu kúuchilo'ob u sáaskunta'al meyaj;

VI. U beetiko'ob meyajilo'ob ti'al u ka'ansal u meyjulilo'ob jala'acho'ob, yo'olal u sáaskunta'al, u ts'aabal ojéeltbil meyaj beeyxan u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob;

VII. U múuch'kintiko'ob yéetel u túuxta'al ti' le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje', ichil le ba'axo'ob jets'a'an ti'al le meyajila', le jeejeláas chiikulilo'ob yéetel nu'ukulilo'ob ti'al u beeta'al u ye'esajil meyaj le ja'abo';

VIII. U k'áatiko'ob yéetel u béeykunta'al ka ya'abkunta'ak u k'iinilo'ob ti'al u ta'akal le chiikuliilo'ob meyajé', je'ex ku ya'alik u jaats ts'iib 101 ti' le a'almaj t'aana', yéetel

IX. Le uláak' ba'alob kun chiikpajal wáaj ku ye'espajal ti' le a'almaj t'aanil ku meyajta'al.

Kan Jaats

Ti' u kúuchilo'ob u sáaskunta'al meyaj

Jaats Ts'íib (Art. 45). Ujo'olpópilo'ob le mola'ayo'ob unaj u sáaskuntiko'ob u meyajé', yan u jets'iko'ob máax kun jo'olintik u kúuchil u sáaskunta'al meyaj ichil u mola'ayo'ob, le tí'e' yan u beetik le meyajoba':

I. U k'a'amik yéetel u péektsiltik le chiikulo'ob meyaj ku ya'alik u jaatsilo'ob II, III, IV yéetel V tí' u jo' jo'ol ts'íibil le a'almaj t'aana', yéetel tí' u noj a'almaj t'aanil k-lu'um beeyxan tí' le uti'al xoot lu'umilo'ob, yéetel u béeykuntiko'ob xan ka túumben kuns'a'ak mantats u chiikulo'ob meyaj, je'e bix ku jets'ik le a'almaj t'aan ku meyaj yéetel;

II. U k'amik yéetel u meyajtik le k'áatchi'ob yo'olal u meyaj jala'acho'ob;

III. U yáantik kajnáalo'ob tí'al u k'áatchi'ta'al jala'acho'ob yo'olal u meyaj o'ob, yéetel wáaj ku k'aabetchajal, u túuxtiko'ob tí' le mola'ayilo'ob yan tí'ob ba'ax ku k'áata'al je'e bix jets'a'an ichil le a'almaj t'aan ku meyajta'al;

IV. U beetik meyajilo'ob unaj u beeta'al ichil le mola'ayilo' u tí'al u núuka'al u k'áatchi'ob yo'olal u meyaj jala'ach:

V. U ts'a'ik u yojéelt tí' kajnáalo'ob tuláakal ba'ax yo'olal u k'atchi'ob;

VI. U ya'alik tí' u múuch'kabil wáaj u komite'il u sáaskunta'al meyajé', le ba'alo'ob unaj u beeta'al tí'al u ma'alobkinsa'al u meyajil u núuka'al k'áatchi'obe', je'e bix jets'a'an ichil le a'almaj t'aan ku meyajta'al;

VII. U ya'alik máax tí' ichil u meyjulilo'ob le mola'ayo' kun k'a'abetchajal yéetel yan u páajtalil uti'al u k'amik yéetel u meyajtik k'áatchi'ob;

VIII. U beetik u tsooil le k'áatchi'ob ku k'aamiko', u núukajilo'ob, u ye'esajilo'ob, bajux ku tojoltik u beeta'al yéetel u túuxtal'o'ob;

IX. U péeksiltik yéetel u beetik meyajó'ob uti'al u béeykunta'al u sáaskunta'al yéetel u séeb cha'abal meyaj ichil le mola'ayilo';

X. U péeksiltik le u sáaskunta'al meyaj yéetel u béeykunta'al le je'ela' ichil le mola'ayilo';

XI: U ts'a'ik u yojéetl ti' le chiikulil ku kanáantik u meyajó' le súutukilo'ob tu'ux ma' tu beeta'al le meyaj unaj u beetik le mola'ayilo', le je'ela' ichil le ba'axo'ob ku jets'ik le a'alma t'aanila', u láak' jets' t'aanilo'ob, yéetel a'alma' t'aanilo'ob ku meyajta'al, beeyxan.

XII. Le u láak' ba'alob ku jets'ik le a'alma' t'aan ku chiimpolta'al.

Le jala'achilo'ob yéetel mola'ayilo'obe' yan u péeksiltiko'ob mok' t'aanilo'ob yéetel jeejeláas mola'ayilo'ob je'el u béeytal u yáantalo'ob ti' u núuka'al k'áatchi'ob ich máasewáal t'aano'ob, beeyxan u ti'al máaxo'ob ma' tu paakato'ob wáaj braile, yéetel u láak' chiikulilo'ob ti'al u yáanta'al máak.

Jaats Ts'iib (Art. 46). Tu súutukilo'ob ken u ya'al ma' tu yáanta'al wáaj ma' tu meyaj wáaj jayp'éel ti' u jeejeláas kúuchilo'ob meyaj ti' le mola'ayilo', u kúuchil u sáaskunta'al meyajé', yan u ts'a'ik u yojéelt ti' le máax jo'olintik le mola'ayilo, uti'al u jets'ik ka beeta'ak le ba'axo'ob unaj u beeta'al ti' le súutukilo'ob.

Le ken ila'ak mix yéetel le je'elo' ma' tu meyajé', u kúuchil u sáaskunta'al meyaj yan u ts'a'ik u yojéelt ti' u jo'olpóopil le mola'ayilo' ti'al u káajsa'al le ba'ax unaj u beeta'al tu yóok'ol máax ma' tu beetik le meyajó'.

Jo' Jaats

Ti' u múuch'kabil Consejo Consultivo ti' le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj.

Jaats Ts'iib (Art.47). Le Mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, yan u much'kintalo'ob ichil consejeros, le je'eloba' ma' tun bo'olbilo'ob yéetel u meyaj'obe' ma' tu máan ti' 7 ja'abo'ob. U noj a'almaj t'aanil k-lu'um yéetel u a'almaj t'aanil xoot lu'umo'obe' yan u béeykuntiko'ob u múuch'kinta'al, u meyaj, yéetel sáasil chiikulilo'ob ti'al u je'ets'el u meyaj yéetel máaxo'ob kun yáantal'ob, buka'aj k'iino'ob kun xantalo'ob, bix kun k'e'xlo'ob ichil le je'ela'.

Ikil u múuch'kinta'al Consejo Consultivo', yan u kanáanta'al u keetil meyaj ichil xiibo'ob yéetel ko'olelo'ob, yéetel u kanáanta'al u yoksa'al ichil xane' máaxo'ob u yoojlo'ob u meyajil u sáaskunta'al meyaj yéetel u kanáanta'al u páajtalil wiiniko'ob ku meyaj'ob ichil múuch'kabilo'ob kajnáalo'ob yéetel naajilo'ob xook.

Jaats Ts'iib (Art. 48). U múuch'kabilo'ob Consejo Consultivo' ti' yan ichil u meyaj'obe':

I. U ya'alik ba'ax ku tuklik yo'olal u nu'ukbesajil meyaj jump'eel ja'ab yéetel le ba'axo'ob unaj u beeta'al ti'al u béeykunta'al;

II. U ya'alik ba'ax ku tuklik yo'olal u buka'aj taak'in k'a'abet uti'al le ja'ab ku taalo';

III. U k'ajóoltik u tsoolil u meyaj lejeejeláas mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, tu yo'olal buka'aj taak'in ts'aab ti' yéetel bix úuchik u xupik uti'al u ya'alik ba'ax ku tuukultik yo'olal le je'elo'.

IV. U ts'a'ik ojéeltbil ba'ax ku tuukultik, le ken k'áata'ak tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, yo'olal le ba'axo'ob ku yiliko'ob k'a'anantak u meyajta'alo'ob ti' u sáaskunta'al, u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob yéetel u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob, le ba'ax ken u ya'alo'obo' ma' jach k'aabet u chiimpóoltali'.

V. U ts'a'ik ojéeltbil ba'axo'ob je'el u béeytal u ma'alobkinsik u meyajil le jeejeláas mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyaj.

VI. U ya'alik ba'ax ku tuklik yo'olal u chuunilo'ob meyaj uti'al u chíimpol'ta'al tu beel le a'almaj t'aana', yéetel

VII. U xak'altik yéetel u ya'alik ka béeyak u beeta'al jeejeláas nu'ukbesajo'ob yéetel meyajilo'ob uti'al u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj, beeyxan ka patak u xak'al'ta'al xma' talamil.

Junab Jaats

Ti' u chiikuilil Plataforma Nacional ti' Transparencia

Jaats Ts'ib (Art. 49). Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé', yan u béeykuntiko'ob, u kanáantiko'ob yéetel u beetiko'ob u meyaj u chiikuilil elektróniko, ti'al u béeykunta'al u meyaj yéetel u ts'o'oksik le ba'ax unaj u beetiko'ob yéetel ba'ax jets'a'an ti' le A'almaj T'aana', le jala'chilo'ob yéetel mola'ayilo'ob, beeyxan le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, le je'ela' je'e bix jets'a'an tu a'almaj t'aanilo'ob Sistema Nacional, tu'ux k'a'abet u kanáanta'al le ba'ax kun k'a'abetchajal ti' kajnáalo'ob uti'al ma' u talamtal u xak'alta'ali'

Jaats Ts'ib (Art 50). Ichil le Plataforma Nacional ti' Transparencia'o' k'a'abet u yantal le je'elo'oba':

- I. U chiikuilil u ti'al u k'áatchi'ta'al u meyajjala'acho'ob yéetel mola'ayilo'ob;
- II. U chiikuilil uti'al u takpoolta'al jala'acho'ob yéetel mola'ayilo'ob;
- III. U chiikuilil u ti'al u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob yéetel mola'ayilo'ob,
- IV. U chiikuilil u múul meyaj le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj yéetel le jala'achilo'obo.

Jaats Ts'ib (Art.51). Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé', yan u péektsilto'ob u ts'aabal ojéeltbil chiikuililo'ob meyaj ma' talam u xak'alta'alo'obi'.

Jaats Ts'ib (Art.52). U chiikuilil Sistema Nacional yan u jets'ik le meyaj unaj u beeta'al ti'al u béeykunta'al u kanáanta'al u meyaj le chiikula', yéetel ka úuchuk tu beel, u péektsilta'al ka p'elilikunta'ak le meyajilo' yéetel ma' u talamkunsá'al ti'al u xak'alta'al tumen kajnáalo'ob.

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL
OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB

KAN JO'OL TS'ÍB

U TUUKULIL U
SÁASKUNTA'AL
MEYAJ YÉETEL U
TS'AABAL OJÉELTBIL U
MEYAJ JALA'ACH

Yáax Jaats

Ti' u meyajil u péektsilta'al u sáaskunta'al meyaj yéetel u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj

Jaats Ts'íib (Art. 53). Le jala'achilo'obo' unaj u yáantiko'ob le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé', ti'al u ka'ansa'al yéetel u túumbenkunsa'al mantats le ba'axo'ob u yojel u meyjulilo'ob jala'ach, yo'olal u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj, ti' le chiikulilo'ob ku yila'al ma'alobtako'ob uti'al le je'elo'.

Uti'al u béeykunta'al u tuukulil u je'ets'el u páajtalil u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj, tumen u kajnáalilo'ob u noj lu'umil Mexico'e', le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé' yan u péektsilto'ob u múul meyajil u jala'achilo'ob xook lu'umilo'ob, miatsil, le ku meyajó'ob yéetel jala'ach wáaj tujuunalo'ob, u beeta'aljeejeláas meyajilo'ob, e'esajilo'ob yéetel ketlamilo'ob ti'al u péektsilta'al le u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj.

Jaats Ts'íib (Art.54). Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, ichil u meyajó'obe' wáaj yéetel lejeejeláas chiikulilo'ob meyajé', ku béeytal:

I. U ya'aliko'ob, ti' u jala'achilo'ob xooke', ka u ts'a'ob ichil u chiikulilo'ob xooke', ba'alo'ob yo'olal u k'a'anail u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj, leje'ela' ti' u chiikulilo'ob yéetel nu'ukulilo'ob u ka'ansa'al paalalo'ob tujaats xookil preescolar, primaria, sekundaria yéetel normal, beeyxan ti'al u ka'ansa'aljka'ansajo'ob ti' u yáaxjaatsil xook, leje'ela' tu'ux ku meyajó'ob.

II. Upéektsiltiko'ob, ichil lejeejeláas mola'ayilo'obyéetel múuch'kabilo'ob u ka'a jaatsil xook ti'al jala'ach beeyxan le ku meyajó'ob tu juuno'obe', u yoksbesa'al ichil u chiikulilo'ob u káansa'al paalalo'obe', jeejeláas meyajó'ob tu'ux ku t'aan yo'olal u k'a'anail u chiimpol'ta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj beeyxan u ye'esa'al bix u meyaj jala'ach;

III. U péektsiltiko'ob ka anak ti' le kúuchilo'ob yéetel mola'ayilo'ob tu'ux ku kanáanta'al pikilju'uno'ob yéetel ju'unilo'ob meyajé', u yila'al u je'ek'ata'al mejen kúuchilo'ob ti'al u ts'aabal ojéeltbil meyaj, leje'ela' ti'al u chiimpol'ta'al u páajtalil u k'aatchi'ta'al, u ts'aabal ojéeltbil meyaj yéetel

u xak'alta'al le je'ela', je'e bix ku ya'alik le a'almaj t'aana';

IV. U ya'aliko'ob, ichil mola'ayilo'ob u ts'ook jats xook ti'al jala'ach yéetel le ku meyajo'ob tu juunalo'ob, ka beeta'ak múuch'kabilo'ob xook, xaak'alil, u ts'aabal ojéeltbil yéetel u ka'ansa'al bix u meyajta'al yéetel u chiimpolta'al u páajtalil u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj beeyxan u tsoolil bix u xu'upul u taak'in kaaj.

V. U je'ests'iko'ob ichil mola'ayilo'ob xook ti'al jala'ache', mok' t'aanilo'ob ti'al u beeta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyajilo'ob ti'al u péektsilta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj jala'acho'ob beeyxan u tsoolil bix u xu'upul u taak'in kaaj;

VI. U péektsiltiko'ob yéetel u jala'achilo'ob k-noj lu'um, xoot lu'umo'ob yéetel ti'al méek'tan kaajo'ob, u táakpajal wiinik yéetel múuchkabilo'ob ti' kaambesajob, much' tsikbalo'ob yéetel meyajilo'ob ku beeta'al u ti'al u xaxta'al u péektsilta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel u sáaskunta'al meyaj beeyxan u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj;

VII. U beetiko'ob meyajo'ob, yéetel chiikulilo'ob ti'al u ka'ansa'al le páajtalila', u ti'al u béeytal u je'ets'el tumen kajnáalo'ob, ti' le je'ela' k'a'abet u táanilkunsa'al máaxo'ob séeb u loobilta'alo'ob wáaj u péech'óoltalo'ob.

VIII. U táakmuuk'tiko'ob péektsililo'ob ku béeykuntiko'ob ti' le jeejeláas jaatsilo'ob kajnáalo'obe', u nu'ukulilo'ob ti'al u je'ets'el u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaje', le je'ela' k'a'abet keetel yéetel u miatsil yéetel bix u kuxtal kaaj.

IX. U beetiko'ob, yéetel u múul meyajil u kúuchilo'ob kajnáalo'ob digital yéetel u kúuchilo'ob u kanáanta'al pikil ju'uno'ob, uti'al tuláakal kajnáalo'ob, uti'al noj kúuchilo'ob xook, uti'al jala'acho'ob ichil u láak'o'ob, meyajilo'ob ti'al u yáanta'al yéetel u ka'ansa'al máaxo'ob kun meyajtiko'ob ti'al u k'a'anan kúunsiko'ob u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 55). Uti'al u béeykunta'al le ba'alo'ob ku jets'ik le a'almaj t'aanila', le jala'achilo'obo' yan u páajtal u meyajtiko'ob yéetel u ch'a'iko'ob, tu juunalo'ob wáaj yéetel mok't'aanilo'ob meyaj yéetel u láak' jala'achilo'ob, jeejeláas ba'alo'ob ti'al u ma'alobkinsiko'ob u meyajo'ob uti'al u béeykunta'al:

I. U nojbe'enkusiko'ob u beeta'al le jeejeláas meyajo'ob ku je'ets'el ti' le a'almaj t'aanila';

II. U kaxtiko'ob u ts'aabal ojéeltbil meyaj ichil keetil ti' tuláakal kajnáalo'ob.

III. U yiliko'ob ma' u talankunsa'al u je'ets'el tumen kajnáalo'obe', u páa jtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj, yéetel

IV. U béeykunta'al u xak'alta'al xma' talamil u jeejeláas nu'ukulilo'ob meyaj jala'acho'ob.

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB

Ka'a Jaats

Ti' u saaskunta'al meyaj je'ex unaje'

Jaats Ts'iib (Art.56). Le jeejeláas jala'achilo'ob ku kanáantiko'ob u saaskunta'al meyajé' yan u jests'iko'ob meyajjo'ob uti'al u ts'abal ojéetbil u meyajjo'ob jala'acho'ob k'a'anan u yojéelta'al tumen kajnáalo'ob kex ma' jest'a'an ti le a'almaj t'aana', je'e bix ku je'ets'el ichil u tsolil meyaj wáaj lineamientos ti' u chiikulil Sistema Nacional. Le meyajjo'oba' yan u béeykuntiko'ob u ka'a meyajta'al u nu'ukulilo'ob meyaj ku beeta'al tumen jala'achilo'ob yéetel je'el u k'a'abetchajal ti' kajnáalo'ob, je'ex jets'a'an ti' u chiikulilo'ob meyaj.

Jaats Ts'iib (Art. 57). Le jeejeláas nu'ukulilo'ob meyaj ku ts'aabal ojéeltbil tumen jala'acho'obo', ichil u meyajil u ts'aabal ojéetbil u meyajjo'ob jala'acho'ob k'a'anan u yojéelta'al tumen kajnáalo'ob kex ma' jest'a'an ti' le a'almaj t'aana', yan u ts'aabal ojéetbil ti' le jeejeláas chiikulilo'ob yéetel nu'ukulilo'ob ku k'a'abetchajal u ti'al u séeb xak'alta'al tumen kaajnáalo'ob.

Jaats Ts'iib (Art.58). U múuch'kabil Sistema Nacional yan u jets'ik nu'ukulilo'ob ti'al u p'i'isil bix u beeta'al yéetel bix u ts'aabal ojéetbil u meyajjo'ob jala'acho'ob k'a'anan u yojéelta'al tumen kajnáalo'ob kex ma' jest'an ti le a'almaj t'aana', ti' le je'ela' yan u yila'al u páajtalil u ka'a' meyajta'al tumen kajnáalo'ob.

Le jeejeláas chiikulilo'ob yéetel nu'ukulilo'ob meyaj ku ts'aabal ojéeltbile', ikil u ts'aabal ojéeltbil meyajé', yan u béeykuntik u k'ajóolta'al le je'ela', ti'al u xu'ulsal ba'alo'ob ma' tu meyaj wáaj ma' no'ojano'obi', ma'alobkinsa'al u táakpajal yéetel yáanta'al kaajnáalo'ob ichil u meyajta'al jala'acho'ob, le je'ela' unaj u yantal jump'éel u chiikulil u meyaj saasilta'an yéetel ka anak ba'al u yil yéetel le ba'ax k'a'abet ti' le kajnáalo'obo'.

Óox Jaats

Yo'olal u cha'aba'al tumen jala'ach u táakpajal káajnalob'ob ichil u meyaj

Jaats Ts'iib (Art. 59). Le mola'ayilob'ob ku kanántikob'ob u sáaskunta'al meyajje', ichil u meyajob'obe' yan u béeykuntikob'ob yéetel jala'achob'obe' beeyxan yéetel u múuch'kabilob'ob kajnáalob'obe', jeejeláas chíikulilob'ob meyaj tí'al u péeksilta'al, yéetel u béeykunta'al u no'ojan u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'achob'ob.

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL
OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB

JO' JO'OL TS'ÍIB

U TS'AABAL OJÉELTBIL MEYAJ

Yáax Jaats

Ti' u chuunilo'ob meyaj

Jaats Ts'iib (Art.60). U jeejeláas a'almaj t'aanilo'ob yan u yil yéetel u sáaskunta'al beeyxan u ts'aabal ojéeltbil meyaj, ti' u mola'ayilo'ob noj lu'um yéetel xoot lu'umilo'ob, yan u je'ets'el ka u ts'a'ob ojéeltbil ti' kajnáalo'obe' le meyaj ku ya'alik le t'aanila' ti' u chiikulilo'ob internet yéetel ti' u chiikulil Plataforma Nacional.

Jaats Ts'iib (Art. 61). Le u tsoolilo'ob meyaj wáaj lineamientos ku ts'a'ik ojéeltbil u múuch'kabil Sistema Nationale' yan u jets'iko'ob u nu'ukulilo'ob ti'al u ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob, ka anak le ba'ax unaj u yantal, u jaa-jilil, yéetel le je'elo'oba' ka béeyak u xak'alta'al je'e ba'ax súutukile', ka anak tu beel je'ex ku k'áata'al, chúuka'an yéetel tu k'ab tuláakalo'ob, ka béeyak u séeb xak'alta'al, túumbenkunsa'an, ka náatpajak, yéetel ka béeyak u ke'etel wáaj no'ojan yanil.

Le tsoolilo'ob meyaj wáaj lineamientose', yan u béeykuntiko'ob ka jump'éeelili' kunsa'ak bix u na'aksa'al wáaj u ts'aabal ojéeltbil u chiikulilo'ob meyaj, je'ex ku ya'alik le t'aanila' ti' tu'ux ku t'aan yo'olal jala'achilo'ob.

Jaats Ts'iib (Art. 62). Le chiikulilo'ob ti'al u sáaskunta'al meyaj'e' unaj u túumbenkunsa'al ichil óoxp'éeel wináalo'ob, chen wáaj tumen ichil le a'almaj t'aana' wáaj u láak' jets' t'aanile', ku jets'ik yaanal súutukil ti'al u beeta'al, je'el u béeytal u k'e'exel u k'iinilo'ob u túumbenkunsa'al. U múuch'kabil Sistema Nacionale' yan u ts'a'ik ojéeltbil u chiikulilo'ob ti'al u je'ets'el tak buka'aj k'iino'ob kun xáantal u chiikulilo'ob meyaj ka béeyak u xak'alta'alob tumen kaajnáalo'ob, uti'al le jelo'o k'a'abet u yiila'al ba'ax ku ye'esiko'ob.

Le ken ts'aabak ojéeltbil u meyaj jala'ache' k'a'abet u ya'alal máax meyajtik yéetel ku ts'a'ik ojéeltbil beeyxan yan u k'iinil u ts'ook túumbenkunsa'al le chiikulilo'oba'.

Jaats Ts'iib (Art 63). Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyaj'e', ichil u meyaj'oob wáaj ku k'áata'al tumen kajnáalo'obe', yan u

xak'altiko'ob u meyajil le jala'achilo'ob ikil u beetko'ob le ba'ax ku jets'ik le t'aanila'.

Le takpool ku beeta'al tumen le kajnáalo'obe' je'el u béeytal u beeta'alo'ob je'e ba'axak súutukil, ichil le ba'ax jets'a'an tumen le a'almaj t'aana'.

Jaats Ts'íib. (Art.64). Ti' u chiikulilo'ob Internet ti' u mola'ayilo'ob jala'achilo'obe', k'aabet u yantal ti'ob jump'éel e'esajil u ti'al u béeytal u yokol máak tak tu'ux ku ts'aabal ojéeltbil meyaj je'e bix ku jets'ik le t'aanila', ti' le je'ela' unaj u yantal xan jump'éel chiikulil ti'al u kaxta'alo'ob.

Le ken ts'abak ojéetbil chiikulilo'ob meyajje' k'aabet u chiikbesa'al u chiimpolalil xiibo'ob yéetel ko'olelo'ob beeyxan ti' máako'ob yaanti'ob diskapasidad, le ken k'a'abetchajal le je'ela'.

Jaats Ts'íib (Art.65) Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj yéetel le jala'achilo'ob unaj u beetko'ob yéetel u béeykuntiko'ob jeejeláas chiikulilo'ob ti'al ma' u talamtal u xak'alta'al yéetel u kaxta'al u nu'ukulilo'ob meyaj tumen máako'ob yanti'ob diskapasidad beeyxan yan u yila'al ka séeb xak'alta'ak, tumen máaxo'ob ku t'aaniko'ob máasewáal t'aan.

Le o'olale' ichil u meyajjo'ob wáaj ti' u kúuchilil Sistema Nacionale', yan u péektsilto'ob yéetel u meyajtiko'ob jets' t'aanilo'ob ti'al u béeykuntiko'ob u ts'aabal ojéeltbil u meyajjala'acho'ob tu beel.

Yan u béeykunta'al u p'éelili'kunsal le meyajjo'obo' yéetel u tsolil meyaj wáaj lineamientos ikil u ts'aabal ojéeltbil jeejeláas nu'ukulilo'ob yéetel chiikulilo'ob meyaj ti' u múuch'kabil Sistema Nacional.

Jaats Ts'íib (Art.66). Le jala'achilo'obo' unaj u ts'a'iko'ob ti' kajnáalo'obe', u nu'ukulilo'ob computadora yéetel internet, ti'al ka béeyak u xak'altiko'ob yéetel u meyajtiko'ob u chiikulil u ti'al u k'aatchi'ita'al u meyaj jala'acho'ob, wáaj u meyajtiko'ob le chiikulila' ti' u kúuchilo'ob u sáaskunta'al meyaj. Le je'ela', ma' tu táakbeskubaj wáaj ti' yaanal nu'ukulilo'ob u ts'aabal ojéetbil u meyajjo'ob, ti kaajo'ob tu'ux yéetel le jela' ku séebta'al u xak'altalo'ob.

Jaats Ts'íib (Art.67). Le jeejeláas chiikulilo'ob yéetel nu'ukulilo'ob meyaj ku ts'aabal ojéetbil tumen jala'acho'ob ichil le ba'axo'ob ku jets'ik le t'aanila', mina'an ba'al u yil yéetel u péektsilta'al u meyaj le jala'acho'obo'. Unaj u p'atko'ob ti'al ka xak'alta'ak u nu'ukulilo'ob meyaj ti' le chiikulil ts'o'ok u ya'alalo', kex ichil u k'iinilo'ob yéey táambal yaniko'ob, chen ku ts'e'el wáaj ku je'ets'el tumen u a'almaj t'aanil yéeytáambal.

Jaats Ts'íib (Art. 68). Jala'achilo'obe', unaj u kanáantiko'ob le ba'alo'ob

yan u yil yéetel máako'ob ku meyajtiko'ob, yéetel le je'elo'oba' yan:

I. U meyajtiko'ob ma'alo'ob peksilio'ob uti'al u k'a'amal yéetel u núuka'al k'áatchi'ob yóolal ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob ti'al u xak'alta'al, u yutskinta'al, u k'e'exel yéetel u ya'alal ma' u meyajta'al ti' u láak' ba'ax ken k'a'abetchajak, yéetel u ka'ansa'al u meyjulilo'ob jala'ache', yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj yo'olal le jets' t'aanilo'ob yan u yil yéetel u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob;

II. U kanáanta'al yéetel u meyajta'al le ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'obe' le ken anako'ob tu beel yéetel chen uti'al ba'ax ku k'áata'al, wáaj uti'al u chiimpolta'al le ba'ax ku ya'alik u a'almaj t'aanil u meyajta'al le je'elo'oba'.

III. Le ken ch'a'abak le ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob unaj u ts'aabal ti kajnáalo'obe', le ju'un tu'ux ku je'ets'el ti'al ba'ax kun meyaj le ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob táan u ch'a'abalo', le je'ela' ichil le ba'ax ku ya'alik le a'almaj t'aano', chen ma' tu ye'espajal le ju'una' le ken k'áata'ak le ba'alo'oba' tumen a'almaj t'aan ichil u jets' t'aanilo'ob.

IV. U béeykunta'al chen u k'áata'al le ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'obe' jach ka'abet yéetel ma' úuchbeno'obi';

V. U k'e'exel, u yuskinsa'al wáaj u chukbesa'al le ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob ma' ma'alo'ob yano'obi', tuláakal wáaj jayp'éeel le ba'alo'ob kun k'a'abetchajal, le jela' ichil u súutukil ken ila'ak ma' malo'ob yano'obi', yéetel

VI. U meyajta'al e'esajilo'ob meyaj ti'al u béeykunta'al u kanáanta'al le ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob, beeyxan ma' u k'e'exel mix ba'ali', ma' u sa'atal, ma' u máansa'al yéetel u xak'alta'al wáaj ma' u yot máak ka beeta'ak.

Le jala'achilo'obe' ma' tu béeytal u péektsilto'ob, u máansiko'ob wáaj u koniko'ob le ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob yan ichil u jeejeláas chiikulo'ob meyaj le mola'ayila', chen ku béeytal u xak'alta'al le je'ela' wáaj ku cha'abal tumen le kajnáal máax ti'alintik le ba'alo'obo' yéetel jump'éeel ts'íib wáaj yéetel u láak' ba'ax ti' le kajnáalo'ob je'e bix u jests'ik u a'almaj t'aanil. Le je'ela' ma' tu táakbesikubaj ichil ba'ax ku ya'alik u jaats ts'íibil 120 ti' le a'almaj t'aana'.

Jaats Ts'íib (Art. 69). Kajnáalo'obe', kex wáaj ma' k'a'abet u sáaskuntiko'ob u meyaj'ob je'e bix ku jets'ik le a'almaj t'aana, unaj u kanáantiko'ob tu beel le ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob yan tu k'abo', je'ex ku ya'alik u a'almaj t'aanil uti'al u kanáanta'al le ba'alo'oba'.

Ka'a Jaats

Ti' le ba'alo'ob unaj u beeta'al uti'al u saaskunta'al meyaj

Jaats Tsiib (Art.70). Tu noj a'almaj t'aanil k-noj lu'umil yeetel ti' le xoot lu'umo'obo', yan u je'ets'el ka ts'aabak ojéetbil meyaj tumen jala'acho'ob ti' kajnáalo'ob yeetel u túumbenkunsa'al mantats, le je'ela' ti' le jeejeláas chiikulilo'ob elektronik'ob, tuláakal le je'ela' ichil ba'ax ku páajta'al u beetko'ob, u meyaj'ob yeetel ba'ax u biilalo'ob, tu'ux unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil tuláakal le meyaj ku beetiko'ob, ichil le je'elo'oba' ti' yan:

I. Tuláakal a'almaj t'aanilo'ob yan u yil yeetel le jala'ach wáaj mola'ayil unaj u ts'a'ik ojéetbil u meyaj, ti' le je'ela' unaj u ts'aabal a'almaj t'aanilo'ob, jets't'aanilo'ob, mok' t'aanilo'ob, chuunil meyaj'ob, ju'unilo'ob yeetel chiikulilo'ob meyaj, ichil u láak'o'ob.

II. Tuláakal u tsooil u meyjulilo'ob le jala'achil wáaj mola'ayilob, ti' jump'eel nu'ukulil ku béeykuntik u xak'alta'al ba'ax meyajil unaj u beetik juunjuntuulil le meyjulilo'ob ti' le jala'achil unaj u saaskuntik u meyaj je'ex ku jets'ik le a'almaj t'aano'.

III. Ba'ax meyajil ku beeta'al ti' le jeejeláas kúuchilo'ob meyaj le jala'acho'.

IV. Ba'ax ku kaxantik yeetel ba'ax u biilal le meyajilo'ob ku beeta'al ti' le jeejeláas kúuchilo'ob je'ex jets'a'an ti' u chiikulil u tuukulil u meyaj'ob.

V. Le jeejeláas chiikulilo'ob tu'ux ku ye'esa'al u meyaj'ob yeetel le ba'ax unaj u yojéeltik kaaj, le je'ela' ichil le meyaj unaj u beetiko'ob.

VI. Le chiikulilo'ob ku beykuntiko'ob ka ts'aabak ojéetbil le meyajil tu beeto'ob yeetel bix binik ti'ob;

VII. U tsooil tu'ux u béeytal u kaxta'al wáaj u t'a'anal u meyjulilo'ob jala'ach, ichile' yan u yóoksa'al máax jo'olintik le kúuchil meyaj'ob wáaj le máax beetik le meyaj'ob le je'ela' ken áanta'ak kajnáalo'ob ichil u meyaj'ob yeetel u taak'in kaaje' u táakpajlo'ob ti' u meyajilo'ob jala'ache', wáaj u meyaj'ob bey u meyjulil konfianza wáaj honorarios yeetel le máaxo'ob

yan ti'ob u baase'ob. Le tsoolila' unaj u bisik, u k'aaba', ti' ba'ax kúuchil yéetel ba'ax meyajil ku beetik ichil u tsoolil meyjulilo'ob, ba'ax k'iin káaj u meyaj, u chiikuilil u teléfono, tu'ux u beeyta'al u k'amik bisaj t'aano'ob, u chiikuilil korreo electrónico ts'aba'an ti' tumen le mola'ayilo';

VIII. Le bajux ku náajaltiko'ob u meyjulilo'ob jala'ach le máaxo'ob yan ti'ob u base'ob wáaj u meyjulilo'ob ti' konfianza, le je'elo'oba' ti' le bajux ku náajaltiko'ob, bajux kun luk'sa'al ti'obe', ichil u láak' bo'olilo'ob ku bo'otal ti'ob, yéetel u ya'alal bix u bo'ota'al le je'ela', beeyxan ichil jayp'éel k'iino'ob.

IX. Bajux ku xu'upul yo'olal u bin le u meyjulilo'ob jala'ach táanxel tu'ux meyaj, bey le bajux ku ts'aabal ti'al u janal, yéetel u tsoolil tu'ux ku ye'esal ba'ax meyaj tu beetaj yéetel bix úuchik u meyajtik le taak'ino'.

X. U xookil ti' tuláakal le kúuchilo'ob meyaj yéetel ti' tuláakal u meyjulilo'ob yanti'ob u baase yéetel ti' konfianza, k'a'abet u ya'alal xane' le kúuchilo'ob mina'an u yuumil yéetel ba'ax meyajil ku beeta'al ti' junjunp'éelil le je'elo'oba';

XI. Le u ts'aabal meyaj ti' máako'ob kex ma'jach u meyjulilo'ob jala'ache, ku bo'otalo'ob uti'al u beetko'ob wáaj ba'ax ku ya'alal ti'ob honorarios, tu'ux ku ts'iibta'al u k'aaba'ob, le meyaj ken u beeto'ob, bajux u bo'olil yéetel le buka'aj k'iino'ob kun meyajjo'ob.

XII. U chiikuilil ti'al ka béeyak u xak'alta'al tumen kajnáalo'ob, u ye'esajil ti' tuláakal ba'alo'ob yan ti' u meyjulilo'ob ja'alach unaj u beetko'ob le je'ela', ti' le nu'ukulilo'ob beeta'ano'ob ti'al le je'ela' yéetel je'ex jets'a'an ti' le a'alma'j t'aano';

XIII. U xookil tu'ux yan u najil ti' u kúuchil u sáaskunta'al meyaj, beeyxan u chiikuilil electrónico tu'ux ku béeytal u k'amiko'ob k'áatchi'ob yo'olal u meyaj jala'ach;

XIV. Payalt'aano'ob yéetel ketlamilo'ob uti'al u meyaj máak ti' u mola'ayilo'ob jala'ach, yéetel u ye'esajil le ketlamilo'oba'

XV. U nu'ukulilo'ob meyaj ti' le áantajilo'ob, bo'olilo'ob yéetel u láak' ba'axo'ob, tu'ux unaj u ts'aabal ojéeltbil bix úuchik u túuxta'al le taak'in ku meyaj ti'ob ti'al u kanáanta'al kuchkabalo'ob yéetel áantajil, tu'ux yan u ye'espajal le je'ela':

a) U kúuchil;

- b) Bix u k'aaba' le meyajoj'
- c) Buka'a k'iino'ob kun xaantal le meyajoj'
- d) Bix beetabik, ba'ax ku kaxtal yeetel, u chuunilo'ob meyaj yeetel u tuukulil le je'ela'
- e) Ba'ax kun kaxbil u beeta'al
- f) Jaytuul maako'ob ku tuukulta'al u yaanta'al
- g) Bukaj taakin ts'aab uti'al le je'elo', waaj k'e'exi, yeetel bajux xu'up ti' le meyajoj', yeetel u tsoolil bix kun bin u xu'upul le je'ela'.
- h) U tsoolilo'ob ba'ax ku kaata'al yeetel ba'ax kaabet u beeta'al uti'al u beeyta'al u ka'amal le aantajo'
- i) U tsoolil bix je'el u ts'aabal takpool waaj ma' uts u yila'al waaj ba'ax tumen kajnaalo'ob;
- j) U jeejelaaas bix je'el u kaata'al tumen kajnaalo'ob ka chiimpoolta'ak u ts'abal le antajo', je'e bix jest'anik;
- k) U jeejelaaas bix je'el u paajtal u pi'isil u meyaj le mola'ayila',
u ye'esajilo'ob ti' u pi'isilo'ob yeetel ba'ax ku ya'aliko'ob ti'al u ma'alobtal le meyajaj'
- l) E'esajilo'ob yeetel u kaaba', ba'ax u meyaj, bix kun xo'okol, u nojchil yeetel u suutukil u pi'isil, u kaaba' le nu'ukulil ti'al u tso'olol le meyajila'
- m) U jeejelaaas bix je'el u taakpajal kajnaalo'ob
- n) Waaj ku muul meyaj yeetel u laak meyajilo'ob ti'al kaaj
- o) U ye'esajil tu'ux ts'iibta'an u chuunilo'ob uti'al u ts'aabal le aantajo' waaj u ts'iibil tu'ux yan u yil yeetel le je'elo';
- p) U ye'esajilo'ob mantats bix u meyajta'al yeetel bix u jok'ol u pi'isil le antajo'.
- q) U tsoolil le maaxo'ob tu kamo'ob aantajil, tu'ux kun ts'aabil ojeetbil le je'eloba': u kaaba' le maako'ob waaj muuch'kabil tu

k'amo'ob le áantajo', bajux tu k'amaj, ba'ax ts'aab ti' juunjuntuulil, le xoot lu'um tu'ux yano'ob, jayp'éel ja'ab yan ti', yéetel wáaj xiib wáaj ko'olel.

XVI. U jets' t'aanilo'ob meyaj, mok' t'aano'ob, jets' t'aanilo'ob ku kanáantiko'ob u meyaj le máaxo'ob yanti'ob u base wáaj konfianza, beeyxan u taak'inil kaaj ku k'u'ubul ti' u múuch'kabil meyjulilo'ob wáaj sindikatos le je'ela' kex wáaj ti' taak'in wáaj u láak' bix u ts'aabal ti'ob yéetel ku meyajtiko'ob je'ex u taak'in kaaj;

XVII. U ye'esajil u xook yéetel ba'axo'ob u yojel, u jo'olpóopilo'ob ti' le jeejeláas kúuchilo'ob meyaj yan ichil le mola'ayo', tak le máax jo'olintik le mola'ayila', yéetel le bo'ol si'ipilo'ob wáaj anchaj ti'ob.

XVIII. U tsoolil u meyjulilo'ob jala'ach ts'óok u k'amiko'ob bo'ol si'ipilo'ob yo'olal u meyaj, yéetel u ya'alal ba'ax tu beetaj beeyxan ba'ax je'ets' bey u bo'ol si'ip'il.

XIX. Le áantaj ku ts'a'iko'ob yéetel u chiikbesa'al ba'ax k'a'abet uti'al u táakpajal kaajnáalo'ob ichil;

XX. Le meyajó'ob u ti'al kaajnalo'ob ku beetko'ob', le ba'axo'ob k'a'abet yéetel ba'ax ju'unilo'ob k'a'abet u ts'iibta'al.

XXI. U nu'ukulilo'ob u meyajta'al le taak'in ts'aba'an ti' le mola'ayilo', bey xan u ye'esajilo'ob bix u xu'upul ken maanak óoxp'éel wináalo'ob, ichil le ba'axo'ob jets'a'an ti' noj A'almaaj T'aanil Contabilidad Gubernamental yéetel u láak' jets' t'aanilo'ob;

XXII. Tuláakal le ba'ax yan u yil yéetel u p'aax taak'in le mola'ayilo' ichil le ba'ax ku ya'alik a'almaaj t'aan.

XXIII. Le tojol jets'a'an ti'al u xu'upul ikil u péektsilta'al le mola'ayila' yéetel u ts'aabal ojéetbil u meyaj, ku tso'olol ti' u jaatsil le chiikulil yéetel u kúuchil tu'ux kun ts'aabal ojéetbil, u mok't'aanil meyaj yéetel ba'ax o'olal ku péektsilta'al le meyajó';

XXIV. U ye'esajil le xaak'alil ku beeta'al yo'olal bix úuchik u meyajta'al taak'in tumen le mola'ayilo'obo' ichil jump'éel ja'ab, yéetel le tu'ux ku k'e'exel wáaj u núuka'al le ba'ax kun k'áatbil ichil le meyajó'.

XXV. U yéesajil bix jóok'ik u p'i'isil bix u meyajta'al le taak'in ichil le mola'ayilo'.

XXVI. Le bajux kun xu'upul, bix kun beetbil, le payalt'aano'ob yéetel u tsoolil máako'ob wáaj múuch'kabilo'ob ku ts'aabal ti'ob u taak'in

le mola'ayila', wáaj je'e bix jets'an ichil a'almaj t'aane', ku beetko'ob meyajó'ob tu k'aaba' jala'achilo'ob. Beeyxan, tuláakal le e'esajilo'ob tu'ux ku tso'olol bix úchik u meyajta'al yéetel u xu'upul le taak'ino';

XXVII. U ju'unil tu'ux ku ts'aabal u páajtail u meyajta'al wáaj ba'ax, jets' t'aanilo'ob meyaj, mok't'aanilo'ob, u ju'unilo'ob tu'ux ku cha'abal u meyajta'al wáaj ba'ax, yéetel u láak' ju'unilo'ob, k'aabet u ts'aabal ojéetbile máax jo'olintik le meyajó'oba', ba'ax meyaj kun beetbil, u k'aaba', u chuunilo'ob le meyajó', buka'aj k'iino'ob kun xáantal, bajux ken u bo'oto'ob tu yo'olal le meyajó' yéetel wáaj ku k'eexe'el le je'ela', beey xan wáaj meyajó'ob kun beetbil wáaj u taak'in kaaj kun meyajtbil.

XXVIII. U chíikulil tu'ux ku ye'esa'al bix úchik u ts'aabal páajtail u beetal wáaj ba'ax meyaj, payalt'aano'ob chen uti'al wáaj máaxo'ob u ti'al u beetko'ob jumpéel meyaj, yéetel jeejeláas ketlamilo'ob uti'al u táakpajal máaxo'ob je'el u béeytal u beetko'ob wáaj ba'ax meyaj, le je'ela' k'aabet u ts'aabal ojéeltbil ti' kaaje' u jeejeláas nu'ukulilo'ob meyaj tu'ux ku chíikbesa'al le ju'unilo'ob; tu'ux k'aabet u ts'aabal ojéeltbil le je'eloba':

a) Tu yo'olal payalt'aano'ob chéen uti'al wáaj máaxo'ob u ti'al u beetko'ob jumpéel meyaj, yéetel jeejeláas ketlamilo'ob uti'al u táakpajal máaxo'ob je'el u béeytal u beetko'ob wáaj ba'ax meyaj:

1. Le payalt'aano', yéetel u ye'esajil a'almaj t'aan ku jets'ik u meyaj, ti'al u béeykunta'al le je'ela';
2. U k'aaba' máax kun táakpajal wáaj máax ku payalt'aanta'al;
3. U k'aaba' máax tu náajaltaj, yéetel ba'axten ts'aab le meyaj ti'o';
4. Le kúuchil meyaj ku k'áatik ka beeta'ak le mayajo', yéetel máax jo'olbesik.
5. Le payajt'aano'ob yéetel le jeejeláas chíikulo'ob tu'ux ts'aab ojéeltbil.
6. Tuláakal ba'ax a'alab tu yo'olal, yéetel le jets' t'aanilo'ob tu'ux ku ya'alik máax tu náajaltaj.
7. U ju'unil meyaj yéetel u láak' ju'unilo'ob yan u yil yéetel;
8. U chíikulilo'ob bix kun kanáantbil yéetel u yila'al bix u bin

le meyajó', ichil le je'ela' xaak'alilo'ob tí'al u yila'al bix kun k'expajal kaaj wáaj yóok'ol kab, je'e bix kun k'a'abetchajal;

9. U jaatsil tu'ux kun ch'a'abal le taak'ino', yéetel u jaatsil le le je'ela' je'ex bix u bin u meyajta'al yéetel ba'ax óolal ku xu'upul, wáaj ku béeytal u chiikbesa'al.

10. Tu'ux u taal le taak'in ku meyajta'alo', ti le je'ela' yan u je'ets'el wáaj u taak'in k-noj lu'um, u taakin xoot lu'umo'ob, wáaj u taak'in méek'tankaajo'ob, beeyxan tu'ux ku ch'aabal le taak'ino'.

11. Le mok'taanilo'ob meyaj ku beeta'al uti'al u kéexel wáaj ba'ax tí' le meyajó', wáaj ku beetal, tí' le je'ela' k'aabet u ye'esa'al ba'ax u biilal yéetel ba'ax k'iin beeta'abi;

12. U ye'esajilo'ob bix u bin u beetal le meyajó' yéetel bix u meyajta'al taak'in tí'al le jeejeláas meyajó'ob mok't'anta'abo';

13. U mok't'aanil u tu'ux ku jéets'eel u ts'o'oksa'al le meyajó', yéetel.

14. U ts'ook bo'olil le meyajó';

b) Tu yóolal u ts'aabal u páajtalil u beetal wáa ba'ax meyaj.

1. Le ju'unil meyaj ku túuxta'al tumen le máax táakpajo'

2. U ye'esajil a'almaj t'aan tu'ux ku jets'ik ba'axten unaj u ts'aabal le meyajó';

3. U Júunil tu'ux ku ts'aabal u páajtalil u beetal le meyajó'

4. Wáaj ku yantale', le ju'unilób tu'ux ku ye'esa'al u tojol le ba'axo'ob kun mambil wáaj tí' le meyaj kun beetbilo', tu'ux kun chiikbesa'al u k'aaba' máax konik wáaj máax beetik, yéetel bajux ku toojoltik;

5. U k'aaba' le máak wáa le much'kabil tí' máax ts'aab le meyajó'

6. U k'aaba' le mola'ayil ku k'áatik u beetal le meyajó' yéetel máax kun kaláantik u bin u beetal.

7. U xookil, u k'iinil, bajux mok't'aanta'ab ti'al le meyajó' yéetel ichil jayp'éel k'iinilo'ob kun k'u'ubul wáaj kun ts'o'oksa'al le meyajó'.

8. U chiikulil ti'al u kanáanta'al yéetel u yila'al bix u bin u beetal le meyajó', ichil le je'elo'oba' lejeejeláas xaak'alilo'ob ti'al u yila'al bix kun k'expajal kaaj wáaj yóok'ol kab, je'e bix kun k'a'abetchajal;

9. U ye'esajil bix u bin u beeta'al le jeejeláas meyajilo'ob yéetel u láak' péektsililo'ob mok't'aanta'ab.

10. U mok't'aanil tu'ux ku je'ets'el u ts'o'oksa'al le meyajó', yéetel

11. U ts'ook bo'olil le meyajó';

XXIX. U ye'esajilo'ob meyaj ku beeta'al tumen jala'achilo'obe' je'ex ku jets'ik a'alma'j t'aan.

XXX. Le jeejeláas xookilo'ob ku beeta'al ikil u meyajó'ob, e'esajilo'ob yéetel u láak' ba'alo'ob, le je'elo'oba' jatsa'ano'ob ti'al u na'atpajal tu beel.

XXXI. U ye'esajil bix u bin u meyajó'ob, u meyajta'al taak'in, chiikulilo'ob bix úuchik u xu'upul yéetel bix yanil u taak'in le jala'achilo'ob.

XXXII. U tsoolil le maxo'ob wáaj le mola'ayilo'ob tu'ux ku maano'ob wáaj yéetel máaxo'ob ku meyajó'ob;

XXXIII. Le mok't'aanilo'ob ku meyajtiko'ob yéetel much'kabilo'ob ku meyajó'ob tu yo'olal kaaj beeyxan le ku meyajó'ob chen tu juunalo'ob.

XXXIV. U ts'oolil tuláakal le balo'ob yan ti' le mola'ayo' je'ex u nu'ukulilo'ob meyaj beyxan naajilo'ob, le jela' wáaj ku ti'alintiko'ob wáaj chen u ch'a'amilo'ob uti'al le meyaj ku beetiko'ob.

XXXV. Le jeejeláas jets' t'aanilo'ob beeta'ab ti' le kúuchil meyajó' tumen u mola'ayilo'ob jala'ach tu noj lu'umil México yéetel jeejeláas mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u páajtalil wíiniko'ob ti' noj lu'umo'ob, yéetel le jeejeláas meyajilo'ob ts'o'ok u beetiko'ob uti'al u chiimpooltiko'ob le jets' t'aanilo'obo'.

XXXVI. Tuláakal le jest' t'aanilo'ob ts'aba'an tumen p'is óolo'ob le ken ts'aabak táakpoolo'ob;

XXXVII. Le jeejeláas chiikulilo'ob ku meyajó'ob uti'al u táakpaal kajnáalo'ob;

XXXVIII. Meyajilo'ob ku beetiko'ob, ichil le je'elo'oba' ba'alo'ob yan u yil yéetel kajnáalo'ob, ba'ax ku kaxantik le mola'ayilo', yéetel tak tu'ux ku K'uchul u meyaj, beeyxan u chiikulilo'ob meyaj, u k'iinilo'ob ti'al u núuka'alo'ob, ba'ax k'a'abet yéetel le ju'unilo'ob k'aabet u chu'upul u ti'al u táakpajal kaajnaló'ob ichil;

XXXIX. U ju'unilo'ob aktas yéetel u ju'unil u ts'o'oksa'al meyajó'ob ku beeta'al tumen u múuch'kabil wáaj u komite'il u sáaskunta'al meyaj jala'ach ti' le mola'ayobo';

XL. Tuláakal u nu'ukulil u p'i'isil meyaj yéetel k'áatchi'ob ku beeta'al tumen jala'achilo'ob ti' le jeejeláas meyaj ku beetiko'ob yéetel u taak'in kaaj;

XLI. Xaak'alilo'ob ku bo'ota'al yéetel u taak'in kaaj;

XLII. U tsoolil le máaxo'ob ku bo'otalo'ob tumen ts'o'ok u meyajtiko'ob ichil jump'éel mola'ayil ti' le jala'achilo' le jabo'ob ku k'aatal ka béeyak u je'elsikuba'ob, yéetel bajux ku bo'ota'al ti'ob.

XLIII. Le taak'in tu k'amaj yo'olal je'e ba'axak meyajil, uti'al le je'elo' k'abet u ts'íibta'al u k'aaba' le máax ku k'amik, ku meyajtik yéetel ku béeykuntik le je'ela', beeyxan ba'ax meyajil beeta'ab yéetel le taak'ino'.

XLIV. Tuláakal siibalo'ob ku ts'abal ti je'e maxake' kex taak'in wáaj uláak' báalo'ob;

XLV. U tsoolil yéetel u ye'esajil tuláakal le ju'uno'ob ku meyajta'al ichil le mola'ayo';

XLVI. Le jeejeláas ju'unilo'ob ku ts'ibta'al tu yóolal ba'ax ku beetal ichil tuláakal le múuch'táambalilo'ob u múuch'kabilo'ob consejos konsultivos, beeyxan le ba'alo'ob ku ya'alal ti'al u ma'alobtal u meyaj;

XLVII. Ti'al u ye'esa'al u xookilo'ob bix u bin u meyajtale', u tsoolil le ba'alo'ob ku k'áata'al ti' le mola'ayilo'ob ku meyajtiko'ob u chiikulilo'ob telekomunikaciones yéetel ti' le máaxo'ob ku ma'anal wáaj ku koniko'ob internet wáaj servicios, uti'al u xak'alta'al wáaj u kaxta'al le nu'ukulilo'ob u ts'aabal ojéeltbil ba'alo'ob, le je'ela' unaj u yantal ba'ax u biilal u meyajta'al, tak jayp'eel k'iino'ob kun xak'altbil, yéetel u ju'unil je'ex ku jets'ik a'almaj t'aane' ti'al u béeykunta'al u meyaj, yéetel u ju'unil tu'ux ku ts'aabal u páajtalil ti' tumen aj p'is óolo'ob utial u meyajtik, yéetel

XLVIII. U láak' ba'ax yan u yil yéetel le meyajó' le je'ela' jach k'a'anán tu men ku meyaj yéetel le ba'axó'ob suuk u k'áata'al ti' le ja'achó'obo' tumen kajnáalo'ob.

Le jala'achó'obo' unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil ti' le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajé', yéetel u chíikbesiko'ob le meyajó'oba', ti' u chíikulil Plataforma Nacionalé', le jeejeláas nu'ukulilo'ob unaj u ts'a'iko'ob k'ajóotbil ti' internet, le je'ela' ti'al ka xak'alta'ak yéetel u je'ets'el u meyaj, ichil u ts'aabal ojéeltbil je'ex unaje', tuláakal le jaatsilo'ob k'a'abet u ts'a'ik k'ajóotbil le jala'achilo'.

Óox jaats

Ti' le ba'alo'ob unaj u beeta'al uti'al u saaskunta'al meyaj uti'al chen waajjaytúuljala'acho'ob

Jaats Ts'iib (Art. 71). Yéetel le ba'ax ku ya'alik le jaats ts'iibil ts'o'ok u máan ti' le a'almaj t'aanila', le mola'ayilo'ob ku meyajob ichil u noj jala'achil k-noj lu'um, u Jala'achil xoot lu'umo'obe' yéetel u jala'achil méektan kaajilo'obe', unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil yéetel u túmbenkunsiko'ob le chiikulilo'oba':

I. Tu yo'alal u mola'ayilo'ob u noj Jala'achil k-noj lu'ume', u Jala'achil xoot lu'umo'obe', u Jala'achil Distrito Federal yéetel u Jala'achil méektan kaajilo'obe':

a) U ju'unil meyaj Plan Nacional de Desarrollo, u ju'unilo'ob meyaj Plan Estatal waaj u chiikulil Programa General de Desarrollo ti' u xoot lu'umil Distrito Federal, je'e bix unaj u meyajje'.

b) U ju'unil tu'ux ku ye'esik bix kun meyajta'al taak'in, bix kun xu'upul, yéetel bix kun ja'atsal le taak'in ts'aba'an ti'al u meyaj;

c) U tsoolil tu'ux ku ye'esal le kúuchilo'ob waaj u láak ba'ax tse'el waaj expropiarta'ab ti' waaj máax, ti' le je'ela' unaj u ye'esal u k'iinil úuchik u tse'elel, u beejilo'ob tu'ux yan le kúuchilo', yéetel ba'ax ba'alob ma'alobtak ken u taas u tse'elel, beeyxan buka'aj u nojchil.

d) U k'aaba', u k'aaba' le meyaj ku beetiko', u xookil Registro Federal de Contribuyentes' ti' le máaxo'ob tse'el waaj luk'sa'ab jump'éel u p'aaxil ku ya'alal crédito fiscal, yéetel bajux le p'aaxo', beeyxan u tsoolilo'ob tu'ux ku ye'esa'al u xookil jayp'éel p'aax luk'sa'ab ichil le ba'ax ku ya'alil le a'almaj t'aanilo'ob;

e) U k'aaba' le máaxo'ob k'u'ub u ju'unilo'ob ti'al u meyajob bey corredores yéetel notarios públicos; beey le ba'axo'ob ku ya'aliko'ob tu'ux u béeytal u kaxtalob, le jeejeláas e'esajilo'ob bix úuchik u k'u'ubul le ju'un ti'obo' yéetel le bo'ol si'ipil ts'o'ok u ts'aabal ti'ob.

f) Tuláakal le ba'axo'ob ku meyaj ti' u ju'unilo'ob Planes de Desarrollo Urbano, Ordenamiento Territorial yéetel Ecológico, u jeejeláas bix u meyajta'al yéetel u cha'abal u meyajta'al lu'umo'ob ti'al u beeta'al wáaj ba'ax, ts'aab tumen u jala'achil le méek'tan kaajilo'obo, yéetel

g) U jets' t'aanilo'ob meyaj, le je'eloba' le ti'el ku ts'aabal tumen le jala'ach unaj u beetko', tu súutukil u ts'aabal ojéeltbil tumen jala'ach je'e bix jets'a'an tu ju'unilo'ob u meyaj le mola'ayo', le je'eloba' chen ma' tun ts'aabal ojéetbile' wáaj je'el u takbesikubaj uti'al u k'askuntik le ba'ax óolal ku beetaló', le je'ela' je'ex ku ya'alil le a'almaj t'aanilo'.

II. Beeyxan, yo'olal le méek'tan kaajilo'obe':

a) Le ba'axo'ob ku ye'esa'al ti' u kúuchulilo'ob u ts'aabal ojéeltbil u meyaj méek'tan kaaje', ti' le je'eloba' unaj u yok'sbesa'al u ju'unilo'ob u ts'o'oksa'al meyaj, yéetel mok't'aanilo'ob je'ets' tumen le méek'tan kaajo', yéetel.

b) U ts'iibilo'ob aktas de kabilido, u tsooil máaxo'ob táakpanajo'ob ti' le múuch' táambal meyajó', yéetel bix úuchik u yéeyajo' le máaxo'ob yano'ob ichil le múuch' táambala' ti'al u je'ets'el wáaj ba'ax.

Jaats Ts'iib (Art. 72). Ichil u láak ba'ax ti' le tso'ok u je'ets'el tu jaats ts'iibil 70 ti' le a'almaj t'aanila', le jala'acho'ob ti' le jaatsilo'ob meyaj Poder Legislativo Federal, ti' xoot lu'umo'obo', yéetel u múuch'kabil Asamblea legislativa ti' Distrito Federale', unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil ti' tuláakal kajnáalo'obe' yéetel u túumbenkunsiko'ob le je'eloba':

I. U tsooil bix kun yúuchul u meyaj;

II. U Chíikuilil tu'ux ku ts'aabal ojéeltbil u meyajó'ob.

III. U tsooil meyaj jump'éel k'iinil .

IV. U ju'unil tu'ux ku tso'olol u tsikbalilo'ob yo'olal ba'ax ku tuukulta'al ti' jump'éel meyaj.

V. U ts'iibil ti' tuláakal le ba'ax ku ya'aliko'ob.

VI. U tsooil le máaxo'ob tu táakbesuba'obt' u meyajilo'ob u noj múuch'kabil Pleno yéetel ti' u múuchkabilo'ob meyaj comisiones yéetel komités;

VII. U ju'unilo'ob tu'ux ts'iibta'an u tuukuil uti'al u beeykunta'al a'alma t'aano'ob wáaj jets' t'aanilo'ob meyaj, le k'iinil k'u'ub le je'ela', le múuchkabil meyaj wáaj komisión tu'ux túuxta'ab ti'al u meyajta'al yéetel le ba'ax kun je'ets'el yo'olal le meyaj tso'ok u ya'alalo';

VIII. A'alma' t'aanilo'ob yéetel mok' t'aanilo'ob je'ets' tumen le múuch'kabilo';

IX. Le jeejeláas payalt'aano'ob, ts'iibilo'ob actas, mok't'aanilo'ob, u tsoolil máaxo'ob táakpajo'ob yéetel bix u ts'o'oksa'al yéeyajo'ob ichil le múuch'kabilo'ob meyaj wáaj comisiones beeyxan comités, yéetel ti' u múuch'tambalilo'ob Pleno, ti' le je'ela' ku chiikbesa'al bix úchik le yéeyajo', bix yéeynajo'ob junjuntúulilo'ob, máaxo'ob tu jaats' u yéeyajo'ob wáaj ma' yéeynajo'ob ti tuláakal le ba'aaxo'ob ku máansa'al uti'al u éejentiko'ob wáaj ma'.

X. U ju'unil u ts'o'oksa'al meyajilo'ob yo'olal xaak'alilo'ob wáaj takpoolilo'ob politiko'ob, beeyxan u ju'unil u je'ets'el le meyaj kun beetbilo'.

XI. U ju'unil ti'al ka béeyak u xak'alta'al tumen je'e máaxake', ti' le ba'ax k'u'ub ikil u yu'ubal kaaj, u t'a'anal máak ti'al u k'aatchi'ta'al yo'olal wáaj ba'ax takpoolil, tu'ux ku je'ets'el, ku yéeya'al wáaj ku ka'a yéeya'al wáaj u láak meyajil.

XII. U ju'unilo'ob ti'al u je'ets'el u meyaj wáaj máax, tu'ux ku chiikbesa'al u k'aaba' le máax ken u beet le meyaj, ba'ax o'olal ku beeta'al, bajux u bo'olil yéetel buka'a ku xáantal u mok't'aanil u meyajil u chiikulilo'ob le jala'achilo'ob, múuch'kabilo'ob meyaj, beeyxan u kúuchilo'ob u xak'alta'al meyaj;

XIII. U ye'esajil u meyaj ti' táanchumuk ja'ab wáaj semestre, ti' u ju'unil u meyajta'al taak'in, ti' u chiikulilo'ob órganos de gobierno, Comisiones, Comités, u múuch'kabil Grupos Parlamentarios yéetel centro de estudios wáaj órganos de investigación;

XIV. U ye'esajil le xookilo'ob wáaj xaak'alilo'ob yo'olal taak'in, meyaj, política wáaj u meyajil yéetel kajnáalo'obe', ku beeta'al tumen u kúuchilo'ob xaak'alil, yéetel.

XV. U tsoolil le máaxo'ob ku péektsiltiko'ob jets' t'aanilo'ob, a'alma' t'aanilo'ob wáaj u láak' meyaj je'ex ku jets'ik a'alma' t'aan.

Jaats Ts'iib (Art. 73). Ichil u láak ba'ax ti' le ts'o'ok u je'ets'el tu jaats ts'iibil 70 ti' le a'alma' t'aanila', le jala'acho'ob ti' u jaatsilo'ob Poder Judicial k-noj lu'ume'

Yéetel xoot lu'umo'obe', unaj u ts'a'iko'ob ojéetbil yéetel u túumbenkunsiko'ob le je'elo'oba':

I. Jets' t'aanilo'ob yéetel ts'o'oksa'aj meyaj ku ts'aabal ojéetbil ti' u chíikuilil Semanario Judicial de la Federación wáaj ti' u chíikuilil Gaceta ti' u jeejeláas mola'ayilo'ob ti' Tribunal Administrativo, ichil le je'ela' ti' yano'ob le jets' t'aanilo'ob k'a'abet u chíimpoltalo'ob wáaj jurisprudenciales yéetel jets' t'aanilo'ob ma' k'a'abet u chíimpolta'alo'obi' wáaj tesis aisladas;

II. U ju'unilo'ob ti'al u xak'alta'al tumen tuláakal máako'ob, ti' le jets' t'aanilo'ob unaj u yojéelta'al tumen kajnáalo'ob;

III. U ts'íibil ti tuláakal le ba'axo'ob ku ya'alal ichil u múch'táambalilo'ob meyaj.

IV. Le ba'axo'ob yan u yil yéetel le jeejeláas meyaj o'ob tu'ux ku je'ets'el bix ku ts'aabal yéetel bix u meyaj jueso'ob yéetel magistrados, beeyxan;

V. U tsooilil le mok't'aanilo'ob ku ts'a'iko'ob ojéetbil sáansamal.

Jaats Ts'íib (Art 74). Ichil u láak ba'ax ti' le tso'ok u je'ets'el tu jaats ts'íibil 70 ti' le a'almaj t'aanila', le mola'ayilo'ob ku meyaj o'ob tu juunalo'obe' unaj u ts'a'iko'ob ti' tuláakal máako'obe' yéetel u túumbenkunsiko'ob le chíikulo'oba':

I. U noj mola'ayil yéeytáambal yéetel u láak' mola'ayilo'ob yéeytáambal ti' le xoot lu'umilo'obo':

a) U tsooilil le jeejeláas múuch'kabilo'ob politico'ob, mola'ayilo'ob yéetel múuch'kabilo'ob meyaj wáaj kajnáalo'ob u ts'íibmuba'ob tu táan u mola'ayilo'ob yéeytáambal.

b) U ye'esajilo'ob meyaj ku ts'aabal ojéetbil tumen u múuch'kabilo'ob politico'ob yéetel u láak' múuch'kabilo'ob kajnáalo'ob ku táakpajlo'ob ti' política.

c) U ye'esajil bix u táakpajal kajnáalo'ob ken úuchuk yéeytáambal ti' le xoot lu'umo'obo' yéetel u ye'esajil tu'ux yaniko'ob le máaxo'ob kun takpajalo'ob ichil yéeytambal.

d) U tsooilil le máaxo'ob táakpajo'ob ti'al u yéeyalo'ob.

e) U tsooilil tu'ux ku ye'esa'al le jeejeláas chíikulo'ob radio yéetel kúuchilo'ob ti' televisión, u ts'íibil u meyaj o'ob, u xoot t'aanilo'ob ti' le kúuchilo'ob yéeytáambal yéetel ti' le múuch'kabilo'ob politico'ob.

f) Buka'aj taak'in ku ts'aabal ti'al u meyajo'ob, uti'al u k'iinilo'ob yéeytáambal, wáaj uti'al uláak' wáaj ba'ax, ti' múuch'kabilo'ob politiko'ob, múuch'kabilo'ob kajnáalo'ob ku táakpajlo'ob ti' política, beeyxan taak bukaj taak'in ma' u taak'in kaaj ku béeytal u k'amiko'ob ti'al u meyajo'ob, yéetel tak buka'aj je'el u béeytal u xupiko'ob ichil u kiinilo'ob yéeytáambal;

g) U chiikulil bix úuchik u meyajta'al yéetel u ye'esajilo'ob le k'aatchi'ob beeta'ab uti'al u yila'al bix u bin le yéeyajo' yéetel u xookil ku beeta'al le ken úuchuk, le je'eloba' wáaj bola'an tumen le mola'ayilo'ob yéeytáambal;

h) U chiikulil bix úuchik u meyajta'al yéetel u ye'esajil le yáax xook ku beeta'al tu k'iinil le yéeytáambalo' uti'al u yila'al máax kun náajaltik;

i) U xookil tuláakal le yéeyajo' yéetel bix úuchik u táakpajal kajnáalo'ob;

j) Bix ts'o'okik yéetel bix ku chiimpolta'al le yéeyajo'.

k) Le jeejeláas chiikulilo'ob postales yéetel telegráficas ts'aba'an ti' u múuchkabilo'ob politiko'ob uti'al u beetiko'ob u meyajo'ob;

l) U ye'esajil yo'lal le máaxo'ob yéeynajo'ob táanxel noj lu'umil;

m) Le jets' t'aanilo'ob, e'esajilo'ob yéetel ts'o'oksa'al meyaj yo'lal u luk'sa'al u ts'iibil yéetel u ts'o'oksa'al u meyaj le jeejeláas kúuchilo'ob yéetel nu'ukulilo'ob meyaj ti' le múuch'kabilo'ob politiko'ob, noj lu'um yéetel xoot lu'um, yéetel;

n) U yila'al ba'ax ku ts'iibta'al ti' le jeejeláas chiikulilo'ob tu'ux ku péektsilta'al meyaj.

II. Múuchkabilo'ob ti'al u kanáanta'al u páajtalil wiiniko'ob k-noj lu'um yéetel xoot lu'umilo'ob:

a) U tsooil yéetel u jeejelas chiikulilo'ob ti'al u yila'al tumen je'e máaxake', ti' le jets't'aanilo'obo', u k'aaba' ti' le máax wáaj ti' le mola'ayil túuxta'abo', bix u bin u meyajil uti'al u chiimpolta'al ba'ax jets'a'an, wáaj ku k'abetchajal, u jeejeláas ts'iibilo'ob tu'ux ku táakpajal le máaxo'ob jo'olintik le kúuchilo'ob ma' tu chiimpolto'ob ba'ax ku ya'alal ti'ob ichil le jets't'aanilo';

b) Takpoolilo'ob yéetel xaak'alilo'ob ku beeta'al ti' le mola'ayilo'ob administrativo yéetel penal, tu'ux ku ye'espajal bix u bin le meyajó', yéetel wáaj ku béeytale', bix ts'o'oksa'ab le je'eloba';

c) U jeejeláas chiikulilo'ob ti'al u xak'alta'al tumen je'e máaxake', ti' u mok't'aanilo'ob yéetel u ts'o'oksa'al ba'atebil, le je'ela' wáaj ku yóota'al tumen le máax yan ichil le ba'atelo';

d) U tsoolil le meyaj jets'a'an uti'al u kanáanta'al u chiimpol'ta'al wáaj ba'ax, le ken ts'ooksak le meyajó'.

e) Tuláakal u chiikulilo'ob meyaj yaanti' yéetel le yan u yil yéetel le ba'ax úuchiko', tu'ux loobilta'ab u páajtalil wiiniko'ob, wáaj nojoch si'ip'ilo'ob ku loobiltiko'ob u páajtalilo'ob wiinik yóok'ol kaab, le je'ela' ken je'ets'ek tumen le jala'achilo'ob, ichil le je'ela' le jeejeláas ba'axob kun beetbil ti'al u yuskinsa'al le loobilo', u yáanta'al le máaxo'ob loobilta'ano'obo', yéetel ti'al ma' u ka'a úuchul.

f) U chiikulil meyaj yan u yil yéetel le ba'axo'ob ku beeta'al ku kanáantiko'ob, ku péektsiltiko'ob yéetel ku chiimpoltiko'ob u páajtalil wiiniko'ob;

g) U ts'iibilo'ob tuláakal le ba'axo'ob ku ya'alal ichil u múuch' meyajó'ob u múuch'kabil consejo konsultivo, beeyxan le ba'axob ku jets'iko'ob;

h) U ye'esajil xaak'alilo'ob, e'esajilo'ob yéetel xookilo'ob ku beetiko'ob;

i) U chiikulilo'ob meyaj ti'al u kanáanta'al yéetel u péektsilta'al u páajtalil wiiniko'ob;

j) Bix yanil u páajtalil wiiniko'ob ti' u meyajil u bo'ol u si'ip'il máako'ob yéetel u kanáanta'al u ka'a jets'ik u yóolo'ob ken u beeto'ob jump'eel si'ip'il, ti' le k-noj lu'uma';

k) U kanáanta'al u meyaj, u p'i'isil yéetel u yila'al bix u bin u ket meyajil ichil ko'olelo'ob yéetel xiibo'ob;

l) Le jeejeláas meyajó'ob yéetel u láak' ba'alo'ob ichil u múul meyaj yéetel mola'ayilo'ob, ti'al u péektsilta'al le jets' t'aanilo'ob tu'ux ku táakbesubaj u noj lu'umil México yo'olal u páajtalil wiiniko'ob, yéetel

m) U jets' t'aanilo'ob meyaj u noj mola'ayil Comisión Nacional de los Derechos Humanos yéetel le ba'ax ku jets'ik u múuch'kabil Consejo Consultivo ti'al u ma'alobkinsa'al u meyaj.

III. Noj mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u páajtalil u sáaskunta'al, u ts'aabal ojéeltbil meyaj yéetel u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob:

a) U tsoolil ba'ax ku ya'aliko'ob yéetel ba'ax ku jets'iko'ob beeyxan bix u kanáanta'al u chiímpolta'al le jets't'aano'obo' ichil le je'elo'oba' le núukajo'ob ku k'u'ubul tumen jala'achilo'ob, u ti'al u chiímpoltiko'ob jump'éeel jets' t'aan, ti' le kajnáalilo'ob ku k'áatchiitiko'ob u meyaj'o'ob.

b) Le chiíkulilo'ob ku chikpajal ti' le u meyaj, jets'táano'ob;

c) U ts'iibilo'ob ti' u múuch'táambalilo'ob meyaj u noj jo'olpóopilo'obe' yéetel u ts'iibil tuláakal le ba'axo'ob ku ya'alalo'.

d) Le ba'axob ku chiíkpajal ikil u pí'isil bix u je'ets'el le a'alma' t'aanila' tumen le jeejeláas jala'achilo'obo';

e) Le xookilo'ob ku táakmuk'tiko'ob u jets't'aanilo'ob u táakpoolilo'ob wáaj rekursos de revisión;

f) Wáaj ku k'a'abetchajal, le jets' t'aanilo'ob, bo'ol si'ip'ilo'ob yéetel u láak' chiíkulilo'ob ku ts'aabal tumen yan chi'ichnakil yo'olal ba'axo'ob ku je'ets'iko'ob, yéetel.

g) Jayp'éeel takpoolilo'ob, ku túuxta'al ti' lejeejeláas jala'achilo'obo'.

Jaats Ts'iib (Art. 75). Ichil u láak ba'ax ku je'ets'el ti' u jaats ts'iibil 70, ti' le a'alma' t'aanila', le noj mola'ayilo'ob xook superior ti'al jala'acho', unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil ti' tuláakal máako'ob yéetel u túumbenkunsiko'ob mantats':

I. U ju'unilo'ob yéetel u chiíkulilo'ob meyaj ichil le jaats xook ku ts'a'iko'ob, le mixba'al yan u yil wáaj ku ts'a'iko'ob xook sáansamal, wáaj chen jayp'éeel k'iino'ob, ichil u jaatsilo'ob xook, le ba'axo'ob unaj u kaniko'ob le máaxo'ob ku xokiko'ob, buka'a ku xáantal le je'ela', yéetel bix u xo'okol le pí'skaambalo';

II. Tuláakal le ba'ax yan u yil yéetel bix u meyaj'o'ob;

III. Le bajux ku bo'ota'al ti' aj ka'ansajo'ob, ichil le je'ela' le áantajilo'ob yo'olal u ma'alob meyaj'o'ob, le kúuchil meyaj tu'ux yano'ob yéetel bajux

ku náajalo'ob;

IV. U tsoolil le aj ka'ansajo'ob ma' tu meyajo'ob yo'olal wáaj ba'ax yéetel le ku ch'a'íko'ob jump'éel ja'ab uti'al u jéelskubao';

V. U tsoolil le bo'olilo'ob yéetel áantajilo'ob ku ts'aabal, yéetel bix je'el u béeytal u yokol wáaj u ch'a'abal tumen xooknáalo'ob;

VI. Payalt'aanilo'ob ti'al le ketlamilo'ob uti'al u ts'aabal meyaj ichil le naajil xooko';

VII. Le chiikulilo'ob meyaj yo'olal bix u yéeya'al much'kabilo'ob xooknáalo'ob wáaj consejos;

VIII. U ye'esajil u p'iskaambal le aj ka'ansajo'ob, yéetel

IX. U tsoolil le u láak' najilo'ob xook ku nuupkuba'ob meyaj yéetel, beeyan ba'ax k'a'abet ti'al u múul meyajo'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 76). Ichil u láak ba'ax ku je'ets'el ti' u jaats ts'íibil 70, ti' le a'almaj t'aanila', u múuch'kabilo'ob politiko'ob noj lu'um yéetel xot lu'umilo'ob, yéetel kajnáalo'ob ku much'kuba'o' uti'al u meyajtiko'ob política ti' k-noj lu'um yéetel múuchkabilo'ob beetano'ob tumen kajnáalo'ob uti'al u táakbeskuba'ob ti'al u yéeyalo'ob xma' partido'il, le je'elo'oba' unaj u ts'a'íko'ob ojéeltbil yéetel u túumben kunsiko'ob le nu'ukulilo'ob meyaja':

I. U tsoolil le máaxo'ob uts u yiliko'ob yéetel u ts'íibmuba'ob ti' le múuch'kabilo'ob politiko'ob, ti' le je'ela' unaj u yantal u k'aaba' chúuka'an, ba'ax k'iin tu ts'íibtubaj yéetel le xoot lu'um tu'ux kajakbal.

II. Mok't'aanilo'ob yéetel jets' t'aanilo'ob ti' u kúuchilo'ob meyaj ti' le múuch'kabilo'ob politiko'ob;

III. Mok't'aanilo'ob meyaj ichil múuch'kabilo'ob politiko'ob yéetel múuch'kabilo'ob kajnáalo'ob;

IV. Mok' t'aanilo'ob meyaj ti'al u ma'anal wáaj u bo'ota'al u majanta'al nu'ukulilo'ob wáaj meyajo'ob.

V. U ts'íibilo'ob meyaj ti' le múuch' táambalo'ob meyaj ti' le múuch'kabilo'ob politiko'ob;

VI. Máaxo'ob jo'olintik le kúuchilo'ob tu'ux ku kanáanta'al bix u meyajta'al taak'in ti' le múuch'kabilo'ob politiko'ob;

VII. Múuchkabilo'ob kaaj ku múul meyajob wáaj yan ba'al u yil yéetel jump'éeel múuch'kabil político;

VIII. U tojol tuláakal le ku bo'ota'al tumen le máaxo'ob uts u yiliko'ob yéetel u ts'íbmuba'ob ti' le múuch'kabila';

IX. Le tojol jets'a'an ti'al u ts'aabal ti' le múuch'kabil político'ob tumen máako'ob, yéetel u k'aaba' le máaxo'ob ku ts'a'iko'ob le áantajo' beeyxan bajux tu ts'a'ob.

X. U tsoolil máaxo'ob ku ts'a'iko'ob u yáantajil ti'al u péektsilta'al u meyajilo'ob prekampaña yéetel kampaña ti' u múuch'kabilo'ob político'ob;

XI. U ts'íibil le much'táambal tu'ux je'ets' u káajal u meyaj;

XII. U tsoolil le xoot lu'umo'ob tu'ux ku táakpajo'ob.

XIII. Le súutukilo'ob yan ti'ob uti'al u péektsitalo'ob ti' radio yéetel televisión;

XIV. U ju'unilo'ob, u chiikulilo'ob yéeyaj, u meyajilo'ob jala'ach yéetel u nu'ukulilo'ob ti'al ts'aabal u meyaj ti' u jeejeláas kúuchilo'ob le múuchkabilo'ob ichil le ba'axo'ob unaj u beetko'ob.

XV. U tsoolil tu'ux u beeytal u kaxtal u kúuchilo'ob meyaj ichil le k-noj lu'uma', xoot lu'umilo'ob, méek'tan kaajilo'ob, Distrito Federal yéetel wáaj yane' regional, delegasional yéetel distrital;

XVI. U tsoolil le bajux ku bo'ota'al ti' le máaxo'ob yano'ob ti' le múuchkabil ku ya'alik le xookil ts'o'ok u máano', yéetel u láak' u meyjulilo'ob le múuchkabilo', le je'ela' unaj u yantal ba'al u yil yéetel u tsoolil meyjulilo'ob bey le kúuchil meyaj tu'ux yano'ob; beeyxan wáaj yan u láak' máax ku k'amik u bo'olil ti' le múuch'kabil político, yo'olal je'e ba'axak meyajil ku beetik ichil wáaj táanxel tu'ux ti' le múuch'kabila';

XVII. U ju'unil le ba'ax u xokmaj yéetel ti' le meyaj u beetmaj, le je'ela' yéetel u yoochel, ti' tuláakal le máaxo'ob ku táakpajo'ob ti'al ka yéeyako'ob tumen kajnáalo'ob, k'aabet u ts'aabal ojéetbil ti'al ba'ax kúuchil wáaj meyaj ku táakbesubaj, le xoot lu'umil tu'ux ku táakpajal yéetel ti' ba'ax lu'umil;

XVIII. U ju'unil le ba'ax u xokmaj yéetel ti' le meyaj u beetmaj, ti' le máaxo'ob ku jo'olintiko'ob u meyajilo'ob k-noj lu'um, xoot lu'um yéetel mek'tan kaajilo'ob;

XIX. Le mok'taanilo'ob meyaj yéetel múul meyaj ku beetko'ob tu'ux ku táakpajal kajnáalo'ob yéetel múuch'kabilo'ob político'ob k-noj lu'um;

XX. Le payalt'aanilo'ob ku ts'aabal ojéeltbil t'í'al u yéeya'al le máaxo'ob kun jo'olintiko'ob le múuch'kabila', yéetel t'í'al u táakpajal máak t'í'al ka yéeya'ak yéetel wáaj yane' u ju'unil tu'ux tu ts'íibtubaj.

XXI. Máaxo'ob jo'olintiko'ob u meyajil u p'í'isil u meyaj le mola'ayila' yéetel u yéeya'al máaxo'ob kun táakpajal t'í' le yéeyajo', je'ex jets'a'an t'í' u a'alma'j t'aanil u meyajó';

XXII. U ye'esajil yo'olal bix u meyajtiko'ob le u taak'in kaaj ku ts'aabal t'í'ob uti'al u táak' muuk'ta'al, u ka'ansa'al yéetel u péekts'ilta'al u jo'olka'anil ko'olelo'ob yo'olal política;

XXIII. Le ts'o'oksa'aj meyaj ku beeta'al tumen jala'acho'ob wáaj le múuch'kabilo'ob ku kanáantiko'ob bix u meyaj;

XXIV. U tojol u taak'in kaaj ku ts'aabal t'í'ob ichil jump'éeel wináal t'í'al u múuch'kabilo'ob k-noj lu'um, xoot lu'um, méek'tan kaajilo'ob yéetel tu lu'umil Distrito Federal, beeyxan le áantaj ku ts'aabal t'í'ob uti'al ma' u láaj bo'otal u bo'ol si'ip'ilo'ob;

XXV. Un ye'esajil bix yanil u chiikulilo'ob xuup, le kúuchilo'ob wáaj naajilo'ob yan t'í'ob, u nu'ukulilo'ob meyaj uti'alo'ob, yéetel u láak' ba'alob yan u yil yéetel le ju'unilo'ob meyaj ts'o'ok u ya'alalo';

XXVI. Le jeejeláas jets't'aanilo'ob ku ts'aabal ojéeltbil tumen le chiikulilo'ob ku kanantiko'ob u ma'alob meyaj, le ken je'ets'ek bey kun p'áatal le jests't'aanilo';

XXVII. U k'aaba' le máaxo'ob kun jo'olintiko'ob tu táan noj jala'achilo'ob yéeytáambal;

XXVIII. Le chiikulilo'ob t'í'al u yila'al yéetel u kanáanta'al u meyaj tu beel, le u yéeya'al máaxo'ob kun táakpajal t'í' yéeytáambal ichilo'ob;

XXIX. U tsooil le mola'ayilo'ob, múuch'kabilo'ob áantaj wáa u kúuchilo'ob yéetel mola'ayilo'ob xook t'í'al xak'alta'al, yeetel u ka'ansa'al ba'alo'obe', le je'elo'oba' ikil u ts'aabalt'í'ob, tumen u múuch'kabilo'ob politiko'ob t'í'al u meyajó'ob, beeyxan bajux ku ts'aabal t'í'ob.

XXX. Le ju'unilo'ob t'í'al u ts'o'oksa'al wáaj u je'ets'el meyaj tumen u mola'ayilo'ob yéeyaj, yo'olal u chiikulilo'ob u k'aamal taak'in yéetel bix u xu'upul.

Jaats Ts'iib (Art 77). Ichil u láak ba'ax ku je'ets'el ti' u jaats ts'iibil 70 ti' le a'almaj t'aana', le chíkulo'ob ku kanáantiko'ob u taak'in kaaj je'ex fideikomisos, fondos públicos wáaj mok't'aanilo'ob meyaj uti'al le je'elo', unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil ti' kajnáalo'obe' yéetel unaj u túumbenkunsiko'ob yéetel ma' talam u xak'alta'ale', le jeejeláas chíikuliloba':

I. U k'aaba' u meyjulil jala'ach yéetel ti' le máax wáa le múuch'kabil ku ts'a'ik le taak'ino', le máax kanáantik u meyaj yéetel le máax kun k'amik le áantajo';

II. Le kúuchil meyaj ku kanáantik le áantaj ku ts'aabilo';

III. Bajux kun ts'aabil, ba'ax u biilal, yéetel tu'ux kun xu'upul le áantajila', ti' le je'ela' ku ja'atsal xan, le ku ts'aabal tumen jala'ach, beeyxan tu'ux u taal le taak'ino', le áantajilo', le áantajilo'obo', le ku siibilo', le ku máansa'al ti', ichil le u láak' jeejeláas bix u ts'aabal le áantajo'.

IV. U tojol tuláakal le bajux kun p'áatal le ken ts'okok le ja'abo', le je'ela' mina'an ba'al u yil yéetel u láak e'esajilo'ob meyaj k'aabet u beeta'al, je'ex ku jets'ik u a'almaj t'aanil meyaj;

V. Le ba'axo'ob kun k'expajal, ti' u ju'unilo'ob yéetel u jets' t'aanilo'ob tu'ux ku je'ets'el u meyaj le chíkulo'ob ku kanantiko'ob u taak'in kaaj je'ex fideikomisos wáaj fondos públicos;

VI. U tsoolil le máaxo'ob kun k'amik le áantajo', wáaj le;

VII. Ba'axob ku beetik u káajal u meyajta'al wáaj u ts'o'oksa'al le áantajila' wáaj u xu'upul u taak'in jala'ach, ti' le je'ela' unaj u ts'o'olol bajux yéetel bix kun xu'upul le taak'in k'aabet uti'al le je'elo', yéetel;

VIII. U ju'unilo'ob meyaj, u chíikuliloba' maan yéetel áantajilo'ob tu'ux yan u yil u taak'in le áantajo', beeyxan bajux kun bo'olbil yéetel le ba'axo'ob kun beetbil tumen le mola'ayil ku kanáantik le taak'ino'.

Jaats Ts'iib (Art. 78) Jala'achilo'ob meyajje' yéetel máaxo'ob kun kanáantik jets' ólal yo'olal meyajje', unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil yéetel u túumbenkunsiko'ob ti' kaaje', le chíikuliloba' meyaj yo'olal u múuch'kabil meyjuliloba'.

I. U ju'unilo'ob tu'ux kun je'ets'el máax yan ichil le múuch'kabilo', ichil u láak' ba'alo'obe' le jela:

a) Tu'ux yan u naajil le múuch'kabilo';

- b) U xookil ikil u je'ets'el le múuch'kabilo';
- c) U k'aaba' le múuch'kabilo' ;
- d) U k'aaba' le máaxo'ob jo'olintiko'ob le múuch'kabil komité eje-kutivo, yéetel máaxo'ob kanáantiko'ob u meyaj;
- e) U k'iinilo'ob kun xantal u meyaj u múuch'kabil comité ejecutivo.
- f) Jay túul máako'ob u ts'iibmo'ob u k'aaba'ob ti' le múuch'kabilo';
- g) Le mola'ayil tu'ux ku meyajó'ob, yéetel
- h) le kúuchil tu'ux yano'ob, wáaj táanxel tu'ux ti' u mola'ayil u meyaj.

II. U ju'unil tu'ux ku je'ets'el yéetel u ts'aabal ojéeltbil u meyaj.

III. U a'almaj t'aanil u meyaj.

IV. U tsoolil máaxo'ob u ts'iibmuba'ob

V. U ju'unilo'ob ti' u múuch' táambalilo'ob wáaj asamblea,

VI. U jets' t'aanil u meyajó'ob,

VII. U chiikulilo'ob meyaj, ichil le je'elo'oba' u ye'esajil bo'ol, mok't'aanilo'ob meyaj yéetel u a'almaj t'aanil tu'ux ku je'ets'el u páajtalil meyjulilo'ob, yéetel;

VIII. Tuláakal le ju'unilo'ob yano'ob ti' ichil u nu'ukulilo'ob meyaj ti' le múuch'kabilo' beeyxan u mok't'aanilo'ob múul meyaj.

Le jala'achilo'ob ku kanáantiko'ob meyaj yéetel meyjulilo'obe' unaj u k'ubiko'ob u yoochel le jeejeláas ju'unilo'ob meyaj yan ichil u nu'ukulilo'obe', ti' maxo'ob ku k'aabetchajal, uti'al u chiimpol'ta'al u a'almaj t'aanil u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj.

Yo'olal le jeejeláas nu'ukulilo'ob meyaj yan ichil u ts'iibilo'ob le múuch'kabilo'obo', chen le ba'axo'ob ma' tu ts'aabal ojéeltbile', leti'e' u naajilo'ob le jeejeláas meyjulilo'ob u ts'iibmuba'ob.

Jaats Ts'iib (Art. 79). Le múuch'kabil meyjulilo'ob ku k'amiko'ob yéetel ku meyajtiko'ob u taak'in kaaje', unaj u túumbenkunsiko'ob yéetel u beeykuntiko'ob ma' u talamtal u xak'áalt'a'al, beeyxan ti'al ka béeyak u xak'al'ta'al ti' ju'unio'ob

yéetel u chiikuilil internete', tuláakal le ba'axo'ob ku jets'ik u jaats ts'iibil 70, je'ex jets'a'an ti' le jaats ts'iibilo'oba' yéetel le je'ela':

- I. Mook' t'aanilo'ob meyaj ichil múuchkabil meyjulilo'ob yéetel jala'achilo'ob;
- II. U tsoolil tu'ux u beeyta'al u kaxta'al u múuch'kabil komité ejekutivo;
- III. U tsoolil máaxo'ob u ts'iibmuba'ob, yéetel;
- IV. U tsoolil tuláakal le jeejeláas áantajilo'ob ti' jala'ach ku k'aamiko'ob je'ex taak'in, nu'ukulilo'ob, siibalo'ob yéetel u láak' ba'alo'ob ku ts'aabal ti'ob, beeyxan u tsoolil bix uchik u meyajtiko'ob yéetel ti ba'ax tu xupo'ob le áantaj ku ts'aabal ti'ob.

Yo'olal le jeejeláas ju'unilo'ob yano'ob ti' u ts'iibil le múuch'kabilo'obo', chén ma' tu ye'espajal u kúuchil tu'ux kajakbal le jejeláas meyjulilo'ob u ts'iibmuba'o'.

Le jala'achilo'ob ku ts'a'iko'ob taak'in ti'al u meyaj u múuchkabil meyjulilo'obe', unaj u jets'ko'ob jump'éeel chiikuilil ti' internet ti'al u ts'aabal ojéeltbil u meyajob, yéetel u béeykuntiko'ob u ts'a'iko'ob ojéeltbil u meyajob ti' Plantaforma Nacional, ti' le je'ela' le múuch'kabila' leti'e máax kun kanáantik u túumbenkunsa'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil u meyajob ti le kuuchila.

Jaats Ts'iib (Art. 80) Uti'al u je'ets'el le u láak' chiikuililo'ob k'a'abet u ts'aabal ojéeltbil tumen jala'acho'obe', le mola'ayilo'ob ku kana'antiko'ob u sáaskunta'al meyajé', k'a'abet:

- I. U k'áatko'ob ti' jala'acho'obe', ichil le ba'axo'ob jets'ano'ob tumen u chiikuilil Sistema Nacionale', ka u ts'a'ob ojéeltbil u tsoolil le ba'axo'ob ku tukultiko'ob unaj u sáaskunta'al ti' kajnáalo'ob;
- II. U xak'altiko'ob le tsoolil tu túuxtaj le jala'achilo', ichil le ba'axo'ob yan u yil yéetel u meyaj, le ba'axo'ob k'a'abet u sáaskuntik yéetel le a'almajt'aanilo'ob ku béeykuntiko'ob le je'ela', yéetel;
- III. U jets'ik u tsoolil le ba'axo'ob unaj u sáaskunta'al tumen jala'acho'ob, ichil le ba'axo'ob unaj u ts'aabal ojéeltbil.

Kan Jaats

Ti' le meyaj unaj u beetik le máako'obo' wáaj le múuch'kabilo'ob meyaj ku k'amiko'ob yéetel ku meyajtiko'ob u taak'in kaaj wáaj ku meyajob tu k'aaba' jala'ach

Jaats Ts'iib (Art. 81). Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajé', ichil u jeejeláas meyajobe', yan u béeykuntiko'ob ti' máako'ob ku meyajob wáaj ti mola'ayilo'obe' le ken k'abetchajak ka sáaskunta'ak yéetel ka ts'aabak ojéeltbil u meyajob, le je'ela' wáaj táan u meyajob yéetel u taak'in kaaj, wáaj táan u meyajob tu k'aaba' jala'acho'ob, je'ex je'ets'a'an tumen a'almaj t'aan.

Le jeejeláas jala'acho'ob unaj u sáaskuntiko'ob u meyajé', unaj u túuxtiko'ob ti' le mola'ayil ku kanántik u sáaskunta'al meyajé', u tsoolil le máaxo'ob ku meyajob yéetel ti' le jeejeláas mola'ayilo'ob tu k'amo'ob u taak'in kaaj wáaj tu taakbesuba'ob tu k'aaba' jala'acho'ob, ichil le ba'axo'ob jets'a'ano'ob tumen le a'almaj t'aana'.

Uti'al u ts'o'oksa'al le ba'ax ku ya'alik le ts'iib ts'o'ok u máana', le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob ka sáaskunta'ak meyajé', yan u jets'iko'ob wáaj ku meyaj bey jala'ache', ti' ba'ax jaatsil u meyajta'al taak'in yan, tak tu'ux ku takpajal yéetel u meyajil jala'ach, yéetel wáaj tu takbesuba'a jala'ach ti'al u béeykunta'al le je'ela'.

Jaats' Ts'iib (Art. 82). Uti'al u je'ets'el le jeejeláas chíikulilo'ob yéetel nu'ukulilo'ob meyaj ku ts'aabaj ojéeltbil tumen máako'ob wáaj mola'ayilo'ob ku k'amiko'ob u taak'in kaaj wáaj ku meyajob tu k'aaba' jala'acho'obe', le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob ka sáaskunta'ak meyajé' k'aabet u beetiko'ob.

I. U k'aata'al ti' máako'ob wáaj mola'ayilo'ob ku k'amiko'ob u taak'in kaaj wáaj ku meyajob tu k'aaba' jala'acho'obe', ka u meyajto'ob le ba'axo'ob ku jets'ik u chíikulil Sistema Nacional, yéetel ka u túuxto'ob u tsoolil le chíikulilo'ob meyaj ku tuukultiko'ob unaj u sáaskunta'al ti' kaajnalob.

II. U kak'alta'al tu beel le tsoolil ku túuxtik le máako'ob wáaj mola'ayilo'ob ku k'amiko'ob u taak'in kaaj wáaj ku meyajob tu k'aaba' jala'acho'obe', yéetel k'aabet u yila'al bix uchik u k'amiko'ob yéetel u meyajtiko'ob, ichil

le ba'axo'ob ku jets'ik a'almaj t'aan, yéetel.

III. U jets'ik le jeejeláas chíikulo'ob unaj u ts'aiko'ob ojéeltbil yéetel le súutukilo'ob tí'al u beeta'al le je'ela'.

Jo' Jaats

Ti' le ba'axo'ob unaj u saaskunta'al yo'olal bix u meyajta'al u beetal koorriente

Jaats Ts'iib (Art. 83). Yéetel le u láak' ba'axo'ob ts'o'ok u je'ets'el ti' u jaats ts'iib 70 ti' le a'almaj t'aana', le jala'achilo'ob ku meyajto'ob ti' u jaatsil u meyajta'al korriente', unaj u béeykuntiko'ob ka saaskunta'ak le ba'axo'ob yan u yil yéetel le mok' t'aanilo'ob, jets' t'aanilo'ob, u cha'abal u meyajta'al, mok' t'aanilo'ob múul meyaj yéetel u láak' ba'axo'ob tu'ux ku táakpajal jala'ach uti'al u múul meyaj yéetel máako'ob, múuch'kabilo'ob meyaj ichil u láak meyjulilo'ob ti' le xoot lu'umo', ti'al u meyajta'al yéetel u kanánta'al u chiikuli'ob korriente ti' k-noj lu'um; beeyxan ti' u meyajil u máansa'al yéetel u túuxta'al korriente, ti'al u kaxta'al yéetel u jok'sa'al ba'alo'ob yaanal lu'um, le je'ela' yéetel chiikuli'ob meyaj ku béeykuntiko'ob u péektsilta'al yéetel u k'áatchi'ta'al kajnáalo'ob, le o'olale' unaj u ts'aba'al ojéetbil u chuunilo'ob u meyaj, u jets' t'aanilo'ob u meyaj, u tojol, tak bajux je'el u béeytal u tojoltike', bo'olilo'ob k'a'abet u beeta'al, yéetel tuláakal le ba'axo'ob ku péektsilta'al uti'al u beta'al.

Le je'ela', ikil u saaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj je'ex ku jets'ik u A'almaj T'aanil k-noj Lu'um yéetel le ba'axo'ob ku jets'ik xan u a'almaj t'aanil hidrocarburos; Industria Eléctrica; Ingresos sobre Hidrocarburos; ti' le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob le je'elo'oba', ti' u noj mola'ayil Agencia Nacional de Seguridad Industrial y de Protección al Medio Ambiente del Sector Hidrocarburos; de Petróleos Mexicanos yéetel ti' u Noj mola'ayil electricidad ti' k-noj lu'um, tu yo'olal le meyajta'.

Wak Jaats

Tí' u xak'alta'al bix u sáaskunta'al meyaj

Jaats Ts'íib (Art 84). Le jeejeláas jets' t'aanilo'ob ku ts'aabal ojéeltbil tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé', unaj u jets'iko'ob ba'axo'ob k'a'abet u beeta'al, u tsoolil tí'al u ma'alobkinsa'al le meyajó', u k'iinilo'ob yéetel u súutukilo'ob ku ts'aabal tí' le jala'achó'obo' utí'al u ts'o'oksiko'ob. Yan u ts'aabal u bo'ol si'ipil tí' le jala'achó'obo' le ken ila'ak ma' tu chíimpol'ta'al le ba'axo'ob jets'a'ano'ob tí'al ka beeta'ak.

Jaats Ts'íib (Art 85). Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé', yan u kanáantiko'ob ka ts'aabak ojéeltbil tu beel tumen jala'achó'obe', le ba'axo'ob ku jets'ik u jaats ts'íibil 70 tak 83 tí' le a'almaj t'aana' yéetel u jets' t'aanilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art 86). Le jeejeláas ba'axo'ob tí'al u kanáantal meyaj ku ya'alik le jaatsila', yan u xak'alta'alo'ob tí' u chíikulil virtual. Le je'ela' u ye'esajil tí' le xaak'alil kun beetbil tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, tí' u chíikulil internet tí' le jala'achó'ob unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil u meyajó'ob wáaj tí' Plataforma Nacional, le je'ela' ku yéeya'al je'e makalmáake' wáaj chen jayp'éeli' yéetel ichil wáaj ba'ax súutukil.

Jaats Ts'íib (Art 87). Le u xak'alta'al le meyajó' ku kaxtik u yila'al wáaj ts'aab ojéeltbil tu beel le ba'ax unaj u chíikbesa'al, ikil u chíimpol'ta'al le ba'axo'ob ku je'ets'el tu jaats ts'íibilo'ob 70 tak 83 tí' le a'almaj t'aana', je'ex unaj u beeta'al tumen jala'achilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art 88). Le xaak'alil kun beetbil tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, ichil le ba'ax unaj u beetiko'obe', yan u yantal ba'al u yil yéetel le je'ela':

I. U yila'al wáaj chúuka'an tuláakal le meyaj ku ts'aabal ojéeltbil yéetel túumbekunsa'an ichil le súutukilo'ob unaj u beeta'al.

II. U ts'aabal ojéeltbil jump'éel ju'unil tu'ux ku chíikbesa'al wáaj le jala'ach

táan u ts'a'ik ojéeltbil u meyajé' je'ex ku jets'ik le a'almaj t'aano', wáaj yan ba'axo'ob ti' le a'almaj t'aan ma' táan u chiimpol'ta'ali', wáaj beyo' yan u ts'aabal u yojéelt ti' jump'éel chiikulil ti'al u yuskinsa'al wáaj u ts'aabal ojéeltbil tumen le jala'acho le ba'axo'ob ila'ab ma' no'ojan yaniko'obi', le je'ela' k'aabet u beetik ichil 20 k'iinilo'ob yéetel ma' u máan ti' le je'ela';

III. Le jala'achilo' unaj u ts'a'ik u yojéelt ti' le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyajé', wáaj ts'o'ok u meyajtik le ba'axo'ob a'alab ti' ka u beetej, yéetel;

IV. Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé' yan u kanáantiko'ob u beeta'al le ba'ax ku jets'ko'ob, tu ts'ook le k'iinilo'ob ti'al u beeta'al le je'ela' yéetel wáaj ku yila'al ts'o'oksa'ab le meyaj tu beele', yan u ts'aabal ojéeltbil ti' jump'éel jets't'aanil tu'ux ku ts'o'oksa'al le meyajó'

Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé', je'el u béeytal u k'áatko'ob u tsol t'aanil meyaj ti' le jeejeláas jala'achilo'ob ku ka'abetchajal ti'al u xak'alta'al yéetel u yila'al wáaj tu ts'aj ojéeltbil u meyaj tu beel.

Le ken ila'ak tumen le mola'ayil ku kanáantik ka sáaskunta'ak meyaj, yan ba'ax ma' beeta'ak wáaj ma' ts'o'oksa'ab ti' le a'alab ka u beeto', yan u tu'uxta'al ti' u kúuchil u sáaskunta'al meyaj ti' le mola'ayo' ka u ts'aj u yojéelt ti' u jo'olpóopil le máax unaj u beetik le meyajó', uti'al u ts'o'oksik le ba'axo'ob a'alab ti' k'aabet u meyajtik yéetel u chúukbesik le je'ela' ichil 5 k'iinob, yéetel ma' u máan ti' le je'el'oba' u ti'al u beetik.

Wáaj ku yila'al tumen le mola'ayil ku kanáantik ka sáaskunta'ak meyaj layli' ma' ts'o'oksa'ab wáaj ma' chúukbesa'ab le meyaj a'alab ka beeta'ak ichil le 5 k'iinilo'ob yan ti'al u ts'o'oksal le je'ela', yan u ts'aabal u yojéelt ti' u Noj Múuch'kabil Jo'olpóopilo'ob wáaj Pleno, ti'al u ts'aabal le bo'ol si'ipil ku jets'ik le a'almaj t'aano'.

Uk Jaatsil

Ti' u takpoolil yo'olal ma' u saaskunta'al meyaj

Jaats Ts'íib (Art 89). Je'e máaxak kajnáale' ku páajtal u takpooltik tu táan le mola'ayil ku kanántik u saaskunta'al meyajé', tu yo'olal ma' ts'aab ojéeltbil u meyaj jala'acho'ob je'ex jets'a'an ti' u jaats ts'íibilo'ob 70 tak 83 ti' le a'almaj t'aana', yéetel le jets' t'aanilo'ob yan u yil yéetel u meyaj.

Jaats Ts'íib (Art 90). Le takpoolo' ku meyajta'al yéetel le jaatsilo'ob meyajá':

I. U beeta'al le takpoolo' tu táan le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob ka saaskunta'ak meyaj ti' le xoot lu'umo';

II. U k'áata'al tumen le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u saaskunta'al meyaj u tsol t'aanil meyaj ti' le jala'ach ta'ak u poolo';

III. Le jest' t'aan kun tso'oksik le takpoolo', yéetel ;

IV. U yila'al ka chíimpoolta'ak tumen jala'ach le je'ets'aan tu ts'o'oksaj le taakpoolo'.

Jaats ts'íib (Art 91). Le takpool ku beeta'al yo'olal ma' tu saaskunta'al u meyaj jala'ache', unaj u yantal ti', le ba'alo'ob je'ela':

I. U k'aaba' le jala'ach ku ta'akal u pool.

II. U ts'íibil tu'ux ku tso'olol jach tu beel ba'ax o'olal ku beeta'al le takpoolo';

III. Le máax beetik le takpoolo' ku páajtal u túuxtik jeejeláas e'esajilo'ob ku yilik je'el u meyaj ti'al u ye'esik tu beel le ba'ax ku ya'aliko';

IV. Wáaj le takpool ku k'u'ubul ti' jump'éeel ts'íibil ju'une', le máax beetiko' unaj u ts'íibtik u xookil yéetel u beejil tu'ux kajakbal ti' yan ichil u peetil u meyaj le mola'ay tu'ux ku ts'a'ik le takpoolo', wáaj u chiikulil korreo ele-ktróniko ti'al u túuxta'al ti', k'uben t'aano'ob yo'olal le takpool ku ts'a'iko'.

Wáaj le takpool ku beeta'al ti' u chiikulo'ob elektroniko'obe', ku na'atpajal je'el xan u páajtal u túuxta'al ti', k'uben t'aano'ob xan ti' le chiikulilila'. Wáaj ma' tu chiikbesik u chiikulil u korreo elektróniko'e', wáaj tu'ux kajakbal, wáaj le u yotoch ku jets'ik ti'al u túuxta'al k'uben t'aano'obe' mina'an ichil u péetil meyaj le jala'achilo', tak le k'a'abet u ku'ubul jach ti le ti'e', tuláakal le je'elo'oba' yan u ts'aabal ojéeltbil tu kúuchil u ts'aabal ojéeltbil meyaj le mola'ayilo', wáa estrados ti' le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob ka sáaskunta'ak meyaj noj lu'um wáaj ti' le xoot lu'umilo'ob tu'ux ku meyajta'al, wáaj ti' Distrito Federal, yéetel.

V. U k'aaba' le máax beetik le takpoolo', yéetel u láak' ba'alo'ob wáaj yan, le je'elo'oba' chen ku ch'a'abal ti'al u tsoolil meyaj. Le ba'alo'ob je'ela' ku k'u'ubul yéetel u éejenil le kajnáalo'. Ti'al le meyajá', mix juntéen kun xu'ulsa'al le meyajó' chen tumen mina'an u k'aaba' wáaj u láak ba'ax yan u yil yéetel.

Jaats Ts'íib (Art 92). Le takpoolo' je'el u páajtal u beeta'al ti' le je'elo'oba':

I. Ti' u chiikulil elektróniko:

- a) Ti' u nu'ukulil meyaj Plataforma Nacional, wáaj;
- b) Ti' korreo elektróniko, le je'ela' ku túuxta'al ti' u chiikulil direksión elektrónika jets'a'an ti'al u beeta'al.

II. Yéetel jump'éeel ts'íibil ju'un, le je'ela' ku k'u'ubul tu Kúuchil u Sáaskunta'al meyaj ti' le Mola'ayilo'ob ku Kanántiko'ob u Sáaskunta'al Meyaj, ti' le xoot lu'umilo'.

Jaats Ts'íib (Art 93). Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajé', yan u ts'a'iko'ob ti' kajnáalo'obe' u ju'unilo'ob ti'al u beeta'al le takpoolo', uti'al ka meyajta'ak wáaj ku k'a'abetchajal ti'ob. Beeyxan, je'el xan u páajtal u ts'íibtiko'ob je'e bix u tuukultiko'ob, wáaj bey u k'aate', je'ex ku jets'ik le a'almaj t'aana'.

Jaats Ts'íib (Art 94). Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajé', ichil u meyajó'obe', yan u jets'iko'ob wáaj yan u k'a'amal le takpoolilo', ichil le óoxp'éeel k'iinilo'ob ken u k'amo'ob le ts'íibilo'.

Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajé', ichil le ba'axo'ob unaj u beetiko'obe', k'a'abet u ts'a'iko'ob ka u yojéelt ti' le jala'ach takpoolta'ano', le takpool beta'an yo'olal u meyaj, le je'ela' ichil le óoxp'éeel k'iinilo'ob ken u k'amo'ob le takpoolo'.

Jaats Ts'íib (Art 95) Le jala'achilo' unaj u túuxtik ti' le mola'ayil ku ka náantik u sáaskunta'al meyajé', u tsol t'aanil tu'ux ku ye'esik u meyaj uti'al u núukik le takpoolo', le je'ela' ichil le óoxp'éel k'iino'ob ken ts'aabak u yojéeltej.

Le mola'ayil ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajé', ichil le ba'axo'ob unaj u beetiko'obe', ku páajtal u xak'altiko'ob u chiikulilo'ob virtual kun k'a'abetchajal, beeyxan u k'áatko'ob uláak' u tsol t'aanilo'ob meyaj ti' le jala'achilo'ob wáaj ku k'a'abetchajal, ti'al u xak'alta'al le jeejeláas ba'alo'ob kun ka'abetchajal ti'al u ts'o'oksa'al le takpoolo'.

Yo'olal le uláak' tsol t'aanilo'ob meyaj kun k'áatbilo', le jala'achilo' unaj u núukik le je'elo'oba' ichil le óoxp'éel k'iinilo'ob ken ts'aabak u yojéeltej.

Jaats Ts'íib (Art. 96). Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajé', ichil le jeejeláas ba'alo'ob unaj u beetiko'obe' k'a'abet u ts'o'oksiko'ob le takpoolo', le je'ela' ichil 20 k'iinilo'ob ken ts'o'ok u súutukil ti'al k'u'ubul u tsol t'aanil meyaj le jala'achilo', wáaj u láak' tsol t'aanilo'ob kun k'áatbil ti' jala'ach yo'olal le takpoolo'.

Le jets' t'aan kun ts'o'oksik le takpoolo' unaj u chiimpoltik a'almaj t'aan yéetel u ya'alik ba'axten beey je'ets'iko', beey xane' jach k'a'abet u ya'alik wáaj lejala'acho' táan u ts'a'ik ojéeltbil u chiikulilo'ob u meyaj unaj u sáaskuntik ti' kajnáalo'ob.

Jaats Ts'íibil (Art 97). Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyaj ichil le ba'axo'ob unaj u beetiko'obe', k'a'abet u ts'a'iko'ob ojéeltbil ti' le máax beetik le takpoolo' yéetel ti' le jala'achilo' le jets' t'aanil beeta'abo', ichil u yóoxp'éel k'iinilo'ob ken beeta'ak.

U jets' t'aanilo'ob le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajé', le ku jets'lo'ob ichil ba'ax ku ya'alik le jaats ts'íibila', ma' tu k'e'exelo'ob mix tun béeytal u ba'atelta'alo'ob tumen le jala'achilo'ob. Le kajnáal tu ts'aj le takpoolo' je'el u páajtal u ya'alik ka jeel xak'alta'ak ichil u p'is óolil amparo yo'olal le meyajó', je'e bix jets'a'an tumen le a'almaj t'aanilo'

Le jala'achilo' unaj u beetik le ba'ax ku je'ets'el ti'al u meyajtik ichil 15 k'iinilo'ob ken ts'aabak u yojéelt le je'ela'.

Jaats Ts'íib (Art 98). Le ken ts'o'okok u máan le k'iinilo'ob jets'a'an ti le jaats ts'íibil ts'o'ok u máana', le jala'achilo' unaj u ts'a'ik u yojéelt le mola'ayil ku kanántik u sáaskunta'al meyajé' ts'o'ok u beetik le meyaj k'áata'ab ti' ka u beetej.

Le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajé', yan u yiliko'ob wáaj ts'o'oksa'ab tu beel le ba'ax tu jets'o'obe', wáaj beyo' yan u ts'a'iko'ob ojéelt-

 bil jump'éeel u mok't'aanil tu'ux ku ya'alal ts'o'ok u beeta'al le ba'ax k'áata'abo', yéetel ku k'áata'al ka k'a'alak u nu'ukulil meyaj le takpoolo'.

Le ken ila'ak tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob ka sáaskunta'ak meyaj ti' le xoot lu'umilo'obo' wáaj ti' Distrito Federale', le jala'achilo'ob ma' tu beeto'ob tuláakal wáaj chen jayp'éeel ba'axo'ob ti' le k'áata'ab ka u beeto', yan u ya'alal ti' u kúuchil u sáaskunta'al meyaj ti' le jala'achilo', ka u ts'aj u yojéelt ti' u jo'olpóopil le máax unaj u núukik wáaj u meyajtik le ba'ax kun k'áatbilo', uti'al ka ts'o'oksa'ak ichil 5 k'iino'ob, le je'eloba' ma' unaj u máan uláak' k'iini'.

Jaats Ts'íib (Art 99). Wáaj le noj mola'ayil yéetel u láak' mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj ku yiliko'ob, leyli' ma' tu núuka'al tuláakal wáaj jun jaats ti' le meyajó', ichil 5 k'iinilo'ob ku xo'okol le ken ts'aabak ojéeltbil ti' le máax jo'olintik le meyjulil unaj u beetik le meyajó', yan u beeta'al u ju'unil tu'ux ku ya'alal le jela', yéetel yan u ya'alal ti' u noj múuch'kabil jo'olpóopilo'ob wáaj Pleno'e' ma' beeta'ab le ba'ax k'áata'abo', le je'ela' ti'al u ts'a'iko'ob u tsool t'aanilo'ob wáaj u bo'ol si'ipilo'ob ku k'a'abetchajal yéetel unaj u ts'aabal.

Yáax Jaats

Ti' le ba'axo'ob ku meyajta'al uti'al u ta'akal wáaj u ts'aabal ojéeltbil u chiikulilo'ob meyaj

Jaats Ts'íib (Art 100). U ja'ats'al chiikulilo'ob meyajé', leti'e' ken je'ets'ek tumen le ja'alachilo' wáaj le jeejeláas chiikulilo'ob meyajé' unaj u ta'akalo'ob wáaj ma' u ye'esalo'ob, je'ex ku jets'ik le ba'ax ku ya'alik le jo'ol ts'íibila'.

Le jets' t'aanilo'ob ti'al u kanáanta'al wáaj u ta'akal chiikulilo'ob meyajé' unaj u meyajta'alo'ob je'ex jets'a'an ti' u chuun t'aanilo'ob le a'almaj t'aanila', mix bik'iin je'el u je'ets'el u láak' ba'ax wáaj yaanal ba'ax ti' le ku ya'aliko'.

Le máaxo'ob jo'olintik u kúuchilo'ob meyaj ti' le jala'achilo'obo', le ti'ob kun jatsiko'ob meyaj je'ex jets'a'an ti' le a'almaj t'aana', u a'almaj t'aanil k-noj lu'um yéetel u a'almaj t'aanil xoot lu'umo'ob.

Jaats Ts'íib (Art 101). Le jeejeláas chiikulilo'ob meyaj jatsa'ano'ob ti'al ma' u ye'esalo'obe', je'el u páajtal u ye'esalo'ob le ken:

I. U xu'ulul le ba'ax o'olal jets'a'an ti'al ma' u ye'esa'al;

II. U láaj máan le kíino'ob jets'a'an uti'al u ta'akal wáaj ma' u ye'esa'al;

III. U yantal u jets' t'aanil juntúul jala'ach yan ti' u páajtalil uti'al u beetike', tu'ux ku je'ets'el yan ba'ax ku béeykuntik u xu'ulul u ta'akal wáaj u ja'atsal jump'éel chiikulil meyaj; wáaj;

IV. U múuch'kabil u sáaskunta'al meyaj wáaj u komite'il ku yilik unaj u xu'ulul u ja'atsal le chiikulil meyajó', je'ex ku ya'alik le jo'ol ts'íibila'.

Le chiikulil meyaj ku ya'alal jats'a'an wáaj ta'aka'an, je'ex ku jets'ik u jaats ts'íibil 113 ti' le a'almaj t'aanila', je'el u ta'akal tak yo'olal 5 ja'abo'ob, le jats k'iinila' ku káajal u xo'okol ti' u k'iinil u ja'ats'al le ju'un wáaj meyajilo'.

Chen wáaj ba'ax sútukile', le jala'achó'obo', yéetel u yáantajil u múuch'kabil sáaskunta'al meyaj wáaj u komite'il, je'el u páajtal u chowakinsiko'ob u jaats k'iinil u ta'aka'al le chiikulil meyajó' tak u láak' 5 ja'abo'ob, chen ba'ale'

 k'áabet u tsoliko'ob tu beel ba'ax o'olal layli' unaj u ta'akal, le je'ela' yéetel jump'eel e'esajil uti'al u yila'al ba'ax k'asil ku taasik le u ts'aabal ojéeltbil le nu'ukulilo'.

Uti'al le ba'axo'ob jets'a'an tu jaatsil II, wáaj tu yo'olal u ts'aabal ojéeltbil nu'ukulilo'ob meyaj je'el u k'askunsik wáaj u xu'ulsik u meyaj jump'eel kúuchil ti'al u ts'aabal áantajilo'ob wáaj meyajilo'ob jala'ache', wáaj jump'eel ti' le jets'a'ano'ob tu jaatsil IV ti' u jaats ts'iibil 113 ti' le a'almaj t'aanila', yéetel wáaj le jala'achilo' ku tuukultik k'áabet u ka'a ts'aabal u láak' k'iinilo'ob ti'al u ta'akal u nu'ukulilo'ob meyajje'; u múuch'kabil u sáaskunta'al meyaj wáaj u komite'ile' k'áabet u k'áatik ti' le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj, uti'al le je'elo' k'áabet u ye'esik tu'ux jets'a'an ichil a'almaj t'aan le ba'ax ku k'áatiko' yéetel u tsolik ba'axten jach k'áabet u beeta'al, beeyxan u ts'a'ik u e'esajil ti'al u yila'al ba'ax k'asil ku taasik le u ts'aabal ojéeltbil le nu'ukulilo' yéetel u ya'alik jayp'eel k'iino'ob k'áabet u ta'akal, le je'ela' unaj u beeta'al óoxp'eel wináalo'ob táanil ti' u ts'o'okol le k'iino'ob jest'a'an uti'al u ta'akal le kúuchil meyajjo'.

Jaats Ts'iib (Art 102). Tuláakal u kúuchilo'ob meyaj ti' u mola'ayil jala'ache' yan u beetko'ob u tsoolil le nu'ukulilo'ob meyaj ku kanáantalo'ob, le je'ela' jujuntúulil ti' u kúuchilo'ob meyaj yéetel ba'ax o'olal ku t'aan le nu'ukulilo'.

Le tsoolilo' unaj u beeta'al ka'atéen ti' jump'eel ja'ab yéetel unaj u ts'aabal ojéeltbil ti' nu'ukulilo'ob meyaj ti'al u xak'alta'al, le je'ela' tu láak' k'iin ken beeta'ak.

Le tsoolila' unaj u ye'esik le kúuchil meyaj tu beetaj le meyajjo', u k'aaba' le ju'unilo', yéetel wáaj táan u ta'akal túulis wáaj chen jun jaats ti' le je'ela', le k'iin u káajal yéetel u ts'o'okbal u ta'akal le meyajja', ba'ax o'olal yéetel jayp'eel k'iino'ob kun ta'akbil le nu'ukulilo', beeyxan u jaatsil le nu'ukulil ku ta'akalo' yéetel wáaj ti' yan ichil u ka'a jaatsil u k'iinilo'ob u ta'akal.

Mixjuntéen kun a'albil yan u ta'akal le tsoolila'.

Jaats Ts'iib 103 (Art 103). Wáaj ma' tu ts'aabal ojéeltbil u meyaj jala'ach, yo'olal le jeejeláas ba'axo'ob ku yila'al uti'al u ja'atsal le nu'ukulilo'ob meyajje', u múuch'kabil u sáaskunta'al meyaj wáaj u komite'ile' unaj u jets'ik, u k'exik wáaj u luk'sik le ba'ax ku je'ets'el.

Uti'al u ye'esal ba'axten k'áabet u ja'atsal u nu'ukulilo'ob meyaj yéetel u ts'aabal u láak' k'iino'ob uti'al u ja'atsale', unaj u je'ets'el tu beel ba'axten yéetel ba'ax o'olal je'ets' tumen le jala'achilo' le ba'ax ku k'áata'alo' kanáanta'an tumen a'almaj t'áan. U láak' ba'axe', le jala'achilo' unaj u ts'a'ik u ye'esajil uti'al u yila'al ba'ax k'asil ku taasik le u ts'aabal ojéeltbil le nu'ukulilo'.

Yo'olal u nu'ukulilo'ob meyaj, k'áabet u ja'atsalo'obe' unaj u je'ets'el yée-

tel u chiikbesa'al jayp'éel k'iino'ob k'a'abeet u kanáantbil le je'ela'.

Jaats Ts'íib (Art 104). Ikil u ts'a'ik u ye'esajil uti'al u yila'al ba'ax k'asil ku taasik le u ts'aabal ojéeltbil le nu'ukulilo', le jala'achilo' unaj u ye'esike':

I. Le u ts'aabal ojéeltbil u nu'ukulil meyajje' jach je'el u taasik talamil, le je'ela' je'el u béeytal u ye'esa'al yéetel u chiikbesa'al tu beel wáaj ku loobiltik kajnáalo'ob yéetel u jets' óolalil k-noj lu'um;

II. Le talamil je'el u taasik u chiikbesa'al le nu'ukulilo', maanal ti' u páajtalil kaajnalo'ob uti'al u ts'aabal o yojéelto'ob, yéetel

III. Le jaatsil kun beetbilo' k'a'abet u chiimpoltik u kaláanta'al wiiniko'ob, yéetel ku chiikbesik le chiikulil ma' tu sen loobiltik páajtalilo'ob ikil u kanáanta'al ma' u taasik k'aasil.

Jaats Ts'íibil (Art 105). Jala'achilo'obe' unaj u meyajtiko'ob chen wáaj jach kun k'a'abetchajal, le jets' t'aanilo'ob ti'al ma' u ts'aabal ojéeltbil wáaj ba'ax, je'ex ku jets'ik le jo'ol ts'íibila', yéetel yan u ts'a'ik ojéeltbil tu'ux ku taal.

U ye'esal ba'axten ma' ts'aab ti' máax ku k'áatik le nu'ukulil meyajjo', ikil u chiimpolta'al le jeejeláas ba'axo'ob ti'al u ta'akal nu'ukulilo'ob meyajje', u meyaj jala'ach'o'ob.

Jaats Ts'íib (Art 106). Le u ja'atsal nu'ukulilo'ob meyaj uti'al u kanáanta'ale' yan u yúuchul ikil:

I. U k'a'amal k'áatchi'ob yo'olal u meyaj jala'ach'o'ob;

II. U je'ets'el ti' u ju'unil meyaj ku beeta'al tumen le jala'ach yan u páajtalil ti', uti'al u beetik, wáaj

III. U beeta'al nu'ukulilo'ob meyaj tu'ux ku ta'akal wáaj ba'ax ti'al u béeytal u xak'alta'al tumen kajnáalo'obe', ti'al u chiimpolta'al le ba'axo'ob jets'a'an ti' le a'almaj t'aana'.

Jaats Ts'íib (Art 107). Le nu'ukulilo'ob meyaj ku ja'atsal túulis wáaj u ja'ats ti' le je'ela', unaj u ts'aabal u ts'íibil tu'ux ku ya'alik wáaj jats'a'an, u k'iinil ka beeta'abi', tu'ux jets'a'an ti' a'almaj t'aan u beeta'al, yéetel wáaj yane', u jats k'iinil kun xáantal u ta'akal.

Jaats Ts'íib (Art 108). Le jala'achilo'obo' ma' tu béeytal u beetko'ob mok' t'aanilo'ob meyaj ti'al ma' u ts'aabal ojéeltbil nu'ukulilo'ob meyaj, ju'unilo'ob yéetel u láak' ba'alo'ob uti'al u ta'akal. Le u ja'atsal meyajje' ku béeytal u yúuchul

ti' al tuláakal le nu'ukulilo'ob wáaj chen jun jaats le je'ela', je'ex yanil ti' u ju'unil le meyajó' yéetel je'ex ku jets'ik le jo'ol ts'íibilo'ob ti'al u ta'akal nu'ukulilo'ob meyaj ti' le t'aanila'

Mix juntéen ku béeytal u ja'atsal wáaj u ta'akal nu'ukulilo'ob meyaj wáaj ma' beetako'obi'.

Le u ja'atsal u nu'ukulilo'ob meyaj ti'al u kanáanta'ale', yan u yúuchul ikil u xak'alta'al jun jump'éelil le nu'ukulilo', le je'ela' yéetel u ye'esajil uti'al u yila'al ba'ax k'asil ku taasik le u ts'aabal ojéeltbil le nu'ukulilo'.

Jaats Ts'íib (Art 109). Le jets' t'aanilo'ob ku ts'aabal ojéeltbil tumen u chiikulil Sistema Nacional, yo'olal u ja'atsal nu'ukulilo'ob meyaj ku kanáanta'alo', ma' uti'al tuláakal máako'obe', yéetel ti'al u beeta'al nu'ukulilo'ob meyaj tu'ux ku ta'akal ba'alo'ob ka béeyak u xak'alta'a'olob tumen kajnáalo'obe', jach k'a'abet u chiimpoltal tumen jala'achilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art 110). Le ju'uno'ob ku ja'atsalo'obe' unaj u ta'akalo'ob yéetel u kanáantalo'ob, je'ex jets'a'an ti' le a'almaj t'aanilo'ob, wáaj le jets' t'aanilo'ob ku ts'a'ik ojéeltbil Sistema Nacional.

Jaats Ts'íib (Art 111). Le ken anak jump'éel ju'un ta'akan wáaj jatsa'an u xoot ti'e', le jala'achilo'ob, ti'al u núukiko'ob k'áatchi'ob yo'olal u meyajó'obe', unaj u meyajtiko'ob jun jaats le ju'uno' ti'al ka xak'alta'ak tumen je'e máaxake' tu'ux ku ta'akal le ba'axo'ob ma' tu béeytal u ye'esa'al, yo'olal le je'ela' unaj ts'o'olol tu beel yéetel jets' t'aanilo'obe', ba'axten jatsa'an le chiikulilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art 112). Le nu'ukulil meyaj yan ichil le ba'axo'ob unaj u sáaskunta'ale', ma' tu béeytal u ta'akal wáaj ma' u ye'esa'al ti' le nu'ukulil meyajó'ob tu'ux ku ta'akal ba'alo'ob.

Ka'a Jaats

Yo'olal u nu'ukulil meyaj ku ta'akal

Jaats Ts'iib (Art 113). Ichil u nu'ukulilo'ob meyaj ku kanáantalo'obe' je'el u páajtal u ja'atsal ken ts'aabak ojéeltbile', le ken:

I. U taas talamilo'ob ti' u jets' óolalil k-noj lu'um, u jets' óolalil kajnáal'ob wáaj ti' u kanáanta'al k-noj lu'um, yéetel ka e'esakjach k'a'abet u beeta'al yéetel ba'ax u biilal le je'ela'.

II. U talamkuns u múul meyajil k-noj lu'um yéetel u láak' noj lu'umilo'ob;

III. Ts'aabak ojéeltbil ti' u noj lu'umil México ts'o'okili' u ja'atsal tumen u láak' jala'achilo'ob noj lu'umo'ob, chen ma' tu kanántbil le je'eloba' wáaj ikil u ta'akale' ku loobilta'al u páajtalil wiiniko'ob wáaj noj si'ipilo'ob ku taasiko'ob k'aas ti wiinik yóok'ol kaab je'ex ku je'ets'el ichil u jets' t'aanilo'ob noj lu'umilo'ob;

IV. U k'askuns u meyaj le jeejeláas chíikulilo'ob ti'al u meyajta'al taak'in, u majanta'al yéetel u kanáanta'al taak'in ti' k-noj Lu'um; je'el u loobiltik u meyaj le kúuchilo'ob u meyajta'al taak'in, u talamkunsik u meyaj'ob yéetel u nojbe'enil k-noj Lu'um, je'el xan u k'exik bix u kanáanta'al yéetel bix u meyajta'al taak'in tumen le u jeejeláas jala'achilo'ob k-noj Lu'um.

V. U taas sajb'e'ensil ti' u kuxtal, u jets' óolal wáaj u tóoj óolal juntúul wiinik.

VI. Ma' u cha'ik u meyajta'al, u xak'alta'al yéetel u p'i'isil u chíimpol'ta'al jets' t'aanilo'ob wáaj ma' u cha'ik u k'a'amal u bo'olilo'ob kaaj;

VII. Ma' u cha'ik u kanáanta'al yéetel u ts'o'oksa'al sipilo'ob;

VIII. U ye'es u tuukulilo'ob, tsol t'aanilo'ob wáaj u láak ba'alo'ob yo'olal u je'ets'el a'almaj t'aan ti' u meyjulilo'ob jala'ach, le je'ela' ikil ma' je'ets'ek bix kun ts'o'oksbil, le je'ela' unaj u beeta'al tu beel yéetel le ba'axo'ob kun ka'abetchajal, k'aabet xan u ts'ibta'al;

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB

IX. U táakbesubaj u ti'al ma' u cha'ik u je'ets'el u bo'ol si'ipíl u meyjulilo'ob jala'ache', le je'ela' chen ikil ma' ts'o'oksak le xaak'alil meyaj ku beeta'alo';
X. U loobilt u páajtalil u meyajta'al tu beel jump'éel p'iis óol;

XI. U loobilt le u meyajta'al u ju'unilo'ob takpoolo'ob, wáaj xaak'alilo'ob meyaj ku beeta'al ichil p'is óolilo'ob, le je'elo'oba' ikil ma' k'alak u meya-talobi'.

XII. Anak ichil le xaak'alilo'ob ku beeta'al yo'olal si'ipilo'ob jets'a'ano'ob ichil a'almaj t'aan, yéetel ku meyajta'al tumen Ministerio públiko, yéetel.

XIII. Je'ets'ek tumen a'almaj t'aanilo'ob k'aabet u ja'atsalo'ob, le je'elo'oba' k'a'abet u chiimpoltiko'ob u jets' t'aanilo'ob, u chuunilo'ob u meyaj yéetel tuláakal ba'axo'ob ku ya'alik le a'almaj t'aana' ma' u ya'aliko'ob yaanal ba'alo'ob tu yo'olal, beeyxan le ku chiikbesa'alo'ob ti' u mok' t'aanilo'ob meyaj ichil noj lu'umilo'ob.

Jaast Ts'íib (Art 114) Le jeejeláas chiikulilo'ob ti'al ma' u ye'esal wáaj u ta'akal nu'ukulilo'ob meyajé', yan u chiikbesa'alo'ob tu beel yéetel u e'esajil uti'al u yila'al ba'ax k'asil ku taasik le u ts'aabal ojéeltbil le nu'ukulilo', je'ex ku ya'alik le jo'ol ts'íibila'

Jaats Ts'íib (Art 115). Ma' tu béeytal u je'ets'el u ta'akal nu'ukulil meyaj wáaj:

I. Yan ba'al u yil yéetel loobilo'ob ti' u páajtalil wiiniko'ob wáaj noj siipilo'ob ku taasiko'ob k'asil ti' wiiniko'ob yóok'ol kab, wáaj.

II. Nu'ukulilo'ob meyaj yan ba'al u yil yéetel u si'ipilo'ob jala'ach tumen ma' tu meyajta'al tu beel u taak'in kaaj, je'ex ku jets'ik a'almaj t'aan.
Óox Jaats.

Óox Jaats

Ti' le chíikulilo'ob meyaj ma' unaj u ye'esali'

Jaats ts'íib (Art 116). Ku ya'alal chíikulilo'ob meyaj ma' unaj u ye'esale', le ba'alob yan ba'al u yil yéetel jun túul máak k'ajoolta'an wáaj je'el u beeytal u k'ajolata'ale'.

Le ba'alo'ob ma' tu ye'esalo'obe' mina'an u sútukil ti'al u xu'ulul u kanáantalo'ob, yéetel chen ku páajtal u xak'alta'alo'ob tumen le máax ti'alintik le je'ela', le máaxo'ob ku t'aano'ob tu k'aaba'o', yéetel le jala'achilo'ob yan ti'ob u páajtalil u meyajtiko'ob.

Ku je'ets'el bey ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob ma' tu béeytal u ye'esale: ba'alob ta'akan tumen u chíikulilo'ob u kanáanta'al taak'in, le máax kanántik taak'in, le yan u yil yéetel u meyajil industria, le u bo'otal t'aakin ti' jala'ach tumen kaajnáalo'ob wáaj fiscal, le u máanal wáaj u ko'onol balo'ob yan u yil yéetel taak'ino'ob wáaj bursátil, u bisa'al ju'uno'ob wáaj postal, tuláakal le je'eloba' chen wáaj jo'olintano'ob tumen wáaj máax káajnalil, jump'éeel noj luúm, Much'kabilo'ob ti' noj lumo'ob, wáaj chen kaajnáalo'ob, yéetel jala'achilo'ob wáaj ma' u taak'in kaaj ku meyajtiko'obi'.

Beeyxan ma' tu ye'espajal le ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob ku k'u'ubul tumen kajnáalo'ob ti' jeejeláas jala'achilo'ob, le je'ela' wáaj bey ku jets'ik a'almaj t'aano'ob, ichil le ba'ax ku ya'alik u jets' t'aanilo'ob yéetel mok' t'aanilo'ob noj lu'umo'ob.

Jaats Ts'íib (Art 117). Le jala'achilo'ob ku meyajtiko'ob taak'in wáaj áantajilo'ob, ku kanántiko'ob u meyajta'al ti' jeejeláas meyajilo'ob tu'ux yan ba'al u yil u taak'in kaaje', wáaj ku k'amiko'ob u taak'in kaaj ti fideicomiso'e', ma' tu béeytal u ta'akiko'ob u nu'ukulilo'ob le meyajjo', k'aajoolta'an je'ex sekreto bankario wáaj fidusario beeyxan k'a'abet u chiimpol'ta'al le uláak' ba'axo'ob jets'a'an ti'al u ta'akal nu'ukulilo'ob meyaj ku jets'ik le a'almaj t'aanila'.

Jaats Ts'íib (Art 118). Le jala'achilo'ob ku meyajjo'ob yéetel u kúuchilo'ob u kanáanta'al taak'in wáaj ku meyajjo'ob bey u kúuchilo'ob u kanáanta'al taak'in,

ti' le súutukilo'ob tu'ux ku meyajta'al u taak'in kaaje', ma' tu béeytal u ta'akiko'ob yo'olal le je'ela', le ba'alo'ob yan u yil yéetel le meyajto' k'ajóolta'an je'ex sekreto bankario, yéetel k'aabet u chiipoltiko'ob le ba'axo'ob jets'a'an ti'al u ta'akal nu'ukulilo'ob meyaj ku jets'ik le a'almaj t'aanila'.

Jaats Ts'iib (Art 119). Le jala'achilo'ob ku bo'otiko'ob taak'in ti' u mola'ayilo'ob taak'in ti' jala'achile' wáaj ku meyajto'ob beey mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob ka bo'otak taakiin ti jala'ache', ma' tu béeytal u ta'akiko'ob le nu'ukulilo'ob meyaj yo'olal bix u meyajta'al u taak'in kaaj, bey u chiikulil ti'al ma' u ye'esa'al le meyajta'.

Jaats Ts'iib (Art 120). Le jala'achilo'ob' ti'al ka béeyak u ts'a'iko'ob ojéeltbil ba'alo'ob ma' unaj u ye'esalo'obe', unaj u k'áatko'ob u páajtalil le je'ela' ti' le máaxo'ob ti'alintiko'ob le chiikulilo'obo'.

Ma' tun k'áatbil u éejenil le máax ti'alintik le ba'axo'ob ku kanáanta'al le ken:

I. Ila'ak le nu'ukulilo'oba, ti' yan ichil tsoolilo'ob wáaj chiikulilo'ob meyaj ti'al u xak'alta'alo'ob tumen je'e máaxake';

II. Je'ets'ek u ts'aabal ojéeltbil ti' kaaj, je'ex jets'a'an tumen a'almaj t'aan.

III. U yantal u jets' t'aanil u jala'achil u kanáanta'al jets' óolal wáaj judicial;

IV. Kanáanta'ak u jets' óolalil k-noj Lu'um yéetel u toj óolal kaaje', wáaj uti'al u chiimpol'ta'al u páajtalilo'ob máako'obe', kun ka'abetchajal u ts'aabal ojéeltbil, wáaj

V. U máasa'al ichil jala'achilo'ob, ichil le je'elo'oba' yéetel jala'achilo'ob ti' noj lu'umilo'ob, je'ex jets'a'an ichil mok't'aanilo'ob wáaj jets' t'aanilo'ob meyaj ichilo'ob, le ken ch'a'abak le nu'ukulilo'oba' chen ti'al u meyaj le jala'achilo'ob ichil le ba'axo'ob unaj u beetiko'ob.

Uti'al u meyajta'al le ba'axo'ob ku jets'ik u xookil IV ti' le jaats ts'iibila', le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyajje' unaj u p'isik wáaj jach k'a'abet yéetel ku taasik ma'alobil ti' kaajnáalo'ob. Beeyxan k'a'abet u jach xak'alta'al ba'ax yan u yil le ba'alo'ob kun ts'aabil ojéeltbil yéetel u ma'alobil ku taasik ti' káajnalob, beeyxan buka'aj u keetelil ichil u ts'aabal ojéeltbil le ba'alobo' yéetel u ma'alobil ken u taas ti kaajnáalo'ob.

Yáax Jaats

Tí' bix u béeytal u k'áatchi'ta'al u meyajjala'acho'ob

Jaats Ts'íib (Art 121). Le u kúuchilo'ob tí'al u sáaskunta'al u meyajjala'achilo'obe', unaj u béeykuntiko'ob u páajtalilo'ob yéetel u meyajjilo'ob tí'al u béeytal u je'ets'el u páajtalil u yojéelta'al bix u meyajjala'ach tumen kajnáalo'ob, le je'ela' yéetel k'áatchi'ob yo'olal u meyajjala'ach, tí' le je'ela' unaj u yáantiko'ob le máax beetik le k'áatchi'o', je'ex jets'a'an tí' le jo'ol t'aanila'.

Jaats Ts'íib (Art 122). Je'e máaxak kajnáal tu juun wáaj yéetel juntúul wáaj máax ku t'aan tu k'aaba'e', je'el u béeytal u k'áatchi'tik u meyajjala'ach tu kúuchil u sáaskunta'al meyaj le jala'acho', yéetel tu chiikuilil Plataforma Nacional, tí' le kúuchilo'ob yan tí'al le meyajjo', tí' u chiikuilil korreo eletrónico, korreo postal, mensajería, telégrafo, chen yéetel t'aane' wáaj yéetel u láak' chiikuilil jets'a'an tí'al le meyajjo' tumen Sistema Nacional.

Jaats Ts'íib (Art 123). Tí' le k'áatchi'ob yo'olal u meyajjala'ach ku beeta'al tí' u chiikuilil Plataforma Nacional, yan u ts'aabal jump'éeel u xookil meyaj wáaj folio, le je'ela' tí'al ka béeyak u yila'al bix u bin u meyajta'al yéetel wáaj ku ka'abetchajal u láak' ba'ax. Tí' le u láak' bix u béeytal u beeta'al le k'áatchi'o', le kúuchil tu'ux ku sáaskunta'al u meyaj le jala'acho'obo' yan u k'amik le k'áatchi'o' yéetel u ts'íibtik tí' u chiikuilil Plataforma Nacional, beeyxan k'a'abet u túuxtik u ju'unil tu'ux ku k'a'amal le k'aatchi'o', tí' le máax beetiko', ichil le je'ela' unaj u chiikbesik le k'iin beeta'abo', u xookil wáaj u folio'il yéetel u k'iinilo'ob uti'al u núuka'alo'.

Jaats Ts'íib (Art 124). Uti'al u beeta'al jump'éeel k'áat chi'e', ma' unaj u k'áata'al u láak' ba'alo'ob tí' le je'elo'oba':

- I. U k'aaba' le máax beetik le k'áat chi'o' wáaj le máax ku t'aan tu k'aaba';
- II. Tu'ux kajakbal wáaj u chiikuilil tí'al u k'amik k'uben t'aano'ob yo'olal le k'áat chi'o';
- III. U tsoolil le ba'ax ku k'áata'alo';

IV. U láak' ba'ax je'el u yáantaj uti'al u xaxta'al le ba'ax ku k'áatchi'ta'alo', yéetel;

V. U jeejeláas bix u k'áat ka k'u'ubuk le ba'ax ku k'áat chi'tiko', le je'ela' je'el u béeytal chen ti' t'aan le ken k'a'abetchajak uti'al u tso'olol ti' wáaj ba'ax, u bin le ti' u xak'alt ti' le kúuchilo', u k'u'ubul u yoochelo'ob wáaj u yoochel sertifikado, wáaj u láak' ba'ax ti'al u ts'aabal u yojéeltej je'ex chiikulilo'ob elektróniko'ob.

Wáa ku k'a'abetchajal, le máax beetik le k'áatchi'o', yan u jets'ik u chiikulil wáaj ichil ba'ax máasewal t'aan u k'áat ka k'u'ubuk le ba'ax ku k'áatiko', je'ex jets'a'an ti' le a'almaj t'aana'.

Le nu'ukulilo'ob meyaj ku je'ets'el tu xookilo'ob I yéetel IV yan u k'u'ubul tumen le máax beetik le k'áatchi'o' chen wáaj u k'áate', yéetel ma' tu béeytal u je'ets'el ma' tun núukbil le k'aatchi'o' chen tumen ma ts'aabi'.

Jaats Ts'íib (Art 125). Le ken beeta'ak le k'áat chi' ti' u chiikulilo'ob elektróniko'ob ti' Plataforma Nacionale', yan u na'atpajal táan u yóotik ka túuxta'ab le núukajo' ti' le chiikulilo', chen wáaj ku jets'ik u láak' chiikulil ti'al u k'amike' ma' tun túuxbil ti' le plataformao'.

Yo'olal le k'áat chi'ob ku k'a'amal ti' u láak' chiikulilo'ob, tu'ux le máaxo'ob beetiko'ob, ma' tu ts'a'iko'ob u kúuchil tu'ux kajakbaloo'ob wáaj tu'ux ken u k'amo'ob le núukajo'obo', wáaj ma' béeychaj u ts'aabal ojéeltbile', yan u ts'aabal u yojéeltike' ti' jump'eel kúuchil kun jets'bil u ti'al le je'elo' ichil u kúuchil u sáaskunta'al meyaj.

Jaats Ts'íib (Art 126). U súutukil k'iinilo'ob ti'al u ts'aabal ojéeltbil ba'alo'ob yo'olal le meyaj' je'ex ku ya'alik le a'almaj t'aana', yan u káajal u xo'okol, tu láak' k'iin ken beeta'ak.

Ken xo'okok u súutukil kiino'ob ku ya'alik le a'almaj t'aanila', yan u na'atpajal le je'eloba' u k'iinilo'ob meyaj.

Jaats Ts'íib (Art 127). Chen yo'olal wáaj ba'ax yéetel le ken tso'olok tu beel tumen le jala'achil unaj u sáaskuntik meyajé', ti' le súutukilo'ob tu'ux le ba'ax ku k'áata'ale' unaj u xak'alta'al yéetel u xo'okol tu beel tuláakal le chiikulilo'ob meyaj yan ti'e', yéetel ti'al u beeta'al wáaj u k'u'ubul le je'ela' ku máan ti' le ku páajtal u meyajtik le jala'achilo', ti' le súutukil jets'a'an ti'al u núuka'ale', je'el u béeyta'al u ts'aabal le nu'ukulilo'ob ti' le máax beetik le k'áatchi'o', ka u xak'alt le je'elo'oba', chen ma' tu béeytal u xak'alta'al le nu'ukulilo'ob jatsa'ano'ob ti'al u ta'akalo'ob.

Ti' le je'elo'obo' je'el u béeytal u k'u'ubul u yoochel wáaj u yoochel serti fikada, beeyxan u ts'aabal ti' u láak' chíikuilil yan tu kúuchil meyaj le jala'achilo', wáaj le ku ts'a'ik máax beetik le K'áat chi'o'.

Jaats Ts'íib (Art 128). Le ken ila'ak le ba'axo'ob ts'aba'an ti'al u xakta'al le ba'axo'ob ku k'áata'ale', ma' tu chúukbesik, yéetel ma' chúukano'obi' wáaj ma' tu beel yano'obi', le kúuchil ti'al u sáaskunta'al meyaj, je'el u béeytal u k'áatik ti' le máax beetik le k'áatchi'o', chen juntéen, yéetel ichil ma' u máan ti' 5 k'iino'ob, ku xo'okol le k'iin ku beeta'al le k'áat chi'o', uti'al ka béeyak ichil 10 k'iinilo'obe', u ya'alik ba'ax ku binetik wáaj u yutskinsik ba'axo'ob tu k'ubaj beeyxan u núukik jump'éeel wáaj jay p'éeel ti le ba'axo'ob ku k'áata'al ti'o'.

Le K'áatchi'a' yan u xot'ik le súutukil ti'al u núuka'al le K'áatchi' jets'a'an ti' u jaats ts'íibil 132 ti' le a'almaj t'aanila', yéetel yan u jeel káajal u xo'okol u k'iinilo'obe', le ken k'u'ubuk le ba'ax k'áata'ab ti' le kajnáalo'. ti' le je'elo', le jala'achilo' yan u núukik le k'áatchi' beeta'abo' le ken núuka'ak le u láak' ba'ax tu k'áataj ti' le kajnáal ti'al u meyajta'al le k'áatchi'o'.

Yan u xu'ulsa'al le meyaj' ken ila'ak ma' núuka'ab le u láak' ba'axo'ob k'áata'ab ti' le kajnáalo'. Tu yo'olal le ba'axo'ob ku k'áata'al ti' kajnáalo' chen jun jaats ti le k'áatchi'o', wáaj ma' núuka'ab tumen le kajnáalo', yan u k'a'amal le k'áatchi'o' yo'olal le ba'axo'ob ma' k'áata'ab ka sáasilkunta'ak.

Jaats Ts'íib (Art 129). Jala'achilo'obe' unaj u ts'a'iko'ob u páajtalil ti'al ka xak'alta'ak nu'ukulilo'ob meyaj ku yantal ichil u kúuchilo'ob meyaj' wáaj le unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil je'ex jets't'aan ichil u jets' t'aanilo'ob, u meyaj'ob wáaj le ichil u láak ba'axo'ob unaj u beetiko'ob, le je'ela' ti' le chíikuilil ku k'áatik le kajnáalo', ichil le jeejeláas chíikulo'ob ku meyajta'al, wáaj le kúuchil tu'ux yan le je'ela' ku béeykuntik ka xak'alta'ak.

Wáaj le ba'axo'ob ku k'áatchi'ta'al yan u yil yéetel u tsooilil ba'alo'ob ku meyajta'ale', k'abet u yila'al u k'u'ubul ti' chíikulo'ob je'el u beeyta'al u meyajta'alo'ob.

Jaats Ts'íib (Art 130). Le ken k'áata'ak ba'alo'ob tumen kajnáalo'ob, ts'o'ok u ts'aabal ojéeltbil ti' ts'íibil ju'uno'obe', je'ex ts'íibil ju'uno'ob, áanalte'ob, e'esajilo'ob meyaj, chíikulo'ob ti'al u ts'aabal ojéeltbil ba'alo'ob elektroniko'ob, ichil u láak'o'ob, yan u ts'aabal u yojéeltike' ti' le chíikuilil tu yéeyaj ti'al u k'amik núuka'ajo'obe', le kúuchil yéetel bix je'el u páajtal u xak'altik, u yilik yéetel u ch'a'ik le ba'ax tu k'áatajo', le je'ela' ichil ma' u máan ti' 5 k'iino'ob.

Jaats Ts'íib (Art 131). U kúuchilo'ob u sáaskunta'al meyaj, unaj u béeykuntiko'ob u túuxtiko'ob ti' le kúuchilo'ob meyaj yan ichil le mola'ayo', le ba'ax ku k'áata'alo' wáaj yan ba'al u yil yéetelo'ob, ichil u meyaj'ob, le je'ela'

í'al u xak'altiko'ob tu beel u nu'ukulilo'ob meyaj, uti'al u kaxta'al le ba'ax ku k'áata'alo'.

Jaats Ts'íib (Art 132). Le u núuka'al le k'áat chi'o' unaj u ts'aabal ojéeltbil ti' le máax beetiko' u séebanil ku páajtal u beeta'al, yéetel ma' u máan ti' 20 k'iinilo'ob, ku káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéeltbil le k'áat chi'o'.

Chen yo'olal wáaj ba'axe', le k'iinilo'ob ku je'ets'el ti' le xoot ts'íib ts'o'ok u máano', je'el u páajtal u ts'aabal u láak' 10 k'iinilo'ob, le je'ela' chen le ken anak ba'axo'ob jach kun k'a'abetkunsiko'ob yéetel ku tso'olol tu beel ba'axten, le je'elo'oba' unaj xan u éejenta'al tumen u múuch'kabil u Saáskunta'al Meyaj wáaj u comite'il le mola'ayo', yéetel jump'éel jets' t'aan k'a'abet u ts'aabal ojéeltbil ti' le máax beetik le k'áat chi'o', ichil le k'iinilo'ob jets'a'ano'ob uti'al u ts'o'oksa'al.

Jaats Ts'íib (Art 133). Le u ts'aabaj ojéeltbil u meyaj jala'ache' yan u k'u'ubul wáaj u túuxta'al le ba'ax k'áata'abo' je'e bix tu jets'aj le máax beetik le k'áat chi'o'. Ken ila'ak ma' tu béeytal u túuxta'al wáaj u k'u'ubul ti' le chiikuil k'áata'abo', le jala'achilo' yan u ts'a'ík u jeejeláas bix je'el u béeytal u k'u'ubik le ba'ax k'áata'abo'.

Ti le je'elo'oba', unaj u ye'esa'al yéetel u ya'ala'al, ba'axten bey k'a'abet u k'u'ubul le ba'ax k'áata'abo'.

Jaats Ts'íib (Art 134). Le jala'achilo'obo', ichil u mola'ayilo'obe' yan u jets'iko'ob u chuunilo'ob yéetel bix ken u meyajto'ob le jeejeláas k'áatchi'ob yo'olal u ts'aabal ojéeltbil u meyaj.

U meyajta'al ju'uno'ob tu'ux ku ta'akal ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob uti'al ka béeyak u xak'alta'al tumen kajnáalo'obe', wáaj yan u bo'olil u jo'sa'al yéetel u túuxta'ale', yan u meyajta'al tak ken ts'o'okok u beeta'al u bo'olilo'.

Wáaj ma' núuka'ab jump'éel k'áat chi' ichil le k'iinilo'ob unaj u beeta'al, wáaj ku éejenta'al unaj u núuka'ale', u bo'olil yo'olal u jo'sa'al yéetel u túuxta'ale', yan u bo'ota'al tumen le jala'achilo'.

Jaats Ts'íib (Art 135). U kúuchil u saáskunta'al meyajje' yan u p'a'tik le ba'ax ku k'áatchi'ta'alo', táak ichil ma' u máan ti' 60 k'iinilo'ob, ku káajal u xo'okol le ken úuchuk wáaj yane', u bo'olil tumen le máax beetik le k'áat chi'o', le bo'olila' unaj u beetik ichil ma' u máan 30 k'iinilo'ob.

Le ken ts'ookok u man le k'iinilo'oba', jala'achilo'obe' yan u ts'o'oksiko'ob u meyajil le k'áatchi'o', yéetel wáaj k'a'abete', yan u puliko'ob le ju'uno'ob beeta'ab ti'al u k'u'ubul le ba'ax k'áata'abo'.

Jaats Ts'íib (Art 136). Le ken ila'ak tumen u kúuchilo'ob u sáaskunta'a meyaj, ma' tu béeytal u meyajta'al le k'áat chi'ob tumen le jala'achilo'ob, mina'an ichil u meyajilo'obe', ti'al u meyajta'al le k'áat chi' yo'olal u meyaj jala'ache', unaj u ts'aabal ojéeltbil ti' le máax beetik le k'áatchi'obo', le je'ela' ichil óoxp'éel k'iino'ob ken k'a'amak le k'áatchi' yo'olal u meyaj jala'ach, yéetel wáaj ku páajta-le', u ya'alik ti' le máax beetiko', ba'ax ja'alachil je'el u páajtal u yantaj ti' le ba'ax ku k'áatiko'.

Wáaj yan ichil u páajtalil le jala'acho'ob u meyajtiko'ob jun jaats le k'áatchi'o' k'aabet u núukiko'ob yo'ola'al le je'ela'. yo'olal xan le ba'ax ma' tu béeytal u núukiko'ob wáaj mina'an ichil u meyajlo'obe', yan u yúuchul le ba'ax ku ya'alik le xoot ts'íib ts'o'ok u máano'.

Jaats Ts'íib (Art 137). Wáaj ku yila'al tumen le jala'achilo'ob le nu'ukulilo'ob meyaj yéetel u láak' ba'alo'ob yo'olal le meyaja' unaj u kanáanta'al ti'al ma' u ye'esale, káabet u chíimpoltik le jela':

Le kúuchil meyaj ken u ts'aj le núukajo' k'aabet u túuxtik le k'áatchi'o' yéetel jump'éel ts'íib tu'ux ku tsolik yéetel u ts'a'ik ojéeltbil ba'axten ma' unaj u ye'espajal le nu'ukulilo'ob ku k'áata'alo', ti' u múuch'kabil u sáaskunta'al meyaj wáaj u komite, le múuch'kabila' k'aabet u jets'ik:

- a) U je'ets'el u ta'akal le nu'ukulil meyajlo'.
- b) U k'e'exel le u ta'akal le nu'ukulil meyajlo' yéetel u ts'aabal ojéeltbil tuláakal wáaj jun jaats ti' le je'ela', beyxan.
- c) U luk'sa'al le u ta'akal u nu'ukulil meyajlo' yéetel u ts'aabal u páajtalil u xak'alt'a'al le je'ela'.

U múuch'kabil u sáaskunta'al meyajlo' wáaj komite je'el u béeytal u xak'altik le nu'ukulilo'ob meyaj k'áata'ab ka ta'akak tumen le kúuchil meyaj k'áata'ab ka u núuk le k'áatchi'o'.

Le ba'ax ken u jets' u múuch'kabil u sáaskunta'al meyajlo', yan u ts'aabal ojéeltbil ti' le máax beetik le k'áatchi'o', ichil le súutukil jets'a'an tu jaats ts'íibil 132 ti' le a'almaj t'aana'.

Jaats Ts'íib (Art 138). Wáaj mina'an le nu'ukulilo'ob ku k'áata'al ichil u chíikulilo'ob meyaj le jala'acho', le múuch'kabil u sáaskunta'al meyajlo':

- I. Yan u xak'altik le meyajlo' yéetel u jets'ik ka beeta'ak jejeláas ba'alob ka béeyyak u kaxta'al le nu'ukulilo';

II. Yan u meyajtik jump'éel jets' t'aan tu'ux ku ya'alik mina'an le nu'ukulil meyaj ku k'áata'alo'.

III. Yan u k'áatik, waaj ku béeytale', ka meyajta'ak wáaj u ka beeta'ak le nu'ukulilo'ob meyaj, wáaj le je'eloba' k'a'abet u yantal ichil u jeejeláas meyajob, e'esajilob, yéetel u páajtalilob, wáaj ma' tu béeytale' k'a'abet xan u je'ets'el tu beel yéetel u ts'íibta'al ba'axten ma' beeta'ab le meyaj ku k'áata'alo' uti'al u ts'aabal ojéeltbil ti' le kajnáalo' yéetel u láak' ba'axob ku beetik tu'ux ma' je'ets' le ba'ax unaj u beetiko', le je'ela' unaj u ts'aabal ojéeltbil ti' máax k'áatik tumen u kúuchil u sáaskunta'al meyaj, yéetel.

IV. Yan u ts'a'ik ojéeltbil ti' u múuch'kabil kontrol interno wáaj u láak' je'ex le je'elo' ti' le jala'achilo', le je'ela' ti'al u je'ets'el ba'ax kun yúuchul ti' le máaxob ma' tu beeto'ob u meyajob tu bee.

Jaats Ts'íib (Art 139). U Jets' t'aanilo'ob u múuch'kabil u sáaskunta'al meyaj wáaj komite tu'ux ku je'ets'el mina'an le ba'ax ku k'áata'alo', k'a'abet u ye'esik ti' le kajnáalo', tu'ux beeta'ab u xaak'alil je'ex unaje', beeyxan u jets'ik le jeejeláas ba'alo'ob yo'olal u súutukil, bix úuchik yéetel tu'ux beeta'ab le xaak'alil ku ye'esik mina'an le ba'ax ku k'áatiko', beeyxan yan u ya'alal u k'aaba' máax meyajtik le je'ela'.

Jaats Ts'íib (Art 140). Le máako'ob ku meyajob yéetel mola'ayilo'ob wáaj múuchkabilob ku k'amiko'ob wáaj ku meyajtikob u taak'in kaaje', yan u béeykuntikob u ts'a'ikob ojéeltbil meyaj ichil le súutukilob jets'a'ano'ob ti'al le je'elo'.

Ka'a Jaats

Ti' u bo'olil yo'olal u ts'aabal ojéeltbil meyaj

Jaats Ts'iib (Art 141). Yo'olal wáaj ku yantal bo'ol ti'al u ts'aabal ojéeltbil meyajje', le je'elo'oba' yan u bo'ota'al táanil ti' u k'u'ubul le meyajjo' yéetel ma' u máan ti':

- I. U tojol le ba'ax kun k'a'abetchajal ti'al u jo'sa'al u yoochel le nu'ukulilo'ob meyaj ku k'áata'alo';
- II. U tojol u túuxta'al, wáaj.
- III. U bo'olil u sertifikasión wáaj u chiimpolta'al le ju'unilo'ob, le ken meyajta'ak.

U bo'olilo'ob le ba'axo'ob kun k'a'abetchajal yan u je'ets'el ti' u a'almaj t'aanil Ley Federal de Derechos, le je'elo'oba' yan u ts'aabal ojéeltbil ti' u chiikulilo'ob internet ti' le jala'achilo'ob. Ikil u je'ets'el le je'ela', yan u yila'al le bo'olil ku béeykuntik u je'ets'el u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil meyaj, beeyxan yan u je'ets'el u ts'aabal jump'éeel nu'ukulil u kanáanta'al taak'in wáaj cuenta bancaria chen uti'al u yúuchul bo'ol yo'olal le ba'ax ku k'a'abetchajal yo'olal le nu'ukulilo'ob meyaj ku k'áatchi'ta'al.

Ti' le jala'achilo'ob ma' k'a'abet u chiimpoltiko'ob wáaj ma' tu meyajjo'ob yéetel u a'almaj t'aanil Ley Federal de Derechos, yan u jets'iko'ob u bo'olilo'ob, le je'elo'oba' unaj ma' u máano'ob ti' le ku ya'alik le a'almaj t'aanilo'.

Le nu'ukulilo'ob meyaj ku k'áata'alo' unaj u k'u'ubul xma' bo'olil, le je'ela' wáaj ma' tu máan ti' 20 u wáalal.

U kúuchilo'ob u sáaskunta'al meyajje' yan u yantal u páajtalil u jets'iko'ob ma' u beeta'al le bo'ol tumen le máax beetik le k'áatchi'o', le je'ela' wáaj ku yiliko'ob jach mina'an u páajtalil ti'al u bo'otik.

WAXAK JO'OL TS'ÍIB

TI' LE TAKPOOLO'OB
YO'OLAL MA' U
TS'AABAL OJÉELTBIL U
MEYAJ JALA'ACH

Yáax Jaats

Ti' u Taakpoolil revisión tu táan le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj

Jaats Ts'iib (Art 142). Le máax beetik le k'áat chi'o' je'el u béeytal u beetik leti' wáaj le máax ku t'aan tu k'aaba'e', le je'ela' yéetel ts'iib wáaj ti' u chiikulilo'ob elektrónikose', u takpoolil revisión ti'al u xak'alta'al le núukaj k'u'ub ti'o', le je'ela' tu táan le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj wáaj le kúuchil u sáaskunta'al meyaj tu núukaj le k'aatchi'o', le je'ela' ichil 15 k'iinilo'ob ku xo'okol tu láak' k'iin ken k'u'ubuk le núukajo', wáaj le ken ts'o'okok u k'iinilo'ob jets'a'an uti'al u núuka'al.

Wáaj ku beeta'al le takpool tu táan u kúuchil u sáaskunta'al meyaj, le je'ela' unaj u túuxtik le takpoolo' ti' le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj tu'ux unaj u túuxta'al, le je'ela' ma' u máan ti' le u láak' k'iin ken k'a'amak le táakpoolo'.

Jaats Ts'iib (Art 143). U takpoolil revisión ti'al u xak'alta'al bix núuka'ab k'aatchi'obe yan u yúuchul yo'olal:

- I. U ta'akal wáaj ma' u ye'esa'al nu'ukulilo'ob meyaj;
- II. U je'ets'el mina'an le ba'ax ku k'áata'alo';
- III. U je'ets'el ma' u meyaj le jala'ach k'aatchi'ta'abo';
- IV. U k'u'ubul nu'ukulilo'ob meyaj ma' chúukano'obi';
- V. U k'u'ubul nu'ukulilo'ob meyaj mina'an ba'al u yil yéetel le ba'ax ku k'áata'alo';
- VI. Ma' u núuka'al le k'aatchi' ichil le k'iinilo'ob jets'a'ano'ob tumen a'almaaj t'aan k'a'abet u núuka'al;
- VII. U ts'aabal ojéeltbil, u k'u'ubul wáaj u ts'aabal nu'ukulilo'ob meyaj ti' u láak' chiikulil wáaj nu'ukulil jela'an ti' bix k'áata'ab tumen kajnaal ka k'u'ubuk.

VIII. U ts'aabal wáaj u k'u'ubul le nu'ukulil meyaj ti' jump'éel chiikulil ma' tu na'atpajal wáaj talam u xak'alta'al tumen le máax beetik le k'áatchi'o'.

IX. U tojol wáaj u súutukilo'ob ti'al u k'u'ubul le nu'ukulilo'ob;

X. Le ma' u meyajta'al jump'éel k'áatchi' beeta'ab;

XI. Le ma' u cha'abal u bin xak'albil u nu'ukulilo'ob meyaj tu kúuchilil tu'ux ku meyajtalo'ob.

XII. Le ma' u chúukbesa'al, ma' no'ojani', wáaj le ma' u ts'o'lol tu beel tu'ux jets'a'an yéetel ba'ax o'olal ku ts'aabal le núukajo', wáaj .

XIII. Le áantajilo' ti'al jump'éel wáaj ba'ax meyaj.

Le núuka'aj meyaj ku ts'aabal tumen jala'achilo'ob uti'al u chiimpoltiko'ob u jets' t'aanil jump'éel taakpoole', ku beeta'alo'ob yo'olal le ba'alo'ob ku jets'el ti' u xookilo'ob III, VI, VIII, IX, X yéetel XI, je'el u béeytal u ka'a takpoolta'ale' yéetel u takpoolil revisión, tu táan le mola'ayil ku kanántik ka sáaskunta'ak meyaj.

Jaats Ts'iib (Art. 144). U takpoolil revisión k'a'abet u bisik:

I. U k'aaba' le jala'achil k'áatchi'ta'abo'.

II. U k'aaba' le máax beetik le k'áat chi'o', wáaj ti' le máax ku t'aan tu k'aaba', beeyxan le u láak' máax ku takpajal ichil, beyxan le kúuchil wáaj le chiikulil ku jets'ik ti'al u k'amik bisaj t'aano'ob.

III. U xookil meyaj wáaj folio ti' le nu'ukulil tu'ux núuka'ab le k'áat chi'o';

IV. Le k'iin tu'ux ts'aab ojéeltbil le núukajo' ti' le máax tu beetaj le k'áat chi'o', wáaj le k'iin tu yojéeltaj le ba'ax ku takpoltiko', wáaj le kiin ka tu beetaj le k'áat chi'o' wáaj ma' núuka'ab ti';

V. Le ba'ax ku takpoolta'alo';

VI. Le jeejeláas ba'axo'ob yo'olal ma' uts u yila'al le núukajo', yéetel

VII. U yoochel le núukaj meyaj táan u k'áata'al ka xak'alta'ak yéetel wáaj yane', le tu'ux ku ts'aabal ojéeltbil le je'ela', ichil le je'eloba' chen ma' tu yokol ken beeta'ak le takpoolo' tumen ma' núuka'ab le k'áat chi'o'.

Beeyxan, ku béeytal u ts'aabal le jeejeláas e'esajilo'ob wáaj u láak' ba'alo'ob ku tuukulta'al je'el u meyaj uti'al u xak'alta'al tumen le mola'ayil ku ka-

náantik u sáaskunta'al meyaj.

Mix juntéen kun k'a'abetchajal ka ka'a éejentak tumen kaajnáal le takpoolil ts'o'ok u beetiko'.

Jaats Ts'íib (Art 145). Wáaj le ts'íib tu'ux ku beeta'al le takpool mina'an le ba'axo'ob unaj u bisik je'ex ku jets'ik le jaats ts'íib ts'o'ok u máano' yéetel mina'an ti' le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj le ba'axo'ob k'a'abet ti'al u meyajta'ale', yan u káata'al chen juntéen ti' le máax beetik le k'áat chí'o', le je'ela' ti' le chíikuilil tu jets'aj ti'al u ts'aabal u yojéelt ba'alo'ob yo'olal le takpoolila', uti'al u núukik wáaj u chúukbesik ichil ma' u máan ti' 5 k'iinilo'ob, le je'eloba' ku xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéeltbil ti', le ba'ax ku binetiko', yan xan u ya'alal ti' wáaj ma' tu núukaj le ba'ax ku k'áata'al ti'o', ma' tu k'ambil u takpool.

Le u k'áata'al ba'al ti' kajnáale', yan u beetik ma' u xo'okol mix u máan le k'iino'ob ti' le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyaj u ti'al u xak'altiko'ob yéetel u beetko'ob u jest' t'aanil le takpoolo', le o'olale' yan u káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéeltbil ts'o'ok u k'u'ubul le ba'ax ku binetiko'.

Ma' tu béeytal u k'áata'al ka chukbesa'ak jump'éeel takpool chen yo'olal u k'aaba' le máax beetik le takpoolo'.

Jaats Ts'íib (Art 146). Le mola'ayil ku kanántik u sáaskunta'al meyajé', yan u ts'o'oksik u táakpoolil revisión ichil ma' u máan ti' 40 k'iinilo'ob, le je'ela' ku xo'okol ken k'a'amak le takpoolo', je'e bix ku jets'ik u a'alma'j t'aanil, le je'ela' ku páajtal u ts'aabal u láak' k'iin ti'al u ts'o'oksa'al le je'ela' chen juntéen yéetel tak ti' u láak' 20 k'iinilo'ob.

Ichil u meyajta'ale' k'aabet u chúukbesa'al tuláakal ba'alo'ob ku taasik ma'alobil ti' le ma'ax takpoolnajo', ba'ale' k'a'abet u kaláanta'al ma' u k'e'exel le ba'axo'ob ucha'an je'el bix a'alab ichil le takpoolo', k'aabet xan u kanáanta'al ka béeyak u táakbesa'al yéetel ts'íibo'ob wáaj ka u'uyak t'aan, tu'ux ku je'ets'el yéetel ku ya'alal ba'axten ku ts'abal le takpoolo'.

Jaats Ts'íib (Art 147). Ti tuláakal u sútukil le meyajá', u noj jo'olpópilo'obe' wáaj comisionadose', yan u béeytal u xak'altiko'ob le nu'ukulilo'ob meyaj jatsa'an ti'al u ta'akal wáaj u kanáanta'al, le je'ela' ti'al u jets'iko'ob u beelal yéetel bix kun p'áatal. Le u xak'alta'al le nu'ukulilo'ob meyajá' yan u beeta'al je'e bix jets'a'an ichil u a'alma'j t'aanilo'ob le jala'achobo' uti'al u kanáanta'al u núukukilo'ob u meyaj.

Jaats Ts'íib (Art. 148). Le nu'ukulilo'ob meyaj ku ta'akal wáaj ma' tu ye'esa'ale', wáaj ku xak'alta'al tumen u nojjo'olpópilo'ob wáaj komisionadose', tumen jach k'a'abet u yila'alo'ob ti'al u ts'o'oksa'al le takpoolo', le je'ela' unaj u p'áatal bey je'ex yaniko' yéetel ma' tu ts'aabal ti' u nu'ukulilo'ob meyaj le takpoolo'.

o' wáaj expediente, le je'ela' ma tun beetbil beyo' chen ti' le súutukilo'ob tu'ux ku k'e'exel bix yaniko'ob yéetel u kanáanta'al tumen le jala'achil tu'ux táan u kanáanta'al yéetel ken k'a'abetchajal, wáaj tumen le je'elo'oba' ku loobiltiko'ob u páajtalil wiiniko'ob, wáaj tu yo'ola'al noj si'ipilo'ob ku taasik k'asil ti wiiniko'ob tok'ol, je'ex jets'a'an tu a'almaj t'aanil k-noj Lu'um yéetel ti' u mok' t'aanilo'ob meyaj noj lu'umo'ob tu'ux ku táakpajal u noj lu'umil México.

Jaats Ts'íib (Art. 149). Le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyajé', ken u ts'o'ok's u meyajil le takpoolo', k'a'abet u kanáantik u p'isik tak tu'ux ku meyaj wáaj ku loobiltik wiiniko'ob uti'al le je'elo' yan u yilik u chíimpoltik le páajtalil ku káanantik wiiniko'ob, u ye'esik jach ka'abet u beeta'al, yéetel u ketik ba'ax páajtalil k'a'abet u kanáanta'al ken anak loobil ichil le páajtalilo'ob.

Uti'al le je'elo', yan u na'atpajal yo'olal:

I. U chíimpolta'al páajtalil: U meyajta'al le páajtalil ku ya'alik a'almaj t'aan k'a'abet u chíimpolta'al, uti'al u beeta'al le meyajó' éejenta'an tumen u noj A'almaj T'aanil k-noj Lu'um wáaj jach le ti'e k'a'abeto' uti'al u beeta'al ba'ax ku kaxta'al;

II. Ba'ax k'a'abet: Jach mina'an uláak' ba'al beetbil ma' jach ya'ab u loobilil je'ex le u ye'esa'al le nu'ukul meyajó', u ti'al u kanáanta'al u páajtalil kajnáalo'ob, yéetel;

III. U no'ojan meyaj: U ke'etel ichil le ba'ax ku taasik k'asil yéetel ma'alobil ti'al kajnáalo'ob, uti'al ka chíikbesa'ak tumen le ba'ax tu jets'o'obe' u ma'alobil uti'alinto'ob yéetel asab ma'alob ti' le ba'ax ken u tas k'asil ti' kajnáalo'ob.

Jaats Ts'íib (Art 150). Le jala'achilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé' yan u ts'o'oksiko'ob le takpoolil ti'al u xak'alta'al meyaj je'ex ku ya'alik le je'ela':

I. Ken beeta'ak le takpoolil ti'al u xak'alta'al meyajé', u noj jo'olpóopil le mola'ayilo' yan u k'ubik ti' u láak' jo'olpóopil máax kun jo'olintik le meyajilo' ti'al u xak'altik le je'ela' yéetel u jets'ik wáaj ku k'amik wáaj ku ts'o'oksik.

II. Ken k'a'amak le takpoolil ti'al u xak'alta'al meyajé', le jo'olpóopil ku jo'olintik le meyajilo' yan u much'ik u nu'ukulil meyaj wáaj expediente yéetel u ts'a'ik ti'al ka meyajta'ak yéetel ka xak'alta'ak tumen le máaxo'ob yan ba'al u yil yéetel, uti'al ichil ma' u máan ti' 7 k'iinilo'obe', u ya'aliko'ob wáaj ba'ax yo'olal le meyajila'.

III. Ichil le súutukil meyaj jets'a'an ti' u xookil II ti' le jaats ts'íibila', le

máax beetik le takpoolo' yéetel le máax takpoolta'ano' je'el u béeyta'al u ts'a'iko'ob e'esajilo'ob yéetel u k'áatiko'ob wáaj ba'ax, chen ma' tu béeyta'al u k'áata'al ka xi'ik máax takpoolta'an u núuk wáaj ba'ax tu táan u jo'olpóopilo'ob u mola'ayil u sáaskunta'al meyaj, yéetel xan ma' tu béeyta'al u yóoksiko'ob e'esajilo'ob ma' tu chiimpoltiko'ob a'almaj t'aan

IV. Le jo'olpóopil meyajtik le takpoolo', yan u páajtalil u jets'ik ka anak múuch' táambalilo'ob meyaj yéetel le máaxo'ob yan ba'al u yilo'ob yéetel le takpoolo' ikil u beeta'al le xaak'alilo'.

V. Ken ts'o'okok le súutukil jets'a'an tu xookil II ti' le jaats ts'íibila', le jo'olpóopil ku meyajtiko' yan u páajtalil u jets'ik ka k'a'alak u k'a'amal le ba'alo'ob yan u yil yéetel le takpoolilo';

VI. Le mola'ayilo' ma' unaj u k'amik tuláakal le ba'axo'ob yan u yil yéetel le takpoolo' ken k'a'alak u súutukil ti'al u k'a'amal le je'elo'oba', yéetel

VII. Ken je'ets'ek u k'a'alal le súutukil ti'al u k'a'amal e'esajilo'obe', le u múuch' nu'ukulil le meyaj' wáaj expediente yan u máan ka meyajta'ak u jest't'aanil le takpoolo', le je'ela' ichil ma' u máan 20 k'iino'ob.

Jaats Ts'íib (Art 151). U jets' t'aanilo'ob le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob ka sáaskunta'ak meyajje' je'el u beeyta'al:

I. U ya'aliko'ob ma' tun k'a'amal wáaj u xu'ulsiko'ob le taakpoolilo';

II. U jets'iko'ob le ba'ax tu núukaj le jala'achilo' máalo'ob yanik, wáaj;

III. U luk'sa'al wáaj u k'e'exe'el le ba'ax tu núukaj le jala'achilo'.

Le jets' t'aaniloba' yan u jets'iko'ob wáaj ku k'a'abetchajal, le súutukilo'ob yéetel le k'iinilo'ob uti'al u béeykunta'al yéetel ba'axo'ob unaj u beeta'al ti'al u meyajta'al, ti' le je'elo'oba' ma' unaj u máan maanal 10 k'iinilo'ob ti'al u k'u'ubul le ba'axo'ob yan u yil yéetel.

Chenyo'olal wáajba'axe', le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje', je'el u béeytal ts'a'iko'ob u láak' k'iino'ob wáaj k'a'abet, ba'ale' táanile' k'a'abet u ye'esiko'ob tu'ux jets'a'an le páajtalilo' yéetel ba'ax o'olal ku beeta'al.

Jaats Ts'íib (Art 152). Ti' u jets't'aanilo'ob le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje', je'el u béeytal u ya'aliko'ob ti' le jala'achilo'ob ka u ts'a'ob ojéeltbil le jeejeláas chiikulilo'ob ku k'a'abetchajal tumen bey jets'a'an ka beeta'ak ti' u II jaatsil ti' u 5 jo'ol t'aanil, ku k'aabatik "Le meyaj unaj u sáaskunta'al tumen tuláakal jala'acho'ob" ti' le a'almaj t'aanila', uti'al le jela' yan u yila'al wáajjach k'a'anana u ti'al káajnal'ob u ts'aabal ojéeltbil,

aytéen ts'o'ok u k'áatchi'ta'al, yéetel bix jóok'ik u jets' t'aanilo'ob le k'aatchi'obo'.

Jaats Ts'iib (Art 153). Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé' unaj ts'a'iko'ob ojéeltbil le jets't'aanilo' ti' le máaxo'ob yan ba'al u yilo'ob yéetel le takpoolilo', le je'ela' ichil ma' u máan u yóox p'éel k'iinil ken éejenta'ak.

Le jala'achilo'obe' unaj u ts'a'iko'ob ojéeltbil ti' le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob ka sáaskunta'ak meyajé', le ba'ax ku yúuchul yéetel le takpoolo' le je'ela' ichil ma' u máan ti' óoxp'éel k'iinilo'ob.

Jaats Ts'iib (Art 154). Ken ila'ak tumen le jala'achilo'ob unaj u sáaskuntiko'ob meyajé', ikil u meyajtiko'ob u taakpolil revisión, le jala'acho' je'el u yantal u si'ipil tumen tu loobiltaj páajtalilo'ob ikil ma' tu chiimpoltaj ba'ax jets'a'an ichil le a'alaj t'aana' yéetel le u láak' jets' t'aanilo'ob yo'olal le je'ela', unaj u ts'aabal ojéeltbil ti' le múuch'kabil ku kanáantik le meyajá' wáaj Organo de Kontrol Interno wáaj ti' le mola'ayil ku yilik le je'ela', uti'al u jets'ik ba'ax kun yúuchul yéetel máax tu loobiltaj le páajtalilo'obo'.

Jaats Ts'iib (Art 155). Le takpoolilo' yan u je'ets'el ma' tun k'áambil wáaj:

I. Ma' u beeta'al ichil le k'iino'ob jets'a'ano'ob ti'al le je'ela' je'ex ku ya'alik u jaats ts'iibil 142 ti' le a'alma'j t'aanila';

II. Táan u meyajta'al ti' u mola'ayil Poder Judicial jump'éel takpool wáaj u láak' ba'ax u ti'al u kanáanta'al u páajtalilo'ob le máax beetik le takpoolo'

III. Le ba'ax o'olal ku ts'aabal le takpoolo' mina'an ichil le ba'axo'ob jets'a'an ti' u jaats ts'iibil 143 ti' le a'alma'j t'aanila';

IV. Ma' núuka'ab ba'ax k'áata'ab ti'al u k'a'amal le takpoolo' je'ex jets'a'an ti' u jaats ts'iibil 145 ti' le a'alma'j t'aanila';

V. U ts'aabal le takpoolo' tu yo'olal ma' jaaj wáaj ma' no'oja'an le ba'axo'ob núuka'ab tumen jala'ach.

VI. Chen uti'al u yojéelta'al wáaj ba'ax, wáaj;

VII. Le máax beetiko' ku k'áatik u láak' ba'ax ma' tu k'áataj ka tu beetaj , chen uti'al le túumben ba'ax ku k'áatiko'.

Jaats Ts'iib (Art 156). Le takpoolo' yan u ts'o'oksa'al, tuláakal wáaj jun jaats' ti' le je'ela', wáaj ken k'a'amake' ku yúuchul jump'éel ti' le je'eloba':

I. Ku lúuk'sa'al le takpool tumen le máax beeto'

II. U kiimil le máax beet le takpoolo’;

III. Le jala’ach tu núukaj le k’aat chí’o’ ku k’exik wáaj ku jeel beetik le núukajo’, ku p’áatal tun mina’an ba’ax o’olal u meyajta’al le takpoolo’.

IV. Le ken k’a’amak le takpoolo’, ka chíikpajak wáaj ba’ax yo’olal ti’al ma’ u páajtal u meyajta’al je’ex jets’a’an ti’ le jaatsila’.

Jaats Ts’iib (Art 157). U Jets’ t’aanilo’ob le mola’ayilo’ob ku kanántiko’ob u sáaskunta’al meyajé’, k’a’abet u chiimpoolta’alo’ob, ma’ tu k’e’xelo’ob, mix tun béeytal u ba’ateta’alo’ob tumen jala’achilo’ob.

Chen u Consejeroi’ Jurídico ti’al u jala’achil le xot lu’umo’ ku béeytal u ts’a’ik jump’éel takpool tu táan Suprema Corte de Justicia de la Nación, ichil le ba’axo’ob jets’a’an tu IV jaatsil ku k’aabatik “U Takpoolil Revisión yo’olal u kanáanta’al u jets’ óolil k-noj lu’um”, ti le jo’ol ts’iibila’, yéetel chen wáaj le jets’ t’aano’ je’el u taasik sajbe’ensil ti’ u jets’ óolil k-noj lu’um.

Jaats Ts’iib (Art 158). Kajnáalo’obe’ je’el u béeytal u ts’a’iko’ob taakpool wáaj ma’ uts u yiliko’ob u jets’ t’aanilo’ob le mola’ayilo’ob ku kanántiko’ob u sáaskunta’al meyaj tu táan u mola’ayil Poder Judicial de la Federación.

Ka'a Jaats

Ti' u Takpoolil Inkonformidad tu táan le noj Mola'ayilo'

Jaats Ts'íib (Art 159). Yo'olal u jets' t'aanilo'ob ti' le takpoolo'ob tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umilo'obe', kajnáalo'obe' je'el u páajtal u bin u beeto'ob tu táan noj Mola'ayil wáaj tu táan u mola'ayil Poder Judicial de la Federación.

Jaats Ts'íib (Art 160). U takpoolil inkonformidade' ku meyajta'al yo'olal u jets't'aanil le mola'ayilo'ob ku kanantiko'ob u sáaskuntal meyaj ti' le xoot lu'umilo'ob le ken:

I. U je'ets'o'ob wáaj u k'éexiko'ob bix jatsa'an le jeejeláas nu'ukulilo'ob meyaj, wáaj;

II. U je'ets'o'ob jaaj mina'an wáaj ma' tu béeytal u ts'aabal tumen jala'ach le ba'ax ku k'áata'alo'.

Yan u na'atpajal beey ma' tu yóota'al u ts'aabal ojéeltbil meyajé', le ma' u ts'o'oksa'al jump'eel takpool tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umilo'ob, ti' le sútukilo'ob jets'a'ano'ob ti'al le je'elo'.

Jaats Ts'íib (Art 161). U takpoolil inkonformidade' k'a'abet u beeta'al ichil le 15 k'iinilo'ob ken ts'o'ok u ts'aabal ojéeltbil le jets' t'aano', wáaj u ts'o'okol le k'iinilo'ob jets'a'ano'ob ti'al u meyajta'al yéetel u ts'o'oksa'al, le je'ela' ti' u chíikuliil elektróniko ts'aba'an tumen le noj Mola'ayil uti'al u beeta'alo', wáaj yéetel jump'eel ts'íib tu táan le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj tu beetaj le jets't'aano'.

Wáaj ku beeta'al u takpoolil inkonformidad yéetel jump'eel ts'íib, tu táan le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umo', le je'ela' yan u ts'a'ik u yojéelt ti' le noj Mola'ayilo' tu láak' k'iin ken k'a'amak, yan xan u túuxtik le jets't'aan tu beetajo', le je'ela' ti' u chíikulil Plataforma Nacional.

Je'e makalma'ak chiikuilil ka beeta'ak le takpoolo', le nu'ukuilil meyajo' unaj u yantal ti' u chiikuilil Plataforma Nacional.

Jaats Ts'ib (Art 162). U takpoolil inkonformidad k'a'abet u bisik:

- I. Le jala'ach tu'ux yaax beeta'ab le k'aat chi'o';
- II. U xookil u jets't'aanil u takpoolil revisión beeta'ab tu yo'olal u jest'taanil jala'ach;
- III. Le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj tu meyajtaj le jets't'aanil ku takpoolta'alo'.
- IV. U k'aaba' le máax ts'a'ik le takpoolo', wáaj yane' ti' le u láak máax yan u yil yéetel, beeyxan tu'ux kajakbalob wáaj u chiikuilil ti'al k'amiko'ob k'uben t'aano'ob tu yo'olal le meyajo';
- V. Le k'iin ts'aab ojéeltbil u jets' t'aanil le takpool ku k'áata'al ka ka'a xak'alta'ak;
- VI. Le ba'ax ku k'áata'al ka xak'alta'ak;
- VII. Le ba'ax o'olal wáaj ba'axten ku k'áata'al ka xak'alta'ak, yéetel;
- VIII. U yoochel, le jets' t'aan ku k'áata'al ka xak'alta'ak yéetel u ju'unil tu'ux ts'aab ojéeltbil.

Le máax beetiko' je'el u béeytal u ts'a'ik xan le jeejeláas ba'axo'ob ku yilik je'el u meyaj ti'al u xak'alta'al tu beel tumen u noj Mola'ayil ku Kanáantik u Sáaskunta'al Meyaj.

Jaats Ts'ib (Art 163). Le ken k'a'amak u takpoolil inkonformidad tumen le noj Mola'ayilo', yan u yilik tu'ux u taal, yéetel wáaj k'a'abe'ete' yan xan u k'áantik tuláakal ba'ax ku tuukultik je'el u meyaje ti' u mola'ayil u sáaskuntal meyaj ti' le xoot' lu'umo'.

Jaats Ts'ib (Art 164). Wáaj le ts'ib tu'ux ku beeta'al le takpool mina'an le ba'axo'ob unaj u bisik je'ex ku jets'ik le jaats ts'ib 162 ti' le a'almaj t'aana' yéetel mina'an ti' noj Mola'ayil le ba'axo'ob k'a'abet ti'al u meyajta'ale', yan u k'áata'al chen juntéen ti' le máax beetik le k'aat chi'o', le je'ela' ti' le chiikuilil tu jets'aj ti'al u ts'aabal u yojéelt ba'alo'ob yo'olal le takpoolila', uti'al u núukik wáaj u chúukbesik ichil ma' u máan ti' 5 k'iinilo'ob, le je'elo'oba' ku xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéeltbil ti' le ba'ax ku binetiko', yan xan u ya'alal ti' wáaj ma' tu núukaj le ba'ax ku k'áatal ti'o', ma' tu k'ambil u takpoolilo'.

Le u k'áata'al ba'al ti' kajnáale', yan u beetik ma' u xo'okol mix u máan le k'iino'ob ti' le noj Mola'ayilo' ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj u ti'al u xak'altiko'ob yéetel u beetko'ob u jest' t'aanil le takpoolo', le o'olale' yan u káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéeltbil ts'o'ok u k'u'ubul le ba'ax ku binetiko'.

Ma' tu béeytal u k'áata'al ka chukbesa'ak jump'éeel takpool chen yo'olal u k'aaba' le máax beetik le takpoolo'.

Jaats Ts'íib (Art 165). Le Noj Mola'ayilo' yan u ts'o'oksik le xaak'alilo' ichil u súutukil ma' unaj u máan ti' 30 k'iinilo'ob, le jats k'iinila' je'el u béeytal u nojochkinsa'al chen juntéen yéetel ti'al u láak' 30 k'iinilo'ob.

Ken ts'abak u takpoolil inkonformidad tumen ma' meyajta'ab u jets't'aanil le takpoolilo', ichil le ba'axo'ob ku jets'ik u ka'a xoot ts'íib ti' u jaats ts'íibil 160 ti' le a'almaj t'aanila', le noj Mola'ayilo' yan u ts'aik u yojéelt ichil ma' u máan ti' óoxp'éel k'iinilo'ob, ku xo'okol le ken u k'amo'ob le takpoolo', ti' le mola'ayil ku kanáantik ka sáaskunta'ak meyaj ti' le xoot lu'umo', le je'ela' ti'al ka u ya'al wáaj ba'ax yo'olal le xaak'alilo' ichil 5 k'iinilo'ob.

Ken k'a'amak le núukajo', le Noj Mola'ayilo' unaj meyajtik u jets' t'aanil le takpoolo' ichil u súutukil ma' u máan ti' 15 k'iinilo'ob. Wáaj ma' tu k'amik u núukajil le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umo' wáaj ma' tu ye'esik tu beel tu meyajtaj le jets' t'aanilo' beeyxan wáaj ma' tu yáalik tu'ux jets'a'an yéetel ba'axten ku ya'alik le un'ukulil meyajjo' k'a'abet u ta'akal wáaj u jatsale', noj Mola'aye' yan u jets'ik ka u náajalt le máax tu betaj le takpoolo'.

Jaats Ts'íib (Art 166). Ichil u meyajta'al le takpoolo' k'a'abet u chúukbesa'al tuláakal balo'ob ku taasik ma'alobil ti' le ma'ax takpoolnajo', ba'ale' k'a'abet u kaláanta'al ma' u k'e'exel le ba'axo'ob ucha'ano'ob je'el bix a'alab ichil le takpoolo', k'aabet xan u kanáanta'al u cha'abal ka beyak u táakbesa'al jejela'as nu'ukulilo'ob tumen le máaxo'ob ku táakpajlo'ob ichil le takpoolilo' uti'al u ya'aliko'ob tu'ux jets'an yéetel ba'ax o'olal ku k'áatiko'ob.

Jaats Ts'íib (Art 167). Wáaj ba'ax xane', le jo'olpóopil kun beetik le meyajilo', yan u béeytal u xak'altik le nu'ukulilo'ob jats'a'an ti'al u je'ets'el bix kun p'áatal.

Le nu'ukulil meyaj ku ta'akal wáaj ma' tu ye'espajal, yan u xak'alta'al tumen u jo'olpóopil ku beetik le meyajilo', yan u p'áatal beyo', tumen jach k'a'abet uti'al u ts'o'oksa'al le meyajilo', le je'ela' ma' tu béeytal u bin ti' u nu'ukulilo'ob le meyajila' wáaj expediente, chen wáaj ichil le meyajilo' ku xu'ulul u ta'akal wáaj u kanáanta'al le ba'alo'oba', yéetel yan u p'áatal uti'al u kanáanta'al tumen le jala'achil tu'ux meyajta'ab.

Jaats Ts'iib (Art 168). Ken k'a'amak u takpoolil inkonformidade', yan u máansa'al ti' le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot' lu'umo', le je'ela' ti'al ka u beet u tsol t'aanil yo'olal le meyaj' ichil ma' u máan ti' 10 k'iinilo'ob.

Le máax ts'a'ik le takpoolo', je'el u béeytal u ya'alik le ba'ax ku tuklik yo'olal le meyaj', yéetel u ts'a'ik ojéeltbil jeejeláas ba'alo'ob ku yilik je'el u meyaj'ob, le je'ela' ichil ma' u máan 10 k'iinilo'ob ken ts'aabak ojéeltbil le meyaj'.

Le ken ts'o'okok le k'iino'oba', ku je'ets'el ka k'a'alak u k'a'amal ba'alo'ob yo'olal le chíikuilila' yéetel ku máansa'al le je'ela' ti'al ka meyajta'ak u jets' t'aanil.

Le máax ts'a'ik le takpoolo' je'el u béeytal u k'áatik u láak' k'iino'ob ti'al u ya'alik ba'ax ku tuklik wáaj u chúukbesik le meyaj', le je'ela' tak ti'al u láak' 10 k'iinilo'ob.

Jaats Ts'iib (Art 169). Le ken k'a'alak u súutukil ti'al u k'a'amal ba'alo'ob yo'olal le meyaj' yéetel ikil ma' ts'o'oksa'al le jets't'aanilo', chen u béeytal u k'a'amal le jeejeláas túumben e'esajilo'ob kun jóok'olo'ob, yéetel u k'áata'al u ts'aabak uláak' balo'ob ichil u tsolilo'ob u meyaj le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj ti' xoot' lu'umo'ob yéetel le jala'achobo'.

Wáaj yan u láak' máak yan páajtalilo'ob ti' ichil le meyaj', yan u ts'aabal ojéeltbil ti'e', le xaak'alila' ichil ma' u máan ti' 5 k'iinilo'obe', ka u jets' yéetel u ya'alik ba'ax ku tuukultik.

Jaats Ts'iib (Art 170). U jets' t'aanilo'ob noj Mola'aye' je'el u béeytal:

- I. U ya'aliko'ob ma' tun k'a'amal wáaj u xu'ulsiko'ob u taakpoolil inkonformidad;
- II. U jets'iko'ob le ba'ax je'ets' tumen u mola'ayil u sáaskuntal meyaj ti le xoot' lu'umo' máalo'ob yanik, wáaj;
- III. U luk'sa'al wáaj u k'e'exe'el u jets't'aanil u mola'ayil u sáaskuntal meyaj ti le xoot' lu'umo'.

Le jets' t'aanilo' yan u ts'aabal ojéeltbil ti' le máax tu beetaj le takpoolo', ti' le jala'achilo', ti' le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj ti le xoot' lu'umo' yéetel wáaj yane', ti' u láak' máak yan u yil yéetel le takpoolo', le je'ea' ti' u chíiku-lil Plataforma Nacional.

Jaats Ts'iib (Art 171). Ken ila'ak tumen u jala'achilo'ob noj Mola'ay, ikil u meyajtiko'ob u takpoolil inkonformidad, je'el u yantal u si'ipilil tumen loobilta'ab páajtalilo'ob ikil ma' chíimpolta'ab ba'ax jets'a'an ichil le a'alma'j t'aana' yéetel

le u láak' jets' t'aanilo'ob yo'olal le je'ela', unaj u ts'aabal ojéeltbil ti' le mola'ayil ku yilik le jela', uti'al u káajsik yéetel u jets'ik bix kun meyajta'al le bóol si'ipilo'.

Jaats Ts'íib (Art 172). Wáaj u jets't'aanil u takpolil inkonformidad ku jets'ik' ka k'e'exek wáaj ka luk'sa'ak le ba'ax jets'a'ab ichil u takpoolil revisión, le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj tu meyajtaj le ba'ax takpolta'ano', unaj u beetik jump'eel túumben jets't'aanil uti'al u chiimpoltik le ba'ax jets' ichil u taakpolil inkonformidad, tuláakal le je'ela' ichil ma' u máan 15 k'iinilo'ob, ku káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéeltbil le xaak'alila'.

Chen yo'olal wáaj ba'axe', yéetel ikil u yila'al le jeejeláas ba'axo'ob yan ti' le meyajje', le mola'ayil ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje', yéetel u ts'íibil tu'ux ku ya'alik ba'axten yéetel ba'ax o'olale' je'el u béeytal u k'atiko'ob ti' le noj Mola'ayilo' ka ts'aabak u láak' k'iinilo'ob ti'al u meyajtik le tumben jets't'aanilo', le je'ela' unaj u beeta'al táanil ti', ken u binetik 5 k'iino'ob ti'al u ts'o'okol le súutukil uti'al u beetiko'ob le jets' t'aanilo, uti'al ka meyajta'ak tumen le noj Mola'ayilo' ichil óoxp'éeel k'iino'ob ken k'áata'ak le je'ela'.

Jaats Ts'íib (Art 173). Le ken ts'aabak ojéeltbil u túumbel jets't'aanil tumen le mola'ayil ku kanáantik ka sáaskunta'ak meyaj ti' le xoot lu'umilo', yéetel uti'al u chiimpolta'al u jets' t'aanil u takpoolil inkonformidad, k'a'abet u séeb ts'a'ik u yojéelt ti' u chiikullil Plataforma Nacional ti' le noj Mola'ayilo', yéetel ti' le jala'ach beeta'ab le k'áatchi'o', le je'ela' ti' u kúuchil u sáaskunta'al u meyaj, ka béeyak u chiimpoltik yéetel u béeykuntik ba'ax ku je'ets'el.

Jaats Ts'íibil (Art 174). Le jala'achilo', yéetel u kúuchil u sáaskunta'al meyajje', unaj u chiimpooltik yéetel u béeykutik le tumben jets't'aanil ts'aab ti' tumen le mola'ayil ku kanáantik u ts'aabal ojéeltbil meyaj u ti'al u chiipolta'al u jets'taanil u takpoolil inkonformidad, le je'ela' ichil ma' u máan 10 k'iinilo'ob, yan u máan ti' le k'iino'oba' chen wáaj tumen jets'a'an u láak' k'iinilo'ob ti'al u núuka'al. Ti' le súutukil tu'ux ku ts'aabal ojéeltbil le jets't'aan ti' le jala'achilo' yan xan u ya'alal ti' ka u beet u tsoolil le meyaj úuchik u chiimpooltik ba'ax ku k'áata'al ti'.

Jaats Ts'íibil (Art 175). Le ken ts'o'ok u beeta'al tumen le jala'achilo' le ba'ax a'alab ichil le jest't'anil ku ya'alik le jaats ts'íibil ts'o'ok u máano', unaj u ts'a'ik u yojéelt ti' le mola'ayil ku kanáantik ka sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umilo' wáaj ti' Distrito Federal, yo'olal bix úuchik u chiimpoltik le ba'ax k'áata'abo', le je'ela' ichil le k'iino'ob jets'a'an ti' le jaats ts'íibil ts'o'ok u máano'.

Jaats Ts'íib (Art 176). Ti' yan ichil u meyaj le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj ti le xoot lu'umilo'ob yéetel ti' Distrito Federal, u yiliko'ob yéetel u kanáantiko'ob u chiimpolta'al yéetel u béeykunta'al le túumben jets't'aan beeta'ab yo'olal u xaak'alil u takpoolil inkonformidad, le je'ela' ichil le ba'axo'ob jets'a'an ti' u IV jaatsil le jo'ol t'aanila'.

Jaats Ts'íib (Art 177). Le bo'ol si'ipiil ku ya'alik le a'almaj t'aanila', yan u béeykuntalo'ob uti'al u beeta'al u chiimpolta'al u jets't'aanilo'ob u takpoolilo'ob inkonformidad. Le bo'ol si'ip'ilo'oba' unaj u jets'elo'ob ichil le túmben jest't'aanilo'.

Jaats Ts'íib (Art 178). U takpoolil inkonformidade' ma' tun k'a'amal wáaj:

I. Ts'o'ok u máan u k'iinilo'ob uti'al u beetal je'ex ku jets'ik u jaats ts'íibil 161 ti' le a'almaj t'aanila';

II. Táan u meyajta'al ti' u mola'ayil Poder Judicial jump'éel takpool wáaj u láak' ba'ax u ti'al u kanáanta'al u páajtalilo'ob le máax beetik le takpoolo', wáaj tumen le máax yan páajtalilo'ob ti' ichil le takpoolil ts'aba'an tu táan noj Mola'ayil.

III. Le ba'ax o'olal ku ts'aabal le takpoolo' mina'an ichil le ba'axo'ob jets'a'an ti' u jaats ts'íibil 160 ti' le a'almaj t'aanila';

IV. Wáaj le ba'ax ku k'áata'al tumen le máax beetiko' maanal ti' le loobil tu yáax jets'aj ti' le mola'ayil ku takpolta'alo';

V. Wáaj mina'an ichil u meyaj le noj Mola'ayilo', wáaj;

VI. Tu yo'olal u láak' ba'alo'ob jets'a'an ichil le a'almaj t'aanila' ma' tu béeytal u k'a'amal.

Jaats Ts'íib (Art 179). Le ken ka'amak u xaak'alil u takpoolil inkonformidade' yan xúulul u meyajta'al, wáaj ku yúuchul jump'éel ti' le je'elo'oba':

I. Tumen ku ya'alik le máax takpoolnajo' ma' u k'aat ka ts'óoksaki'.

II. U kiimil le máax takpoolnajo;

III. Le jala'achil ti' máax beeta'an le k'áatchi'o', ku k'exik wáaj ku ka'a meyajtik le núukajo' yéetel le je'elo' u takpoolil inkonformidade' ku p'áatal mina'an ba'ax o'olal u meyajta'al.

IV. Tumen le ken ka'amak le xaak'alilo', ku chiikpajal wáaj ba'ax ti'al u tso'oksal wáaj u xu'ulul u meyajta'al je'ex ku jets'ik le jaatsila'.

Jaats Ts'íib (Art 180). U jets't'aanil noj Mola'aye' je'ex ku jets'ele' bey kun p'áatal yéetel ma' tu beeytal u ba'ateta'al tumen le mola'ayil ku kanáatik u sáaskunta'al meyaj takpoolta'ano' yéetel le jala'achil beeta'ab le k'áatchi'o'.

Óox Jaats

Ti' u k'áata'al uti'al u meyajta'al u takpoolil Revisión

Jaats Ts'íib (Art 181). U noj múuch'kabil jo'olpóopilo'ob le Noj Mola'ayilo', ken jets'ek tumen u ya'abil le jo'olpóopilo'obo' chen tu junalo'ob wáaj tumen ku k'áata'al tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob ka sáaskunta'ak meyajje', je'el u béeytal u k'áatiko'ob ka béeyak u xak'altiko'ob yéetel u meyajtiko'ob u takpoolil revisión ma' ts'o'oksako'ob, le ken ila'ak tu yo'olal u k'a'ananile' leti'ob k'a'abet u meyajtiko'ob.

Le Noj Mola'ayilo' yan u jets'ik meyajilo'ob ku béeykuntik ka chikbesa'ak le xaak'alilo'ob beeta'ano'ob ti' le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje' jach k'a'anan u yojéelta'al bix u bin u meyajilo'ob.

Le máaxo'ob beetik le takpoolo' ku páajtal u ts'a'iko'ob ojéeltbil ti' le Noj Mola'ayilo' wáaj yan takpoolo'ob ti' revisión je'el u béeytal u k'áatiko'ob chen tu junalo'ob ka béeyak u xak'altiko'ob.

Jaats Ts'íib (Art 182). Uti'al u meyajil u k'áata'al uti'al u meyajta'al u takpoolil revisión ku ya'alik le jaatsil meyajja', le noj Mola'ayilo' k'a'abet u ya'alik ba'axten yéetel tu'ux jets'a'an u k'a'ananil, u ye'esajil wáaj u talamil u jets't'aanil je'el u taasik uti'al u meyajta'al takpoolo'ob tu pach k'íin, le je'ela' uti'al u kanáanta'al u páajtalil u ts'aabal ojéeltbil Meyaj.

Ti' le súutukilo'ob tu'ux le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umilo' le ti'el máax ku ta'akal o poole', unaj u ts'a'ik ojéeltbil ti' le Noj mola'ayilo', ichil u súutukil ma' u máan ti' óoxp'éel k'iinilo'ob, le je'ela' ku xo'okol ken beeta'ak le takpoolilo'. Le noj Mola'ayilo' yan u k'áatik yéetel yan u meyajtik le takpoolil revisión je'ex jets'a'an ti' le jaatsil meyajja'.

Jaats Ts'íib (Art 183). Le ba'axo'ob ku jets'ik le Noj Mola'ayil ti'al u xak'altik yéetel u meyajtik jump'éel takpoole', chen yan u meyaj ti'al u xak'alta'al wáaj ti' le je'ela' yan le ba'axo'ob k'a'abet yéetel unaj u yantal je'ex jets'a'an ichil u Noj A'almaj T'anil k-Noj Lu'um yéetel uláak' a'almaj t'aanilo'ob, je'ex jets'a'an ti' le jats ts'íib ts'o'ok u máano', le o'olale' ma' tu k'a'abetchajal u jach xak'alta'al bix kun ts'o'oksbil le takpoolo'.

Jaats Ts'íib (Art 184). Le Noj Mola'ayilo' yan u ts'a'ik ojéeltbil le jets' t'aanilo'ob k'a'abet u chíipoolta'al uti'al u yila'al le takpolilo'ob revisión ku k'aabetchajal u meyajta'alo'ob tumen noj Mola'ay, beeyxan le jeejeláas ba'axo'ob kun beetbil ichil le mola'ayilo'ob tu'ux k'a'abet u chíimpoolta'al le k'iino'ob jets'ano'ob ti'al u ts'o'oksa'al le meyajilo'.

Jaats Ts'íibil (Art 185). Le Páajtalil yan ti' noj Mola'ay uti'al u k'áatik jump'éeel takpoolil revisione', k'a'abet u chíimpoltik le jets' t'aanilo'ob je'elo'oba:

I. Ken k'áatak tumen noj Mola'ayil kex ma' k'áatak tumen u láak' wáaj máaxe, le u noj jo'olpópopil le Noj Mola'ayilo', ken u jets'o'ob u ya'abil le noj jo'olpópopilobe', yan u béeytal u xak'altiko'ob je'e ba'axak súutukile', ikil ma' ts'o'oksa'ab le meyajilo' tumen le mola'ayil ku kanáantik u ts'aabal k'ajóoltbil meyaj, ti'al le je'ela' yan u ts'aabal ojéeltbil ti' le máaxo'ob yan ba'al u yil, yéetel yan u k'áata'al xan u nu'ukulil meyaj wáaj expediente ti' le mola'ayil táan u meyajtiko', wáaj

II. Ken k'áata'ak tumen le mola'ayil ku kanántik u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umo', yan u yantal ma' u máan ti' 5 k'iinilo'ob, le je'ela' chen ku k'e'exel yo'olal wáaj ba'ax ku jets'ik u ts'ook xoot ts'íib ti' u jaats ts'íib 182 ti' le a'almaj t'aanila', uti'al u k'áatik ti' le noj Mola'ayilo' ka u xak'alt yéetel u jets'ik ba'axten unaj wáaj k'a'abet u k'amik le takpoolo'.

Ken máanak le k'iino'ob je'ela', ku na'atpajal ma' je'ets' u páajtalil u mola'ayil u kanáantal u sáaskunta'al meyaj u ti'al u k'áatik ka meyajta'ak le takpool tumen noj Mola'ay.

Yan u yantal ti' noj Mola'aye' u súutukil ma' u máan ti' 10 k'iinilo'ob ti'al u jets'ik wáaj yan u k'amik le takpoolil uti'al u meyajtiko', wáaj tu k'amaje' yan u ts'a'ik u yojéelt ti' le máaxo'ob yan ba'al u yilo'ob yéetel le takpoolo', yéetel yan u k'áata'al u nu'ukulilo'ob wáaj u expediente'il u takpoolil revisión.

Jaats Ts'íib (Art. 186). Le ken k'áata'ak ka xak'alta'ak u takpoolil revisione', yan u xu'ulul u xo'okol le k'iinilo'ob ku ts'aabal ti' le Mola'ayilo'ob ku Kanáantiko'ob u Sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umilo'ob ti'al u ts'o'oksiko'ob le meyajjo'. Le k'iinilo'ob yan u jeel káajal u xo'okol tu láak' k'iin ken ts'aabak ojéeltbil wáaj ma' tun ilbil tumen noj Mola'ay le takpoolil revisono'.

Jaats Ts'íib (Art 187). Ikil ma' je'ets'ek tumen noj Mola'ayil wáaj yan u jets'ik u páajtalil u yilik yéetel u xak'altik le takpoolo', je'ex ku ya'alik le jaats ts'íib ts'o'ok u maano', le mola'ayil ku kanáantik ka sáaskunta'ak meyaj ti' le xoot lu'umil káaj u meyajtik le takpoolo', unaj u láaj xak'altik le jeejeláas nu'ukulilo'ob yan u yil yéetel le takpoolo', chen ma' tun beetike' wáaj le ba'ax k'a'abet u xak'alta'alo' yan ba'al u yil yéetel u k'a'amal wáa ma' u k'a'amal le takpoolo'.

Wáaj u noj múuch'kabil jo'olpópilo'ob noj Mola'ay, le ken u yóot u ya'abil le jo'olpópilo'ob, ku jets'ik yan u k'amik le takpool u ti'al u meyajtiko', yan u káaj-sik u xak'altik le ba'ax o'olal ku beeta'al le takpoolil revisiono'.

Le u noj jo'olpópilo'ob tu ya'alajo'ob ma' u k'áato'ob ka xak'alta'ak tumen noj Mola'aye', ma' tun béeytal u ya'alal ti'ob ma' tun táakpajlo'ob ichil u meyajil yéetel u jets't'aanil le takpoolo'.

Jaats Ts'ib (Art 188). Le ba'ax ku jets'ik le Noj Mola'ayilo' ma' tu béeytal u ba'ateta'al tumen le mola'ayil ku kanáantik ka sáaaskunta'ak meyaj ti' le xoot lu'umilo' yéetel ti'al le jala'achilo'.

Je'e ba'axak súutukile', le káajnáalo'obo' ku béeytal u beetko'ob u takpoolil wáaj ma' uts u yiliko'ob le ba'ax je'ets' tumen noj Mola'ay tu táan Poder Judicial de la Federación.

Kan Jaats

Ti' u takpoolil Revisión ku beeta'al yo'olal u jets' óolalil noj lu'um

Jaats Ts'íib (Art 189). U Consejo Jurídico'il ti' u jala'achil k-noj Lu'ume', je'el u béeytal u beetik takpoole' yo'olal ba'alo'ob yan u yil yéetel u jets' óolalil k-noj Lu'um, le je'ela' tu táan Suprema Corte de Justicia de la Nación, ken u yil u jets't'aanilo'ob Noj Mola'aye', je'el u taasik saájbensilo'ob ti' u jets' óolil k-noj Lu'um.

Le takpoolo' unaj u beeta'al ichil ma' u máan ti' 7 k'iinilo'ob le ken ts'aabak ojéeltbil tumen le Noj Mola'ayil ku Kanántik ka Sáaskunta'ak Meyaj le Jets't'aanil ti le jala'acho'. U noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación, yan u jets'ik u séebanil, wáaj ka'abete', le ma' u beeta'al ba'ax ku ya'alik le jets' t'aano', yéetel ichil ma' u mán ti' 5 k'iinilo'ob ken beeta'ak le takpoolo' yan u jets'ik wáaj ku k'a'amal le takpoolo' wáaj je'el u béeytal u meyajta'ale'.

Jaats Ts'íib (Art 190). Ti' u ts'íibil le takpoolilo', le j-Consejero Jurídico ti' Noj Jala'ache' unaj u ye'esik le jets't'aanil ku ba'atetiko', tu'ux jets'a'an yéetel ba'axten ku taasik saájbensilo'ob ti' u jets'óolil k-noj Lu'um, beeyxan le jeejeláas e'esajilo'ob ku k'a'abetchajal.

Jaats Ts'íib (Art 191). Le ken k'áata'ak nu'ukulilo'ob meyaj ta'akano'ob wáajjatsa'ano'ob tumen u noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación, le je'ela' tumen jach k'a'anantako'ob t'al u ts'o'oksa'al le takpoolo', k'a'abet u p'áata'al je'ex aniko' yéetel ma' tu yok'sbesa'al ti' le nu'ukulil meyajto' wáaj expediente, le jéela' ku k'expajal chen yo'olal wáaj ba'ax ku je'ets'el ti' u jaats ts'íibil 120 ti' le a'almaj t'aanila'.

Je'e ba'axak sútukile' j-Ministrose' je'el u béeytal u xak'altiko'ob le nu'ukulilo'ob meyaj ta'akano'ob t'al u jets'iko'ob u beelal, je'e bix kun k'a'abetchajal. Le u xak'alta'al le meyajilo'obo' yan u beeta'al ikil u chíimpol'ta'al le jeejeláas jets't'aanilo'ob ti' le a'almaj t'aano' t'al u kanánta'al u nu'ukulilo'ob meyaj le jala'achilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art. 192). U noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la

 Nación yan u meyajtik u jets't'aanile' yéetel tuláakal le páajtalil ts'aba'an ti' tu-men a'almaj t'aan, yéetel yo'olal mixba'al je'el u béeytal u su'utul.

Jaats Ts'íib (Art 193). Wáaj u Noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación ku ya'alik le jest't'aan ku ba'ateta'alo' ma'alo'ob anike', le jala'achilo' unaj u beetik yéetel u k'ubik le ba'ax ku k'áata'al ti'o', je'ex jets'a'an ichil u jaats ts'íibil 196 ti' le a'almaj t'aanila'.

Wáaj ku k'e'exel le jets't'aan takpoolta'ano', le noj Mola'ayilo' unaj u meyaj ichil le ba'axo'ob ku jets'ik u Noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación.

Jo' Jaats

Ti' u Takpoolil Revisión ku Meyajta'al tumen u noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación

aats Ts'iib (Art 194). Ikil u je'ets'el le ba'axo'ob ku ya'alik le a'almaj t'aanila', yan ba'al u yil yéetel takpoolo'ob ku meyajtalo'ob tumen u noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación, yan u beeta'al jump'éel much'kabil ti'al u meyajta'al le u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojéeltbil meyaj tu'ux yan u táakpajal óoltúul ministro'ob.

Ti'al u ts'o'oksa'al le takpoolilo'ob meyaj yan u yil yéetel u nu'ukulilo'ob ti' u péetil meyajé', le múuch'kabila' yan u chíimpoltik u chuunilo'ob meyaj, ba'axob yéetel bix k'a'abet u beeta'al le jets' t'aanilo'ob je'e bix jets'a'an ti' le a'almaj t'aanila', yan xan u yantal ti' le páajtalilo'ob ts'aba'an ti' le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj.

Jaats Ts'iib (Art 195). Yan u na'atpajal bey meyajjo'ob jurisdiccionalese' tuláakal le baxo'ob yan u yil yéetel le meyaj ku beetik ken u beet p'is óolo'ob u noj Mola'ayil Suprema Corte de Justicia de la Nación, je'ex jets'a'an tumen u a'almaj t'aanil k-noj Lu'um.

Wak Jaats

Ti' u beeta'al meyaj

Jaats Ts'iib (Art 196). Le jala'achilo'ob yéetel u kúuchil u sáaskunta'al meyajje', yan u chiimpoltiko'ob yéetel u béeykuntiko'ob u jest't'aanilo'ob le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj yéetel yan u ts'a'iko'ob ojéeltbil le ken u ts'o'okok u beetko'ob ba'ax ku k'áata'al ti'ob.

Chen yo'olal wáaj ba'ax, yéetel bix yanil le meyajilo', le jala'achilo'obo', je'el u béeytal u k'áatiko'ob ti' le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje' ka ts'aabak u láak' k'iino'ob ti'al u tso'oksa'al le meyajilo', ba'ale' k'a'abet u ya'aliko'ob tu'ux jets'an yéetel ba'ax o'olal ku k'áatiko'ob.

Le k'atajila', unaj u túuxta'al, u xaanile', ichil le yáax óoxpéel k'iino'ob ts'aba'an ti'al u ts'o'oksa'al ba'ax ku ya'alik le jest't'aanilo', le je'ela', uti'al ka je'ets'ek tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje', wáaj je'el u béeytale' ichil le 5 k'iinilo'ob ken u k'aamo'ob.

Jaats Ts'iib (Art 197). Ken ts'o'okok le jaats k'iinilo'ob jets'a'ano'ob ichil le jaats ts'iib ts'o'ok u máano', le jala'achilo' unaj u ts'a'ik ojéeltbil ti' le mola'ayilo' wáaj ts'o'ok u núukiko'ob le ba'ax ku k'áata'al ti'ob.

Le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyajje' yan u xak'altik wáaj no'ojan le ba'ax ku k'u'ubul, le je'ela' ma' u máan ti' u láak' k'iin ken u k'am le tsool t'aanilo', yan u ts'a'ik ojéeltbil ti' le máax k'áatiko', ti'al ichil le 5 k'iinilo'ob ken ts'aabak u yojéeltike' ka u ya'al ba'ax ku tuklik yo'olal le núukajo'. Wáaj ichil le k'iino'ob jets'a'an u ti'al le je'elo', le máax beetiko' ku ya'alik ma' le ti'e ba'ax a'alab ka beeta'ak tumen u mola'ayil u sáaskunta'al meyajje', k'a'abet u ya'alik ba'axten ku tuukultik ma' no'oja'an le meyan núuka'abo'.

Jaats Ts'iib (Art 198). Le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyajje' unaj u jets'ik ichil ma' u máan ti' 5 k'iinilo'ob, yo'olal le ba'ax ku ya'alik le máax beetik le k'áat chi'o', beeyxan ti' le xaak'alil kun beetbil ti' u meyaj jala'ach. Wáaj le mola'ayil ku yilik núuka'ab tu beel le k'áatchi'o', yan u jets'ik jump'éel mok't'aanil tu'ux ku jets'ik ts'o'ok u láaj núuka'al yéetel u beeta'al ba'ax ku ya'alik

le jets'taanilo', yéetel yan u yáalik ka ta'akak u nu'ukulil le meyajó' wáaj expediente. Wáaj ma'e' le mola'ayilo':

- I. Yan u jo'sik u jets'taanil tu'ux ku ya'alal ma' beeta'ab le meyajó';
- II. Yan u ts'aabal ojéeltbil ti' le máax jo'olintik le mola'ayil unaj u núukik le k'áat chí'o', uti'al ka'a u beet le ba'ax ku k'áata'alo', ichil u súutukil ma' u máan ti' 5 k'iinilo'obe', yéetel;
- III. Yan u ts'a'ik ojéeltbil le bo'ol si'ipil kun beetbil je'e bix kun k'a'abetchajal, yéetel kun ts'aabil ti' le ba'axo'ob kun je'ets'el yéetel je'exjets'a'an ti' le jo'ol t'aanil meyaj ku taala'.

Uk Jaats

Ti u tuukulilo'ob wáaj kriterios meyaj

aats Ts'íibil (Art 199). Le ken je'ets'ek bey kun p'áatal u jets't'aanilo'ob takpoolo'ob ku meyajtik le noj Mola'ayilo' ku páajtal u beetik jejeláas tukulilo'ob ikil u na'atik le baxo'ob ku meyajtiko'.

Le mola'ayilo' je'el u páajtal u jets'ik u tuukulilo'ob u meyaj wáaj kriterios le je'eloba' uti'al u yanta'al le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj ti' xoot lu'umilo'ob, le je'elo'oba' ku je'ets'el ikil u ts'o'oksa'al óoxp'éel meyajilo'ob chikano'ob ichilo'ob ju juntúulil, yéetel keetel u jets't'aanilo'ob, le je'ela' ti' u ya'a'abil ka'ap'éel ti' óox jaats ti' u nojjo'olpópilo'ob le noj Mola'ayilo', le jela' ku jo'salo'ob ti jets' t'aano'ob ts'ook u je'ets'el beey kun p'áatalo'ob.

Jaats Ts'íibil (Art 200). Le u tuukulilo'ob meyajje' wáaj kriteriose yan u béeykunta'alo'ob yéetel jump'éel jaatsil meyaj, u ts'íibil yéetel le jejeláas ba'axo'ob tu beetajo'ob ka tuukulta'ak u je'ets'lo'ob.

Tuláakal u tuukulilo'ob meyaj wáaj criterios ku je'ets'el tumen noj Mola'aye' k'a'abet u yantal ti'e' u xookil ti'al u séeb kaxta'al yéetel u meyajta'al.

U NOJ A'ALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTA'AL YÉETEL U TS'AABAL
OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB

BOLOM JO'OL TS'ÍIB

TSOLILO'OB UTI'AL
U YU'UBAL T'AAN
YÉETEL BO'OL
S'I'PILO'OB

U NOJ AALMAJ T'AANIL U SÁASKUNTAAL YÉETEL U TS'AABAL OJÉELTBIL U MEYAJ JALA'ACH YÉETEL MOLA'AYILO'OB

Yáax Jaats

Yo'olal Tsolilo'ob uti'al u yúubal t'aan

Jaats Ts'iib (Art 201). Le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé', ichil u meyajó'obe', yaanti'ob u páajtalil u ts'a'iko'ob ti' u meyjulil jala'ache', ti' le máax unaj u meyajtik ba'ax ku ya'alik le jets't'aanilo', wáaj ti' le máaxo'ob yano'ob ti' u múuch'kabil meyjulilo'ob, much'kabilo'ob politikó'ob wáaj ti' le máax wáaj múuch'kabil jets'a'an k'a'abet u ts'a'iko'ob ojéeltbil u meyajó'obe', le tsolilo'oba' u ti'al u yu'ubiko'ob t'aan ka u chíimpoolto'ob jets't'aanilo'ob:

I. U chíikbesa'al ti'al u yila'al tumen tuláakal máak le k'eejay ku beeta'al ti'o, wáaj;

II. U bo'olil, ku bin ti' 150 tak 1500 juntéenal u bo'olil meyaj wáaj salario mínimo, ku chíimpolta'al ti' le xoot lu'um tu'ux yano'ob.

Noj A'almaj T'aanil yéetel u a'almaj t'aanil xoot lu'umilo'obe' yan u jetsko'ob u tuukulilo'ob meyaj wáaj kriterios uti'al u p'iisil yéetel u je'ts'el le ts'oolilo'ob uti'al u yu'ubal t'aan, je'ex u nojchil le talamilo' yéetel bix u kuxtalil le máax ti' kun ts'aabilo', beeyxan jay téen ts'o'ok u beetik.

Le ma' u beeta'al le meyaj unaj u beetik jala'achilo'obe' yan u ts'aabal ojéeltbil ti' le chíikulilo'ob tu'ux ku ts'aabal ojéeltbil meyaj tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj yéetel yan xan u ts'aabal ichil u ye'esajilo'ob u p'iisil u meyajó'ob.

Wáajkil ma' tu beeta'al le meyaj kujets'ik le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajé', yan u si'ipile' wáaj jump'éel ti' le talamilo'ob jets'a'anob ti' u jaats ts'iibil 206 ti' le a'almaj t'aanila', le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyajé' yan u takik u pool le máax beetiko' tu táan le kúuchil unaj u beeta'alo'.

Le tsolt'aanilo'ob uti'al u yu'ubal t'aan yo'olal bo'olile', ma' unaj u bo'ota'al yéetel u taak'in kaaj wáaj jala'ach.

Jaats Ts'íib (Art 202). Wáaj kex yéetel le tsoolilo'ob uti'al u yu'ubal t'aan ku jets'el ichil le jaats ts'íibil ts'o'ok u máano', layli' ma' tu beeta'al le ba'ax ku k'áata'alo', yan u ts'aabal u yojéelt ti' u jo'olpóopil ti'al ichil 5 k'iinilo'ob u yilik ka ts'o'oksa'ab tumen le máax unaj u beetiko'. Wáaj layli' ma' tu beeta'ale', le bo'olsi'ipilo' yan u ts'aabal xan ti' le jo'olpóopilo', le ba'axo'ob jets'a'an ti' le jaats ts'íibil ts'o'ok u máano'.

Le ken ts'o'okok u máan le k'iino'ob ts'aba'an ti'al u beeta'al le meyajó', wáaj ma' beeta'abe' yan u je'ets'el ba'ax bool si'ipil kun ts'aabail.

Jaats Ts'íib (Art 203). Le tsolilo'ob uti'al u yu'ubal t'aan ku ya'alik le ja-atsila', unaj u ts'aabal tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj yéetel u beetiko'ob u chiimpol'ta'al yéetel u yáantajil le jala'achilo'ob ku meyajtiko'ob le je'elo', je'e bix jets'a'an k'a'abet u beeta'al ichil u jeejeláas a'alma'j t'aanilo'ob.

Le bo'olil kun je'ets'el tumen le molayil ku meyajtik yéetel le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyajé', yan u bo'otalo'ob ti' u mola'ayil Servicio de Administración Tributaria wáaj u mola'ayilo'ob Secretarías de Finanzas ti' le jeejeláas xoot lu'umilo'ob, je'e bix kun k'a'abetchajal, ti' le meyajilo'ob ku ya'alik le a'alma'j t'aanilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art 204). U noj A'alma'j T'aanil k-noj Lu'um yéetel le u A'alma'j T'aanil uti'al le xoot lu'umilo'obe', yan u jets'iko'ob le meyajil yéetel le sútukil ti'al u ts'aabal ojéeltbil yéetel u béeykun'ta'al le bo'ol si'ip'il ku je'ets'el, le je'ela' ichil ma' u máan 15 k'iinilo'ob, ku káajal u xo'okol le ken ts'aabak ojéeltbil le k'eeyajo'.

Jaats Ts'íib (Art 205). Yéetel le tsolilo'ob uti'al u yu'ubal t'aan ku jets'ik le jaatsila', le a'alma'j t'aanilo'obo' yan u béeytal u jets'iko'ob u láak'o'ob, wáaj ku yiliko'ob ku k'a'abetchajal.

Ka'a Jaats

Yo'olal bo'ol si'ipilo'ob

Jaats Ts'iib (Art 206). U noj A'almaj T'aanil yéetel le uti'al le xoot lu'umilo'obe', yan u jets'iko'ob u ts'aabal bo'ol si'ipil tumen ma' tu beeta'al le meyaj ku ya'alik le a'almaj t'aana', ichilo'obe ti' yan le je'elo'oba':

I. Ma' u núuka'al le k'áat chi' ku beeta'al yo'olal u meyajob, ichil le súutukilo'ob jets'a'an tumen a'almaj t'aan ti'al le je'ela';

II. Ma' u meyajob tu beel, uts wáaj je'ex unaj u beetiko'ob le ken u núuko'ob k'aatchi'ob yo'olal u meyajob wáaj, le ma' u ts'a'iko'ob ojéeltbil u nu'ukulilo'ob yo'olal u meyajob jets'ano'ob tumen le a'almaj t'aanila';

III. Ma' u beetko'ob le meyajob' ichil le súutukil jets'a'an ti'al le je'ela' tumen le a'almaj t'aanila';

IV. U meyajta'al, u ch'a'abal, u ts'aabal ojéeltbil, u ta'akal, u k'eexel, u xo'ot'ol u k'aaskunta'al, wáaj ma' u cha'abal u meyajta'al tuláakal wáaj jun jaats, chen yo'olal wáaj ba'ax, je'ex jets'a'an ichil u meyajob, le nu'ukulilo'ob meyaj ku kanáata'al tumen jala'achilo'ob yéetel u meyjulilo'ob, wáaj le ku ch'a'abal ti'al wáaj ba'ax meyaj ku beetiko'ob.

V. U k'u'ubul nu'ukulilo'ob meyaj ma' tu na'atpajal, ma' chúuka'ani', ti' chiikulilo'ob talam u meyajta'alo'ob, wáaj ku túuxta'al ti' yaanal chiikul ma' tu'ux k'áata'ab tumen le máax beetik le k'áat chi'o', ken núuka'ak yéetel ma' jets' tu beel ba'axten beey u k'u'ubulo' yéetel tu'ux jets'a'an tumen le a'almaj t'aana';

VI. Ma' u túumben kunsal le nu'ukulilo'ob ti'al u sáaskunta'al meyajje', ichil le súutukilo'ob jets'ano'ob tumen le a'almaj t'aanila';

VII. U je'ets'el kex u yojel ma' ma'alobil wáaj ma' no'ojani' le tu'ux ku ya'alik mina'an le ba'ax ku káata'alo', kex unaj u beeta'al tumen le ja'alachilo' ichil u jeejeláas meyajilo'ob.

VII. U ya'alal mina'an le nu'ukulilo'ob meyaj, kex ka anak tuláakal wáaj jun jaats ti' le ba'ax ku k'áata'alo'.

IX. Ma' u chiikbesa'al ti' jun'ob tu beel yéetel je'ex unaje', le meyaj suuk u beetko'ob, le ba'axo'ob jets'a'an yéetel u láak meyajilo'ob ku ya'alik u a'almaj t'aanil meyaj;

X. U yok'sbeso'ob saajkil ti' le máaxo'ob beetik k'aatchi'ob wáaj ti'al ma' u jets'o'ob u páajtalilo'ob;

XI. Ma' u ts'aabal wáaj ma' u k'u'ubul le ba'ax ku k'áata'alo' yéetel ma' jets'a'an ka ta'akak wáaj ma' u chiikbesa'al;

XII. U ta'akal nu'ukulilo'ob meyaj, kex ma' unaji' mix k'a'abet, tumen ma' tu chiikbesa'al mix jump'éel ti' le ba'axo'ob jets'a'ano'ob ti' le a'almaj t'aanila'. Le bo'ol si'ip'ilo' yan u beeta'al le ken anak jump'éel jets't'aan ti' le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj, yéetel ts'o'ok u k'alal u meyajil;

XIII. Ma' u luk'saal le nu'ukulilo'ob taka'ano'ob wáaj ma' tán u chiikbesa'alo'ob, kex le ba'axo'ob yo'olal taka'ano'ob mina'an wáaj ts'o'ok u xu'ulul ti' le súutukilo', beeyxan ken je'ets'ek tumen le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj, yan ba'alo'ob k'a'anan u yojéelta'al tumen kajnáalo'ob wáaj ma' u k'áatik ka ts'aabak u láak k'iin ti' u múuch'kabil u sáaskunta'al meyaj wáaj u Komitéil;

XIV. Ma' u núuka'al le ba'axo'ob jets'a'an tumen le a'almaj t'aanila', yéetel ku ts'aabal ojéeltbil tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, wáaj;

XV. Ma' u beeta'al le ba'axo'ob ku jets'ik le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, ichil le ba'axo'ob unaj u beetiko'ob.

U noj A'almaj T'aanil k-noj Lu'um yéetel u a'almaj t'aanil xoot lu'umilo'ob yan u jets'iko'ob le jeejeláas tuukulilo'ob meyaj wáaj criterios uti'al u meyajta'al le bo'ol si'ipiil je'ex buka'aj u talamil wáaj u nojchil, yéetel bix anik u kuxtail le máax beetik le loobilo' beeyxan jay téen ts'o'ok u beetik.

Beeyxan, yan u jets'iko'ob ba'ax jeejeláas bo'ol si'ipiil kun ts'aabil, bix kun beetbil yéetel ichil ba'ax súutukilo'ob kun yúuchul.

Le bo'ol si'ipiil yan u yil yéetel taak'ine', ma' tu béeytal u bo'otal yéetel u taak'in jala'ach.

Jaats Ts'íib (Art 207). Le ba'axo'ob ku ya'alik le jaats ts'íib ts'ók u máano', yan u ts'aabal u bo'ol si'ipil tumen le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj, je'ex kun k'a'abetchajal, yéetel ichil u meyajo'obe' yan u ts'a'iko'ob ojéeltbil ti' le jala'achilo' ti'al u béeykunta'al wáaj u beeta'al le bo'ol si'ipilo'.

Jaats Ts'íib (Art 208). U kúuchil ku táal le ken p'isóolta'ak wáaj máax, ikil u lóobilta'al le ba'axo'ob ku jets'ik u jaats ts'íibil 26 ti' le a'almaj t'aanila', mina'an ba'al u yil yéetel u jets' óolil kaaje' wáaj ti' u loobilta'al wiiniko'ob, wáaj ti' u láak je'el u chíikpajal ti' le je'ela'.

Le meyajilo'oba' ku je'ets'el tu juunalo'ob, ti' jeejeláas chíikulilo'ob ku ya'alik le a'almaj t'aanilo'ob yéetel le bo'ol si'ipilo'ob, wáaj yane', ku je'ets'el tumen jala'achilo'ob, yéetel le je'elo'oba' yan u beetalo'ob tu juunalo'ob.

Ti'al le je'ela', le noj Mola'ayilo' wáaj le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaje', je'el u takik u pool tu táan le ja'alachilo'ob unaj beetiko'ob, je'e ba'axak loobil wáaj ma' u chíimpolta'al le a'almaj t'aanila', beeyxan u ts'a'iko'ob le e'esajilo'ob kun k'a'abetchajal ti'al le meyajo', ichil le ba'axo'ob jets'a'an.

Jaats Ts'íib (Art 209). Ti'al le sútukilo'ob tu'ux ma' tu beeta'al u meyajil u sáaskunta'al yéetel u ts'aabal ojeeltbil meyaj tumen múuch'kabilo'ob politiko'ob, noj Mola'ayil yéetel le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaje' yan u ts'aik ojéeltbil, je'ex ku k'a'abetchajal ti' u noj Mola'ayil Yéeytáambal ti' k-noj Lu'um wáaj ti' u mola'ayilo'ob yéeytáambal ti' le xoot lu'umilo'ob unaj u beetiko'ob, ti'al u ts'o'oksiko'ob le ba'ax kun k'a'abetchajal, le je'ela' mixba'al yan u yil yéetel le bo'olsi'ipil jets'a'an ti'al le múuch'kabilo'ob politiko'ob ichil u a'almaj t'aanilo'ob meyaj.

Wáaj yan ba'ax loobil wáaj bo'ol si'ipil yan u yil yéetel áantajilo'ob wáaj fideikomiso, u taak'in kaaj wáaj fondos públicos, múuch'kabilo'ob meyjulilo'ob wáaj kajnáalo'ob ku k'amiko'ob yéetel ku meyajtiko'ob u taak'in kaaje', le noj Mola'ayil wáaj le Mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaje', yan u ts'a'iko'ob u yojéelt ti' u múuch'kabil órgano interno de control ti' le jala'achilo' ku meyajtik le jelo' yéetel wáaj le je'elo'oba' u meyjulilo'ob jala'ache', ti'al ka u jets'o'ob le jeejeláas meyajilo'ob kun beetbil.

Jaats Ts'íib (Art 210). Ti' le sútukilo'ob tu'ux le máax ku ya'alal tu beetaj le loobilo' u meyjulil ja'alache', le noj Mola'ayilo' wáaj le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaje' yan u túuxtik ti' le jala'achilo' yéetel u ju'unil tu'ux ku ta'akal u poole', beeyxan u nu'ukulil wáaj expediente tu'ux ku je'ets'el le jeejeláas ba'axo'ob yo'olal le ku ya'alal tu beetaj le loobilo'.

Le ja'alachil kun meyajtik le takpoolilo', unaj u ts'a'ik ojéeltbil ikil u ts'o'oksa'al le meyajilo', yéetel beey xan, u tsoolil bix úuchik u beeta'al ka chíimpol'ta'ak ti' noj Mola'ayil wáaj le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje' ku táakpajal.

Jaats Ts'íib (Art 211). Le ken lobiltak páajtalilo'ob tumen máaxo'ob k'a'abet u ts'aiko'ob ojéetbil u meyajobe' ba'ale, ma' u meyjulilo'ob jala'ache', noj Mola'ayil wáaj le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje' ti' le xoot lu'umilo'ob, yan ti'ob u páajtalil uti'al u meyajtiko'ob yéetel u jetsi'ko'ob u p'is óolilo'ob, je'ex jets'a'an ti' le a'almaj t'aanila', yéetel yan u yiliko'ob le meyajil unaj u beeta'al ti'al u je'ets'el yéetel u béeykunta'al ts'aabal yéetel u chíimpoolta'al u bo'ol si'ipilo'ob.

Jaats Ts'íib (Art 212). Le meyajil ku ya'alik le jaats ts'íib ts'o'ok u máana', yan u káajal le ken ts'aabak ojéeltbil tumen noj Mola'ayil wáaj le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyajje' ti' le xoot lu'umilo'ob ti' le máax ku ya'alal tu beetaj le loobilo', yo'olal le jeejeláas ba'axo'ob ku béeykuntiko'ob ka káajak le meyajilo' yéetel yan u ts'aabal ti' 15 k'iinilo'ob ti'al u ye'esik yéetel u ya'alik ti' jump'éeel ts'íib le ba'ax ku tuklik. Wáaj ma' tu beetike', le noj Mola'ayil wáaj le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umilo'ob, u séebil ku páajtale' yan u meyajtik yéetel u jets'ik yéetel le ba'axo'ob yan ti', ti'al u jets'ik u meyaj.

Le noj Mola'ayil wáaj le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umilo'ob unaj u k'amik le e'esajilo'ob ku tukultik je'el u meyajobe' yéetel yan u káajsik u xak'altik, ken ts'o'ok le je'ela', yan u ts'aabal u yojéelt ti' le máax ku ya'alal tu beetaj le loobilo' u páajtalil ti'al, wáaj ku yilik k'a'abete', u ya'alik ba'ax u k'aat yo'olal le meyaj ku beeta'alo' ichil 5 k'iinilo'ob ku xo'okol ken ts'aabak u yojéelte'.

Ken xak'al'ta'ak le jeejeláas ba'axo'ob yan u yil yéetel le meyajje', le noj Mola'ayo' wáaj le mola'ayil ku kanáantik u sáaskunta'al meyajje', yan u ts'o'oksik le meyajila' ichil 30 k'iino'ob ken káajak le xaak'alilo'. Le jets't'aanilo'ob unaj u ts'aabal u yojéelt ti' le máax ku ya'alal tu beetaj le loobilo' yéetel ichil 10 k'iinilo'obe' yan u ts'aabal u yojéelt ti tuláakal máak le ba'ax ts'o'oksabo'.

Chen wáaj yan ba'ax jach k'a'anan yéetel chen ken je'ets'ek tumen u noj múuch'kabil u jo'olpópilo'ob noj Mola'ay wáaj ti' u mola'ayil u sáaskunta'al meyajje', je'el u páajtal u ts'aabal u láak' jats k'iinilo'ob chen juntéen je'ex le ts'aab ichil le jest't'aano.

Jaats Ts'íib (Art 213). Ichil u a'almaj t'aanilo'ob noj Mola'ay yéetel le mola'ayilo'ob ku kanáantiko'ob u sáaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umo'obo', yan u je'ets'el le ba'axo'ob yan u yil yéetel bix kun ts'o'oksa'al le ba'alo'ob unaj u

beeta'al ti' u meyajil tu'ux ku ts'aabal bo'ol si'ipil jets'a'an ti' le a'almaj t'aanilo', u yok'sbesa'al xan le jeejeláas ba'axo'ob yan u yil yéetel, múuch'táambalilo'ob ti'al u meyajta'al, u xak'alta'al, u k'alal le meyajoj' yéetel u je'ets'el le bo'ol si'i'pilo'ob. Chen yo'olal wáaj ba'axe', yan u éejenta'al ichil le meyajilo'oba, ba'ax jets'a'an ichil u a'almaj t'aanilo'ob meyajilo'ob administrativos ku béeytal u táakbesa'al.

Jaats Ts'íib (Art 214). Le u lóobilta'al le ba'ax ku ya'alik le a'almaj t'aana', tumen le máaxo'ob k'aabet u ts'a'iko'ob ojéetbil u meyajob yéetel ma' tu meyajoj'ob ti'al jala'ache', yan u ts'aabal u bo'ol si'ip'ilo'ob yéetel:

I. U je'ets'el, chen juntéen, uti'al ka u ts'o'oks le meyaj k'aabet u beetiko' u séebanil ku páajtal, ichil le ba'axo'ob jets'a'ano'ob tumen a'almaj t'aane', yéetel ti' le ba'ax ku ya'alik u xookilo'ob I, III, VI yéetel X ti' u jaats ts'íibil 206 ti' le a'almaj t'aana'.

I. Wáaj ma' u séeb meyajta'al yéetel u ts'o'oksa'al le ba'ax unaj u beeta'ale', ichil le ba'axo'ob jets'a'ano'ob tumen le a'almaj t'aanilo', yéetel le ba'axo'ob ku ya'alik le jaatsila', yan u ts'aabal u bo'ol si'ipil ku bin ti' 150 tak 250 u k'iinilo'ob u bo'otal meyaj je'ex jets'a'an ti'al le xoot lu'um tu'ux táan u meyajta'al.

II. Bo'ol si'ipil ku bin ti' 250 tak 800 k'iinilo'ob u bo'ota'al meyaj je'ex jets'a'an ti'al le xoot lu'um tu'ux táan u meyajta'ale', yo'olal le ba'axo'ob jets'a'an ti' u xookilo'ob II yéetel IV ti' u jaats ts'íibil 206 ti' le a'almaj t'aanila', yéetel;

III. U bo'ol si'ipil ku bin ti' 800 tak 1500 k'iinilo'ob u bo'ota'al meyaj je'ex jets'a'an ti'al le xoot lu'um tu'ux táan u meyajta'ale', ti'al le ba'axo'ob jets'a'an ti' u xookilo'ob VII, VIII, IX, XI, XII, XIII, XIV yéetel XV ti' u jaats ts'íibil 206 ti' le a'almaj t'aana'.

Yan u je'ets'el u láak' bo'olil tak ti' 50 k'iinilo'ob u bo'olil meyaj ti'al le xoot lu'um tu'ux táan u meyajta'al le je'ela' ti' jump'éel k'iin, ti'al le máaxo'ob layli' ma' u beetko'ob le ba'ax ku ya'alik le jaats ts'íibilo'ob ts'o'ok u máano'.

Jaats Ts'íib (Art 215). Wáaj ikil ma' u beeta'al le ba'ax ku jets'ik le mola'ayilo'ob ku kanántiko'ob u sáaskunta'al meyajje' yan u yil yéetel u loobilta'al páajtalilobe' wáaj si'ipilobe', le mola'ayilo' yan u takik u pool tu táan le jala'ach tu'ux unaj u beeta'alo.

Jaats Ts'íib (Art 216). Le máako'ob wáaj múuch'kabilo' ku meyajoj'ob yéetel u taak'in kaaje' wáaj ku meyajoj'ob tu k'aaba' jala'ache', yan u ts'a'iko'ob ojéeltbil le ba'alob kun ka'abetchajal ti' le jala'achilo' ti'al u béeykunta'al u meyajil u sáaskunta'al yéetel u núuka'al k'áat chi'ob yo'olal u meyajoj'ob.

Jaats ts'íib chéen ti'al jun súutukil

Yáax. Le a'almaj t'aanila' yan u káajal u meyaj tu láak' k'iin ken ts'aabak k'ajóoltbil ti' u chíikuil Diario Oficial de la Federación.

Ka'a. Ku ts'élelel je'e ba'axak a'almaj t'aanil ku jets'ik yaanal ba'ax ti' u chúunilo'ob, beeyxan bix u meyaj yéetel le páajtalilo'ob ku chíimpolta'alo'ob ti' le a'almaj t'aanila', ikil ma' u loobilta'al le ba'ax ku ya'alal ti' le u láak' jaats ts'íibilo'ob.

Óox. Ikil ma' ts'aabak ojéeltbil u noj a'almaj t'aanil ti'al u kanáanta'al ba'alo'ob yan u yil yéetel máako'ob ken meyajta'ak tumen jala'acho'obe', leyli' yan u chíimpolta'al u a'almaj t'aanil noj lu'um, yéetel u jets' t'aanilo'ob.

Kan. Le noj Mola'ayilo' yan u ts'a'ik ojéeltbil le jets' t'aanilo'ob ti'al u meyaj, je'ex ku ya'alik le a'almaj t'aanila', ichil le yáax 6 wináalo'ob ken káajak u meyaj le jets' t'aanila'.

Jo'. U noj múuch'kabil Congreso de la Unión, u congreso'il ti' le xoot lu'umo'obo' yéetel u mola'ayil Asamblea Legislativa tu xoot lu'umil Distrito Federale', yan u yantal ti'ob tak jump'éeel ja'ab, ku káajal o xo'okol le ken káajak u chíimpolta'al le jets' t'aanila', ti'al u meyajta'al le a'almaj t'aanilo'ob yéetel le ba'axo'ob ku ya'alik le a'almaj t'aanila'.

Ken ts'o'okok le jaats k'iinila', le noj Mola'ayilo' yan u yantal u páajtalil ti'al u meyajtik le takpoolilo'ob kun beetbil je'ex ku jets'ik le a'almaj t'aanila'.

Wáak. Le noj Mola'ayilo' yan u páajtalil uti'al u xak'altik yéetel u k'áatik xan ka ts'aabak takpoolo'ob uti'al u xak'alte' je'ex ku ya'alik le a'almaj t'aanila', le je'ela' ken máanak jump'éeel ja'abil táan u meyajta'al le jets' t'aanila'.

Úuk. Ma'tu béeytal up'itkunsal wáaju ya'abkusa'al ti' u a'almaj t'aanilo'ob k-noj lu'um yéetel xoot lu'umilo'ob, le jaats k'iinilo'ob ku ya'alik le a'almaj t'aanilo'ob chen ti'al u loobilta'al le máax beetik le k'áat chi'o'.

Waxak. Le jala'achilo'obo' unaj u yoksikuba'ob ti' u meyajil u chiikuilil Plataforma Nacional de Transparencia, je'ex kun jets'ik u xookil VI ti' u jaats ts'íibil 31 ti' le a'almaj t'aanila'.

Ikil ma' káajak u meyaj le jest't'aanilo'ob ku ya'alik le xoot' ts'íib ku taala', jala'achilo'obe' unaj u p'atko'ob yéetel u túmbenkunsiko'ob ti' u chiikuililo'ob internet u nu'ukulilo'ob meyaj je'ex jets'a'an ti' u noj A'almaj T'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéeltbil u Meyaj Jala'acho'ob yéetel u a'almaj t'aanilo'ob u saaskunta'al meyaj Xoot Lu'umilo'ob.

U jo'olpóopil u múuch'kabil Consejo Nacional, ichil u jaats k'iinil ma' u máan ti' jump'éel ja'ab ken káajak u meyaj le jets' t'aanila', unaj u ts'a'ik ojéeltbil ti' u chiikuilil Diario Oficial de la Federación, u Jets't'aanil tu'ux u Chiikuilil Sistema Nacional ku éejentik u chuunilo'ob u meyaj, u súutukil yéetel u jaats k'iino'ob ti'al u saaskunta'al meyaj tumen jala'acho'ob je'ex ku ya'alik u jaatsilo'ob I tak V ti' u jo'ol ts'íibil ti' le a'almaj t'aanila'.

Le túmben ba'alo'ob unaj u beeta'al jets'a'ano'ob ti' u jaats ts'íibil 70 tak 83 ti' le a'almaj t'aanila', ma' jets'a'ano'ob ti' u noj A'almaj T'aanil u Sáaskunta'al yéetel u Ts'aabal Ojéeltbil Meyaj uti'al Jala'acho'ob, beeyxan u a'almaj t'aanilo'ob u saaskunta'al meyaj ti' le xoot lu'umilo'obo', yan u je'ets'el chén ti'al le nu'ukulilo'ob meyaj ku beeta'al ken káajak u meyaj le jets' t'aanila'.

Bolom. Le nu'ukulilo'ob meyaj yan ti' le chiikuililo'ob electrónico'ob ti' le jala'chilo'ob ts'aba'an k'ajóotbilo' ikil ma' káajak u meyaj le jets' t'aanila', yan u yok'sbesa'alo'ob ti' u chiikuilil Plataforma Nacional de Transparencia, yéetel le ba'axo'ob ku jets'ik u chiikuilil k-noj Lu'um ti'al u Sáaskunta'al, u Ts'aabal Ojéeltbil Meyaj yéetel u Kanáanta'al Ba'alo'ob yan u yil yéetel Máako'ob.

Lajum. Kex ma' tu loolbilta'al u páajatil kaajnalo'ob u ti'al o k'ajóoltiko'ob u meyaj jala'acho'ob, je'e bix jets'a'an ti' le a'almaj t'aanila', yéetel k'aabet u chiimpooltiko'ob le meyaj o'ob yéetel u chuunilo'ob meyaj ti' le je'ela'; ikil u chiikuilil Sistema Nacional ku jets'ik bix kun yúuchul le meyaj o'ob yéetel ba'ax kun beet-bile', le méek'tan kaajilo'ob yanti'ob ma' u máan ti' 70,000 kajnáalo'obe' unaj u saaskuntiko'ob u meyaj je'e bix ku béeytal u beetik yéetel le taak'in ku k'aamik.

Le je'ela', ma' tu loobiltik ka u beet u meyajil u ts'a'ik ojéeltbil u meyaj je'ex jets'a'an tu noj a'almaj t'aanil Contabilidad Gubernamental, yéetel le ba'axo'ob ku ya'alik, ti' u jaats k'iinil yéetel bix unaj u beeta'al, je'ex jets'a'an ti' le a'almaj t'aanil je'elo' yéetel u jeejeláas jets' t'aanilo'ob.

Le méek'tan kaajilo'ob je'el béeytal u k'áatko'ob ti' le mola'ayil ku kanáantik ka saakunta'al meyaj ti' le xoot lu'umilo', ka áanta'ak u ti'al u ts'a'ik ojéeltbil ti' internet le u meyaj k'a'abet u ts'a'ik ojéeltbil yo'olal u saaskunta'al meyaj.

Buluk. U Noj múuch'kabil Consejo Nacional ti'al u Sáaskunta'al, u Ts'aaba Ojéeltbil Meyaj yéetel u Kanáanta'al Ba'alo'ob yan u yil Yéetel Máako'obe' unaj u káajsik u meyaj ichil ma' u máan ti' 60 u k'iinilo'ob, ku káajal u xo'okol le ken káajak u meyaj le jets' t'aanila', yáax táanile' k'a'abet u jo'sa'al le payalt'aan ku chiikbesik le noj Mola'ayilo', tu'ux kun ts'aabil u yojéelt ti' u noj múuch'kabil Senado le meyaj je'ela'.

Laj ka'a. U Chikuilil k-Noj Lu'um ti'al u Sáaskunta'al, u Ts'aabal Ojéeltbil meyaj yéetel u Kanáanta'al Ba'alo'ob yan u yil Yéetel Máako'obe', unaj u ts'a'ik ojéeltbil u jets' t'aanilo'ob meyaj ku ya'alik le a'almaj t'aana' yéetel u ts'a'ik ojéeltbil ti' u chiikuilil Diario Oficial de la Federación, le je'ela' ichil ma' u máan ti' jump'éeel ja'ab u káajal u meyaj le jets' t'aanila'.

Óox lajun. Ti'al u béeykunta'al le jeejeláas meyaj'ob ku jets'ik le a'almaj t'aanila', le uti'al tuláakal jala'acho'ob yéetel le uti'al chen wáaj jaytulo'obe', yan tak u k'iinil 30 ti' u wináalil agosto tu ja'abil 2015 ti' u múuch'kabiloob meyaj ti' Congreso de la Unión yan u éejentiko'ob jump'éeel meyaj ti'al u ma'alobkinta'al le ba'ax ku beeta'al, ichil le je'ela' yan u yantal u jets' t'aanilo'ob yéetel le ba'axo'ob k'a'abet ti'al u p'éeelil kunsal bix u meyajta'al taak'in yéetel u kanáanta'al le je'ela' ti' u múuch'kabilo'ob meyaj parlamentarios; le ba'ax k'a'abet u beeta'al tumen u múuch'kabilo'ob kámaras yéetel le múuch' meyaj'ob parlamentario'ob ikil u meyaj'ob yéetel u taak'in kaaj, u meyajta'al yéetel u kanáanta'al taak'in, ti' le bajux ku yokol, bo'olil yo'olal meyaj, áantajilo'on yéetel u láak' ba'axo'ob ku k'amik le legisladoreso' ikil u beetko'ob u meyaj'ob; u jaatsil le meyaj'ob ti' le máaxo'ob yano'ob ti' u múuch'kabilo'ob parlamentarios, u jaatsilo'ob komisiones yéetel legisladoreso'ob, beey u chuunilo'ob meyaj ti'al u kanáanta'al, u meyajta'al yéetel u ts'aabal u taak'in jala'acho'ob, le mina'an ba'al u yil yéetel u bo'olilo'ob janal wáaj u láak' ba'ax yo'olal meyaj, yan u yil yéetel le ku ts'aabal ojéeltbil. Le jeejeláas meyaj'ob unaj u beeta'al tumen u múuch'kabilo'ob kámaras ti'al u noj Congreso de la Unión, yan u béeykunta'alo'ob je'ex u bin u ma'alobkinsa'al u nu'ukulilo'ob meyaj.

Tu noj lu'umil México, D.F. tu k'iinil 16 ti' abril tu ja'abil 2015.- Sen. **Miguel Barbosa Huerta**, Presidente.- Dip. **Julio César Moreno Rivera**, Presidente.- Sen. **Lucero Saldaña Pérez, Secretaria.**- Dip. **Sergio Augusto Chan Lugo**, Secretario.- U jorom ts'íibo'ob.

U ti'al in Chiimpooltik le ba'ax ku ya'alik u xookil I ti' u jaats ts'íibil 89 ti' u noj A'almaj T'aanil u noj Lu'umil México, yéetel ti'al u ts'aabal ojéeltbil uti'al u chiimpooltale', kin ts'a'ik ojéeltbil le jets' t'aanila' tu kúuchil meyaj Poder Ejecutivo Federal, tu lu'umil México, Distrito federal, tu k'iinil 4 ti' u wináalil mayo tu ja'abil 2015.- **Enrique Peña Nieto.**- Jorom ts'íib.- U No'oj K'abil u Jala'chil k-noj Lu'um, **Miguel Ángel Osorio Chong.**- Jorom Ts'íib.

